

PÉNZÜGYI SZERVEZETEK
ÁLLAMI FELÜGYELETE
HUNGARIAN FINANCIAL
SUPERVISORY AUTHORITY

A tőkemegfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)

ÚTMUTATÓ A FELÜGYELT INTÉZMÉNYEK RÉSZÉRE

Utolsó felülvizsgálat:
Első változat publikálásra került:

2012. május
2008. január

I. Bevezetés	4
II. Általános elvárások - Alapelvek	8
III. Az ICAAP összetevői	12
III.1 A belső tőkeellátottság biztosításának stratégiája – kockázati stratégia	12
III.1.1. Kockázatvállalási politika	12
III.1.2. Kockázati étvágy, kockázatvállalási hajlandóság megfogalmazása	13
III.1.3. Elérni kívánt kockázati szerkezet	14
III.1.4. Kockázati kultúra	14
III.1.5. Kockázatkezelési szervezet	15
III. 2. Lényeges kockázatok értékelése	16
III.2.1. Az 1. pillérben fedezett kockázatok	17
<i>III. 2.1.1 Hitelkockázat</i>	17
<i>III.2.1.2 Működési kockázat</i>	19
<i>III.2.1.3 Piaci kockázat</i>	21
III. 2.2. Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok	24
<i>III.2.2.1 Reziduális kockázat</i>	24
<i>III.2.2.2 Értékpapírosítás kockázata</i>	24
<i>III.2.2.3 Modellezési kockázat</i>	25
III. 2.3. A 2. pillérben lefedett kockázatok.....	25
<i>III.2.3.1 Koncentrációs kockázat</i>	25
<i>III.2.3.2 Ország-kockázat</i>	28
<i>III.2.3.3 Banki könyv kamatláb kockázata</i>	30
<i>III.2.3.4 Likviditási kockázat</i>	32
<i>III.2.3.5 Elszámolási kockázat (settlement risk)</i>	34
<i>III.2.3.6 Egyéb lényeges kockázatok</i>	37
III. 2.4 Külső tényezők figyelembe vétele - Tőke tervezés.....	39
III.3. Tőkeszükséglet meghatározása	40
IV. Stressz tesztek	45
V. Belső irányítás (Internal Governance)	50
V.1 Alapelvek.....	50
V.2 Felelős belső irányítás	51
V.3 Kockázatkezelési rendszer, monitoring és ellenőrzés	56
VI. Az ICAAP megfelelés egyedi és csoport-szinten	59
VII. Kis intézmények belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó felügyeleti elvárások ...	65
VIII. Az ICAAP implementációs folyamat	68
IX. Nyilvánosságra-hozatal és átláthatóság	69
X. Dokumentum-lista	71
Melléletek:	73
1. sz. melléklet	74
2. sz. melléklet	76

Rövidítések

AIRB	Advanced Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer fejlett változata (PD, LGD, CCF becslés)
AMA	Advanced Measurement Approach	fejlett mérési módszer (működési kockázat)
ALCO	Asset Liability Committee	Eszköz-Forrás Bizottság a likviditási kockázat menedzselésére
ASA	Alternative Standardised Approach	alternatív sztenderd módszer (működési kockázat)
BCM	Business Continuity Management	üzletmenet-folytonosság menedzsment
BIA	Basic Indicator Approach	alapmutató módszer (működési kockázat)
CCF	Credit Conversion Factor	(hitel) egyenértékesítési (konverziós) tényező
CEBS	Committee of European Banking Supervisors	Európai Bankfelügyeleti Bizottság
CCP	Central Counterparty	elszámolóház
CRD	Capital Requirement Directives	2006/48/EC (módosított 2000/12) és 2006/49/EC (módosított 93/6) direktívák
DVP	Delivery versus Payment	szállítás fizetés ellenében
EAD	Exposure at Default	nemteljesítés bekövetkezésekor a kockázati kitettség értéke
EBA	European Banking Authority	Európai Bankfelügyeleti Hatóság
FIRB	Foundation Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer alap változata (PD becslés)
ICAAP	Internal Capital Adequacy Assessment Process	a tőke megfelelés belső értékelési folyamata
IRB	Internal Rating Based Approach	belső minősítésen alapuló módszer
LGD	Loss Given Default	nemteljesítés esetén a veszteség átlagos mértéke
PD	Probability of Default	a nemteljesítés valószínűsége
SD	Settlement day	teljesítési határidő
SREP	Supervisory Review and Evaluation Process	Felügyeleti felülvizsgálati és értékelési folyamat
RVP	Receive versus Payment	készhez vétel fizetés ellenében
TSA	Standardised Approach	sztenderd módszer (működési kockázat)
VAR	Value at Risk	kockázatotott érték

I. Bevezetés

A hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó tőkekövetelmény-szabályozás (CRD) alkalmazásával összhangban a Felügyelet egy olyan útmutatót készített el, amely tartalmazza a tőkemegfelelés belső értékelési eljárásának elemeit, és iránymutatást ad a direktíva rendelkezéseinek tartalmi értelmezésére. Ezen túlmenően ismerteti a Felügyelet álláspontját arra vonatkozóan, milyen elvek és módszerek alapján kívánja az intézmények tőkeszükséglet-számítását értékelni.¹

A hitelintézeteknek és befektetési vállalkozásoknak (továbbiakban intézményeknek) az 1. pillér keretében a hitelezési, piaci és működési kockázatra vonatkozóan meghatározott minimum tőkekövetelményen túl a 2. pillér keretében saját belső eljárásuk szerint is kell tőkekövetelményt számítaniuk. A megközelítések különbözősége miatt a kétfajta mérési módszertan általában eltér egymástól. Mivel a 2. pillérben az intézménynek az összes releváns kockázati típusára vonatkozóan tőkekövetelményt kell meghatároznia, a belső tőkeszámítás eredménye általában meghaladja a szabályozói tőkekövetelményt, a 2. pillérben addicionális tőkekövetelményt megjelenítve. Abban az esetben, ha a belső tőkeszámítás – Felügyelet által is jóváhagyott – eredménye alapján az intézménynek nem indokolt többlettőkét tartania, úgy értelemszerűen a szabályozói tőkekövetelmény marad érvényben.² Az intézmény tőkekövetelménye tehát a két számítási eredmény közül a magasabb érték lesz.

A 2. pilléres tőkekövetelmény-számításnak ugyanakkor nem csak az a célja, hogy az intézmény a szabályozói szintet meghaladó többlettőkét képezzen. A Felügyelet ennél fontosabbnak gondolja azt az ösztönző hatást, melyet az a tudatosabb, hatékonyabb kockázatkezelési technikák és belső eljárások alkalmazása révén, az intézmény kockázatainak pontosabb feltárása, mérése és jobb kezelése érdekében gyakorol. A belső tőkemegfelelési eljárás így az intézmény mindennapos folyamataiba ágyazódva nagyban elősegítheti annak prudens működését.

A 3. pillérben a hitelintézeteknek és befektetési vállalkozásoknak a nyilvánosságra hozatali követelményeknek kell eleget tenniük.

Jelen útmutató elsősorban alapelveket fogalmaz meg, mivel a belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó szabályozói elvárások függenek az adott intézmény típusától, méretétől és tevékenységének összetettségétől. Mivel nem adható minden intézményre egységes és egyformán alkalmazható módszer, ezért a Felügyelet az arányosság elvét szem előtt tartva alakítja ki elvárásait az egyes intézményekkel szemben.³

¹ Az útmutató elsősorban a CRD, a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásának vonatkozó cikkelyein és a Committee of European Banking Supervisors (CEBS) ebben a témában kiadott ajánlásain alapul. Az útmutató forrásmunkáihoz tartoznak a társfelügyelet, elsősorban az EU területén működő felügyelet honlapján hasonló témában közzétett anyagai is. (A felhasznált, illetve hivatkozott források felsorolása az 1.-2 sz. mellékletben található.)

² A CRD nem engedi meg a gazdasági tőkeszámítást a minimum tőke-számítására.

³ Az Útmutató az arányosság elve alapján külön tárgyalja a kisebb intézményekre vonatkozó szempontokat, mivel azok kockázati profilja eltér a komplexebb intézményekétől, relatív piaci részesedésük kicsi, technikai és költség-hatékonsági szempontok miatt pedig általában egyszerűbb kockázatomérési technikákat alkalmaznak. Szintén külön fejezetben kerül sor a csoportszintű szempontok kifejtésére.

A tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP)

A tőkekövetelmény meghatározásával kapcsolatos, érvényes hazai és európai uniós szabályozás valamennyi hitelintézet és befektetési vállalkozás számára kötelezővé teszi egy olyan belső tőkeszükséglet-számítási eljárás kifejlesztését, amelynek célja annak felmérése, hogy az intézmény saját számításai alapján mekkora összegű tőkekövetelményt tart szükségesnek az általa vállalt és felmerülő kockázatokból fakadó esetleges veszteségek fedezésére.⁴ A tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP) tehát azt hivatott biztosítani, hogy

- az intézmény kellően szofisztikált kockázatkezelési rendszert működtet, amely megfelelően azonosítja, méri, összesíti és monitorozza az intézmény összes lényeges kockázatát, illetve
- ezek fedezetére elegendő - belső szabályok szerint meghatározott - tőkével rendelkezik.

A belső tőkeszámítási eljárás **a CRD hatálya alá tartozó valamennyi intézményre vonatkozik**, alkalmazása a CRD szerinti minimum tőkekövetelmény-számítás bevezetésétől kezdve, azaz 2008. január 1-től kötelező. A belső tőkekövetelmény-számítási eljárás megfelelő implementálásáért, illetve annak minősége vonatkozásában elsődlegesen az intézmény felső vezetése viseli a felelősséget. Ez akkor is fennáll, ha a vonatkozó eljárások csoportszinten kerülnek meghatározásra.

A tőke megfelelés belső értékelési folyamata az alábbi területeket foglalja magába:⁵

- **átfogó kockázatelemzés**, mely feltárja és értékeli az intézmény lényeges kockázatait;
- **megalapozott tőkeelemzés**, mely számszerűsíti a kockázatok mértékét és meghatározza a kockázati tőke szükséges szintjét;
- **az intézmény igazgatóságának és felső vezetésének megfelelő tájékoztatása**, illetve bevonása az tőke megfelelési eljárás folyamataiba;
- **megfelelő felülvizsgálati és jelentéstételi struktúra kialakítása**, amely keretében az intézmény rendszeres időközönként képes bemutatni kockázati profilját és tőkehelyzetét;
- **megfelelő belső ellenőrzési mechanizmusok kiépítése**, független belső felülvizsgálat biztosítása.

Az Útmutató két központi fogalma a **tőke** és a **kockázat**. A jelenleg érvényes szabályozás az intézmény tőkével való ellátottságát alapvetően a nem várt veszteségek fedezése céljából kívánja meg, amely mintegy állandó biztosítékként lehetővé teszi az intézmény prudens működését minden szokványosnak tekinthető üzleti és gazdasági helyzetben.⁶ A tőkekövetelmény fogalma ezzel összhangban valamely módszer alapján számszerűsített kockázatokkal, illetve ezekből következő lehetséges veszteség nagyságával áll összhangban.

⁴ 2006/48/EK 123. cikk

⁵ Bázeli ajánlás 727. pontja

⁶ A kockázat fogalmát explicite a bázeli ajánlás és a CRD sem definiálja, de általában a tőkével kapcsolatban a nem várt veszteséget értik alatta. Ettől függetlenül igaz azonban, hogy mind a tervezésnél, mind a tőke megfelelés vizsgálatánál a teljes veszteséget kell szembeállítani az értékvesztés, céltartalék és tőke összegével. Akkor elegendő csak a nem várt veszteség és a tőke megfelelést vizsgálni, ha biztosak lehetünk abban, hogy az értékvesztés- és céltartalék-képzés fedezetet nyújt a várható veszteségekre.

Az ICAAP keretében a 2. pillérben a gazdaságilag szükséges tőke nagysága kerül meghatározásra, amely az intézmény által végzett üzleti tevékenységekből adódó kockázatokat a lehetséges jövőbeni veszteségek statisztikai és/vagy valószínűség-számítási becslésén keresztül ragadja meg egy adott, az intézmény által választott valószínűségi szint mellett, meghatározott (általában egyéves) időszakra vonatkozóan. A tőkemegfelelés számításakor az összes kockázati típust lefedő, aggregált gazdasági tőkeszükségletet az intézmények olyan forráselemekkel – mint rendelkezésre álló tőkével – is összevethetik, melyeket a szabályozói (1. pilléres) tőkefogalom nem tartalmaz. Ilyen esetben a Felügyelet elvárja a rendelkezésre álló gazdasági tőke meghatározása módszertanának és megalapozottságának részletes ismertetését.

A felüyleleti felülvizsgálati folyamat (SRP)⁷

A CRD 2. pillére rendelkezéseket tartalmaz a tőkehelyzet felüyleleti felülvizsgálatára⁸ vonatkozóan, melynek keretében a Felügyelet megítéli, hogy az intézmény – stratégiája, szabályzatai, kialakított folyamatai és belső eljárásai alapján – elegendő tőkével rendelkezik-e az általa felvállalt kockázatok fedezésére. A felüyleleti felülvizsgálati folyamat keretében a Felügyelet feltérképezi az intézmény lényeges kockázati kitétségeit, vizsgálja a belső irányítási és a belső tőkeszükséglet-számítási eljárás megfelelőségét és megbízhatóságát, valamint ellenőrzi a törvényi szabályozás minimumkövetelményeinek teljesülését. A felüyleleti felülvizsgálati folyamat értelemszerűen csak akkor lehet eredményes, ha az intézmény átfogó módon és részletesen bemutatja az alkalmazott kockázati modelljeit, illetve a belső tőkeszámítás módszertanát.

A felüyleleti felülvizsgálat nemzetközileg elfogadott alapelvei a következők:

- 1. Az intézmények önállóan mérik kockázati kitétségüket, illetve biztosítják a szükséges tőkeszint fenntartását.** Az intézményeknek kockázati profiljuknak megfelelő tőkeszámítási eljárásokkal és a tőkeszint fenntartására irányuló stratégiával kell rendelkezniük.
- 2. Az intézmények belső eljárásait a felüyleleti hatóság felülvizsgálja.** A Felügyelet az intézmények belső tőkemegfelelési eljárásait, kockázati stratégiáját és tőketervét megvizsgálja és értékeli. Ennek során megítéli, hogy az intézmény képes-e folyamatosan biztosítani a prudens működéshez szükséges tőkeszint meglétét. Amennyiben az intézmény tőkemegfelelési eljárásait nem tartja megfelelőnek, a Felügyelet intézkedéseket tesz.
- 3. Az intézmény rendelkezésre álló tőkéje meghaladja a szabályozói minimumszintet.** A Felügyelet az intézményektől elvárja, illetve megköveteli, hogy a szabályozói minimum szintnél magasabb tőkével működjenek.
- 4. A felüyleleti hatóság szükség esetén beavatkozik.** A Felügyelet időben beavatkozik, illetve korrekciós intézkedéseket tesz, amennyiben az intézmény tőkemegfelelését és megfelelő tőkeellátottságát nem látja biztosítottnak.

⁷ Supervisory Review and Evaluation Process

⁸ 2006/48/EK 124. cikk

ICAAP-SREP dialógus

Az intézmény tőkeellátottságának és tőkemegfelelésének értékelése egy, az intézmény és a Felügyelet közötti párbeszéd keretében zajlik, ami során összevethető a belső tőkeszámítás eredménye a SREP alapján megfogalmazódó felügyeleti elvárásokkal, mód nyílik a két fél álláspontjának tisztázására, illetve közös megegyezés születhet az elvárt tőkemegfelelés mértékéről. A párbeszéd intenzitása és gyakorisága függ az adott intézmény méretétől, tevékenységétől, illetve az intézmény és a Felügyelet megítélésében mutatkozó különbség mértékétől a vonatkozó tőkekövetelmény kapcsán. A CEBS iránymutatása alapján a párbeszéd kiterjed az összes lényeges (1. és 2. pilléres) kockázati típusra, a külső tényezők figyelembevételére, továbbá az intézmény belső irányításának áttekintésére.

Az ICAAP-SREP dialógus hatékony lefolytatását a tapasztalatok szerint nagyban megkönnyíti, ha az intézménynél az ICAAP-nek van kijelölt felelőse, aki összefogja a tőkemegfelelés belső értékelésének folyamatát, biztosítja, hogy a Felügyelet részére megbízható és valós képet nyújtó anyagok kerüljenek bemutatásra, illetve ismeri az alkalmazott helyi és csoportszintű tőkeszámítási módszereket.

Amennyiben a párbeszéd sikertelenül zárul, és a Felügyelet nem tartja elfogadhatónak az intézmény belső tőkemegfelelési eljárásait, vagy nem tud megegyezni az intézménnyel az tőkemegfelelés elvárt szintjéről, a Felügyelet – a megállapított hiányosságok mértékével arányban álló – intézkedéseket tehet, és szükség esetén többlettőke-követelményt is előírhat.

II. Általános elvárások - Alapelvek

Az alábbiakban a CEBS GL 03-as ajánlásában⁹ kidolgozott általános ICAAP alapelvek kerülnek ismertetésre, melyek minden intézmény számára útmutatóul hivatottak szolgálni belső tőkeemfelelési eljárásuk kialakításánál.

ICAAP 1: Minden intézménynek rendelkeznie kell olyan belső eljárással, amely értékeli a kockázati profiljához igazodó tőkeemfelelést (ICAAP).

- Minden intézménynek rendelkeznie kell megfelelő vállalatirányítási és kockázatkezelési folyamatokkal, ideértve a stratégiát, valamint az adott intézmény tevékenységével, kockázataival összhangban levő tőkeszint elérésére és fenntartására irányuló folyamatokat is. Ennek teljesülése vizsgálható csoport- és egyedi szinten is (lásd később).

ICAAP 2: Az ICAAP-ért az adott intézmény viseli a felelősséget.

- A tőkeemfelelés belső értékelési eljárásának kidolgozása és a belső tőkecélok meghatározása az intézmény felelőssége, amely megfelel a kockázati profiljának és a működési környezetének.
- Az ICAAP-et az intézmény a körülményeihez és a szükségleteinek megfelelően alakítja ki, azokat az inputokat és definíciókat használva, amelyeket az intézmény normális körülmények között a belső céljaira is használ.
- Az eljárásnak igazolhatóan meg kell felelni a felügyeleti elvárásoknak is.
- A folyamat bármely elemének külső szereplő részére történő átadásának meg kell felelni a CEBS kiszervezésről szóló ajánlásának.¹⁰ Az ICAAP-ért való felelősség ugyanakkor a kiszervezett tevékenységekre való tekintet nélkül továbbra is az intézményt terheli.¹¹

ICAAP 3: Az alkalmazott belső tőkeszükséglet-számítási módszernek jól kidolgozottnak és dokumentáltnak kell lennie. Az intézmény vezető testülete mind irányító, mind felvigyázó funkciójában felelős az ICAAP megfelelő működéséért, annak jóváhagyásáért és továbbfejlesztéséért.

- Az ICAAP bevezetéséért és megtervezéséért való felelősség a vezetői testületé (mind a felvigyázói, mind pedig az irányítási funkcióban). A vezető testületek szintjén a felvigyázói funkciónak kell jóváhagyni az ICAAP fogalmi tervét, elvi háttérét, általános módszertanát, valamint felhasználási céljait. A technikai részletek kidolgozása a menedzsment feladata.
- A vezető testület (mind a felvigyázói, mind pedig irányítási funkciójában) felel a tőketervezés és tőkemenedzsment integrálásáért az intézmény kockázatkezelési kultúrájába és szemléletébe.
- Az intézménynek megfelelően dokumentált belső tőkeemfelelési eljárásrenddel kell rendelkeznie, melyet az intézmény felső vezetése jóváhagy, illetve felülvizsgál.
- Az ICAAP eredménye meg kell, hogy jelenjen a vezető testületnek szóló jelentésekben.

⁹ Guidelines on Supervisory Review Process

¹⁰ Guideline on Outsourcing - CP 02 revised, CEBS 2006 december 14.

¹¹ lásd ICAAP megfelelés csoport-szinten c. fejezetet

ICAAP 4: Az ICAAP az intézmény irányítási és döntéshozatali folyamatainak integrált részét kell, hogy képezze.

- Az ICAAP-nak szerves/elválaszthatatlan részét kell képeznie az intézmény irányításának, segítve a vezető testületeket az intézmény működésében rejlő kockázatok folyamatos értékelésében. A tevékenység összetettségétől függően ez jelentheti azt, hogy az ICAAP alapján történik az üzletágak közötti tőkeallokáció, alakulnak ki a növekedési tervek, illetve akár az egyedi hiteldöntésekben is szerepet kaphat. A kisebb intézményeknél fontos továbbá, hogy az ICAAP szempontjai már a döntés-előkészítési folyamat során érvényesüljenek, mind az üzleti, mind pedig a banküzemi területen.

ICAAP 5: Mivel az ICAAP folyamatokra, eljárásokra épül, ezért a megfelelő működését rendszeresen - legálább évente egyszer - felül kell vizsgálni.

- Az ICAAP felülvizsgálatát olyan rendszerességgel – de legalább évente egyszer – kell elvégezni, hogy biztosítva legyen a kockázatok megfelelő lefedettsége, és a tőkefedezet tükrözze az intézmény tényleges kockázati profilját.
- A tőkemegfelelés belső folyamatát intézményen belül független belső felülvizsgálatnak kell alávetni.
- Bármilyen változás az intézmény stratégiai fókuszában, üzleti terveiben, működési környezetében, vagy bármilyen olyan tényezőben, amely lényegesen befolyásolja az ICAAP feltételezéseit vagy módszertanát, az ICAAP módosítását kell, hogy maga után vonja. Az intézmény üzleti életében előforduló új kockázatokat fel kell ismerni, és be kell építeni az ICAAP-ba.

ICAAP 6: A belső tőkeszükséglet-számítási folyamatnak kockázatalapúnak kell lennie.

- Az intézmény tőkemegfelelése kockázati profiljának függvénye. Az intézménynek olyan tőkecélokat kell meghatároznia, melyek megfelelnek a kockázati profiljának és a működési környezetének.
- Ezen felül az intézmény más szempontokat is érvényesíthet a tőketervezésben, így például a megfelelő külső minősítés elérését, fenntartását, piaci reputációs szempontokat, stratégiai célokat.
- Az intézménynek egyértelműen meg kell határozni azon kockázatait, melyek mérhetősége biztosított. Azon kockázatok esetében, melyeknél a minőségi tényezők dominálnak, a hangsúly a kockázatok kezelésére, illetve kockázatsökkentő technikák alkalmazására helyeződik.
- A belső tőkeszükséglet-számítási folyamat, illetve a kapcsolódó főbb irányító és ellenőrző funkciók akkor is az adott intézmény tényleges kockázataira kell, hogy épüljenek, ha az intézmény az 1. pillérbeli kockázatok (hitelezési, működési és piaci kockázatok) mérésére az egyszerűbb módszereket alkalmazza.

ICAAP 7: Az ICAAP-nak átfogónak, minden részletre kiterjedőnek (széleskörűnek) kell lennie.

- Az intézmény rögzíteni köteles minden lényeges (materiális) kockázatát. Mivel a kockázati típusok kategorizálásának, illetve a lényegesség fogalmi meghatározásának nincs kialakult, egységes gyakorlata, az intézmény szabadon használhatja saját megközelítését és terminológiáját. A Felügyelet elvárja, hogy az ICAAP keretében

alkalmazott megközelítéseket és fogalmi elhatárolásokat – továbbá azok eltérését a szabályozói tőkeszámítás megoldásaitól – az intézmény a felügyeleti párbeszéd során részletesen be tudja mutatni.

- A belső tőkeszükséglet számítási folyamatnak átfogónak kell lennie. Az ICAAP keretében valamennyi releváns kockázatot figyelembe kell venni, így különösen:
 - az 1. pillérben szereplő hitelezési, működési és piaci kockázatot, az ICAAP-ben az 1. pillértől eltérő kezelésüket is beleértve;
 - az 1. pillérben szereplő, az egyszerűbb módszerekkel kellően le nem fedett kockázatokat (pl. reziduális kockázat);
 - a 2. pillérben szereplő kockázatokat (pl. likviditási kockázat, banki könyv kamatkockázat, koncentrációs kockázat, stratégiai és reputációs kockázat);
 - az intézményen kívül álló kockázati tényezőket (pl. gazdasági környezet megváltozása).

ICAAP 8: Az ICAAP előrettekintő és jövőorientált.

- Az ICAAP-nek figyelembe kell venni az intézmény stratégiai tervét, illetve annak makrogazdasági tényezőkkel való összhangját. Az intézménynek ki kell fejlesztenie egy belső stratégiát a tőkeszint fenntartására, amely kiterjed a hitelezési tevékenység várható alakulására, egy esetleges jövőbeni tőkeemelés lehetséges forrásaira, a tervezett osztalékpolitikára, illetve az 1. pillérben alkalmazott kockázati mértékek prociklikus hatásaira.
- Az intézménynek egy világos és jóváhagyott tőketervvel kell rendelkeznie, amely meghatározza az intézményi célokat, azok elérésének módját és szükséges időhorizontját, a tőketervezés gyakorlatát és felelőseit. A tőketervnek azt is be kell mutatnia, hogyan tervezi az intézmény kezelni az azonnali beavatkozást igényelő váratlan helyzeteket.

ICAAP 9: Az ICAAP megfelelő mérési és értékelési eljárásokon alapul.

- Az ICAAP a kockázatok megfelelő mérésén és értékelésén alapul, amely különféle megközelítések és módszerek révén biztosítható. A Felügyelet a módszerválasztási szabadság jegyében többféle megközelítést is elfogadhatónak tart, és nem feltétlen várja el szofisztikált gazdasági tőkeszámítási modellek alkalmazását. Az arányosság elve alapján mindamelllett megköveteli, hogy a komplex, sokrétű tevékenységet folytató intézmények – egyedi és rendszerszintű kockázataikkal összhangban – megfelelően fejlett kvantitatív kockázatkezelési technikákat alkalmazzanak.
- Bizonyos kockázati típusokra vonatkozóan a tőkekövetelmény számszerűsítése tipikusan nehézségbe ütközik. Ezzel együtt a Felügyelet elvárja, hogy szakértői becslés segítségével ezen kockázati tőkeszámok is meghatározásra kerüljenek.
- Fontos, hogy az intézmények az ICAAP keretében ne kizárólag kvantitatív módszerek eredményeire támaszkodjanak, hanem alkalmazzanak kvalitatív megfontolásokat és szakértői becsléseket azok értelmezése és felhasználása kapcsán.

ICAAP 10: Az ICAAP elfogadható végeredményt eredményez.

- A tőkemegfelelés belső folyamata az egyes kockázati típusok tőkekövetelményének meghatározását követően az intézmény a teljes gazdasági tőkeszükségletet megadja. Ennek mértékének ésszerűnek kell lennie, vagyis arányban kell állnia az intézmény tényleges kockázataival, illetve kellő összhangba hozhatónak kell lennie a szabályozói tőkekövetelmény szintjével. Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálati folyamat során a

**PÉNZÜGYI SZERVEZETEK
ÁLLAMI FELÜGYELETE
HUNGARIAN FINANCIAL
SUPERVISORY AUTHORITY**

felügyeleti elvárás és az intézmény tőkeszükséglet-számítása között jelentős eltérés mutatkozik, akkor különösen fontossá válik, hogy az intézmény meggyőzően bizonyítani tudja az általa alkalmazott módszertan megfelelőségét és teljes körűségét.

III. Az ICAAP összetevői

III.1 A belső tőkeellátottság biztosításának stratégiája – kockázati stratégia¹²

A belső tőkeszükséglet-számítási rendszer tervezése során az intézménynek ki kell alakítania a kockázatokhoz és a kockázatkezeléshez való viszonyát, amit a felső vezetés által kialakított, és a vezető testületek által jóváhagyott kockázati stratégiában kell összefoglalnia. Ennek mind terjedelmét, mind tartalmát tekintve összhangban kell állnia az intézmény méretével és tevékenységével.¹³

Vonatkozó esetben a kockázati stratégiának tartalmaznia kell az anyaintézmény ICAAP-pel kapcsolatos elvárásait. Ezzel összhangban a kockázati stratégiában csoportszinten kell meghatározni a főbb kockázati faktorokat, a felvállalható kockázatok típusát és még elfogadható mértékét. Szükséges továbbá a csoport kockázati stratégiájának konzisztens lebontása az egyes leányvállalatokra vonatkozóan.

A kockázati stratégia elkészítésének lépései

III.1.1. Kockázatvállalási politika

1. *Csoporttagok rögzítése, az ICAAP kiterjedésének behatárolása*

A kockázati stratégia első lépéseként az intézménynek rögzítenie kell, mely intézményi körre terjed ki az ICAAP, mit tekint csoportszintnek, és mit egyedinek, illetve ezek hogyan kapcsolódnak.

2. *Kockázatkezelési irányelvek/alapelvek megfogalmazása*

Az egységes és prudens kockázatkezelés feltételeként az intézmény megfogalmazza kockázatkezelési alapelveit, melyet az egész szervezeten belül egységesen elvár (pl. független kontroll, kockázattudatosság növelése, stb.). A kockázatkezelési alapelvek megfogalmazásakor különös figyelmet kell fordítani a hazai szabályozással összhangban arra, hogy az összevont alapú felügyelet alá tartozó hitelintézetnek az irányítási rendszerre és kockázatkezelésre vonatkozó követelményeket ellenőrző befolyása alatt álló hitelintézetével és befektetési vállalkozásával együttesen is teljesítenie kell. A kockázati kultúra egész intézményben (csoportban) történő megteremtése és elvárása az alapja a hatékony kockázatkezelés megvalósításának.

3. *Kockázat/hozam átváltásának meghatározása*

Az intézménynek meg kell határoznia, hogy a kockázat és a hozam milyen mértékű átváltását fogadja el stratégiai szinten. Ennek meghatározása érdekében, az intézményeknek rendszerezniük kell azt az érdekhálózati rendszert („éhséget”), amelyek a kockázati étvág kialakításának szempontjaiul szolgálnak (pl. részvényesi elvárások,

¹² GL03: Institutions should have a process for assessing their overall capital adequacy in relation to their risk profile and a strategy for maintaining their capital levels

¹³ Az arányosság elve az ICAAP felülvizsgálat során egy kiemelt szempont. A belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó elvárások mértéke függ az adott intézmény: típusától, méretétől, tevékenységének összetettségétől, és annak kockázatoságától. A kockázati stratégia terjedelmére és mélységére is ezen szempontokat kell alkalmazni.

ügyfelek elvárásai, felügyeleti elvárások). A meghatározásnál a következő tényezők kerülhetnek mérlegelésre:

- milyen típusú és milyen mértékű kockázatot szándékozik felvállalni, és milyen megtérülés várható belőle;
- rendelkezik-e valamely területen komparatív előnnyel;
- mekkora a tőkeszükséglete a tényleges kockázatoknak.

A fenti tényezők mérlegelésével meghatározható a stratégiai szintű keret, amely tartalmazza a célpiacot, a megcélzott szegmenseket, illetve a főbb termékek, szolgáltatások körét. A stratégiai szintű keretek meghatározásába beletartozik továbbá a főbb célváltozók, indikátorok kijelölése, és a célokhoz a megfelelő mértékrendszer kapcsolása az intézmények kockázatvállalási irányelvei alapján.

4. *Visszamérés*

A kockázatvállalási politikát fontos dinamikus környezetbe ágyazni. A kialakított kockázatkezelési rendszerek, modellek működését folyamatosan felügyelni kell, az eredményeket visszamérni és a tapasztalatok alapján tökéletesíteni, továbbfejleszteni.

III.1.2. Kockázati étvágó, kockázatvállalási hajlandóság megfogalmazása

A kockázati étvágó az a kockázatteljesítés, amit egy szervezet kész felvállalni, képes tolerálni. A kockázati étvágó csoporttagonként eltérő lehet, ez esetben indokolt az önálló bemutatásuk.

Az intézményeknek (csoportszinten) azonosítaniuk kell a releváns belső és külső kockázati tényezőket, pontos kockázati térképet kell felvázolniuk az őket érintő kockázatokról. (Figyelemmel az ICAAP útmutatóban adott kockázati definíciókra.) A kockázati szerkezetét részletesen ismernie kell az adott intézménynek (ill. csoportnak), azaz milyen az egyes kockázattípusainak aránya a portfólióban, milyen a koncentrációja, szignifikanciája.

Az intézményt irányító testület és vezetőség feladata, hogy meghatározza az intézmény (csoport) üzleti és kockázati stratégiáját szolgáló kockázati étvágókat és kockázati tolerancia szinteket. A kockázati étvágó és tolerancia meghatározásánál szükséges valamennyi kockázat számbavétele, melyeket az intézmény felvállal – ide értve a mérlegen kívüli tevékenységekben rejlő kockázatokat is.

A kockázati étvágó és kockázati tolerancia kialakításának folyamata ki kell, hogy terjedjen azok felülvizsgálatára és módosításaira is, amennyire a környezeti, üzleti, kockázati információk, elemzések ezeket megkívánják.

A kockázati étvágó és kockázati tolerancia meghatározása különböző formában kerülhet kifejezésre akár minőségi, vagy mennyiségi elvárásként (pl. megcélzandó üzletágak, termékek, ágazatok, jövedelmezőség, kockázati mutatók (KRI), limitek). Kitérhet azokra a területekre is, ahol az intézmény kockázat tűrése minimális (pl. diszpreferált ágazatok, termékek).

A kockázati étvágóban és kockázati toleranciaként meghatározásra kerülő célok és elvárások teljesítését rendszeresen mérni kell. Ezáltal biztosítva (még stressz körülmények között is), hogy a felállított limitek, a kockázati mutatók, stb. konzisztensek legyenek az intézmény kockázati étvágójával és kockázati toleranciájával.

Az intézmény kockázati étvágója alapján határozza meg a tervezés során, hogy a kockázatok fedezésére szolgáló tőke hány százalékát és miként allokálja az egyes portfóliók között.

III.1.3. Elérni kívánt kockázati szerkezet

A kockázati étvágyszerint meghatározott kockázati preferenciát össze kell vetni az üzleti stratégiákkal. A stratégiai szinten meghatározott kockázat-hozam viszony (trade-off) érvényesülését ellenőrizni kell. Mindehhez eszközül egy megfelelően kialakított limit- és mutatórendszer szolgálhat. Ennek keretében szükséges:

- A limitrendszer és a mutatórendszer további szintekhez rendelése. (Az aggregált limitek hozzárendelése kockázattípusokhoz, ill. mélyebb szintekhez.)
- Részletes követelmények, módszerek kidolgozása, vagy utalás azok részletes szabályozására. Az intézményeknek a kockázati térképükön be kell tudni mutatni, hogy a meghatározott kockázat elemekre hogyan határoznak meg belső tőkét, illetve hogy a kockázatokat milyen belső folyamatokkal kezelik (négy szem elve, KRI-k, triggererek beépítése), hogyan követik nyomon (monitoring).

A kockázati étvágyszer alakulása ill. a vállalt kockázatok mértéke az egyes dimenziókat reprezentáló mutatókon keresztül követhető, ellenőrizhető. Így biztosítható az elérni kívánt kockázati szerkezet folyamatos kontrollja, az aktuálissal való összevetése.

III.1.4. Kockázati kultúra¹⁴

A kockázat a pénzügyi szervezetek tevékenységének szerves része. Ennek megfelelően elvárt, hogy a pénzügyi szervezet olyan integrált és az intézmény/csoport egészére kiterjedő kockázati kultúrát teremtsen, amely az intézmény/csoport kockázati étvágyszerével, kockázattűrési mértékével összhangban biztosítja a felmerülő kockázatok azonosítását, mérését és kezelését.

A kockázati kultúra megteremtésének elsődleges eszközeit a belső politikák, szabályozások és iránymutatások, a kommunikáció és az alkalmazottak képzése jelentik.

A szervezeten belül a kockázatkezelés nem kizárólagosan a kockázati szakértők vagy a kockázatkezelési szervezeti egység feladata, valamennyi munkavállalónak ismernie szükséges az intézménynél felmerülő kockázatok kezelésével összefüggésben felmerülő szerepét.

A Felügyelet fontosnak tartja a kockázati politikákkal, eljárásokkal és kontrollokkal összhangban álló napi szintű kockázatkezelési gyakorlatot.

A Felügyelet olyan átfogó szemléletű kockázatkezelési gyakorlat megvalósítását tartja követendőnek, amely:

- a) az intézmény/csoport egészére, valamennyi szervezeti egységére, üzleti területére, intézményére és tevékenységére kiterjed,
- b) a kockázatok belső gazdasági tartalmából indul ki,
- c) minden, az intézmény szempontjából releváns kockázatot kezel, a hitel-, a piaci-, a likviditási- és a működési kockázat mellett pl. a koncentrációs-, a reputációs, a megfelelőségi és a stratégiai kockázatokat is lefedi,
- d) lehetővé teszi a kockázatok alulról felfelé és felülről lefelé történő, üzleti területeken és jelentési vonalakon átívelő összegzését, illetőleg lebontását is, az intézményen és a

¹⁴ EBA Guidelines on Internal Governance (GL44)

csoporton belül azonos tartalmi és módszertani keretek között történő értékelését és elvárt szinten tartását.

A kockázatkezelésnek biztosítani kell, hogy az intézmény a kockázatok azonosításán, mérésén vagy értékelésén és nyomon követésén alapuló, megalapozott döntéseket hozhasson.

III.1.5. Kockázatkezelési szervezet

A kockázati stratégia feladata a fentiekén túl, hogy meghatározza annak a folyamatnak a szervezeti kereteit, amely alapján a kockázati étvágy kialakítható, a vállalt kockázatok mértéke nyomon követhető, és folyamatosan karbantartható. A kockázatkezelés szervezeti elkülönülése, felépítése, függetlensége, döntési kompetenciája, felvigyázási funkciójának bemutatása kellő hangsúlyt kell, hogy kapjon a kockázati stratégiában.

A kockázatkezelési tevékenység nem korlátozódhat csak a kockázatkezelési területre. A kockázattudatos kultúrájú intézmény irányítótestületének, vezetésének és alkalmazottainak is felelőssége az intézmény kockázatainak kezelése. Ezen belül, a kockázatkezelés dedikált szervezete a kockázatkezelési terület.

A kockázatkezelési szervezet legyen széleskörű (minden tevékenységre, tagra kiterjedő) és független (mindazon területektől melyek tevékenységét kockázati szempontból ellenőrzi). Irányítását Kockázati Vezető (Chief Risk Officer/CRO) végezze (vagy megfelelő magas szakmai rangú vezető az intézmény méretarányosságát figyelembe véve). A Kockázati Vezető felelőssége kiterjed az egész szervezetre, annak kockázatkezelésére. A Kockázati Vezetőnek biztosítani kell a szervezetben a függetlenségét (szervezeti alá-fölé rendeltség, jelentési kötelezettség, döntéshozatal), mely lehetővé teszi számára ellenvélemény (vétó) kialakítását, fenntartását a kockázati döntéshozatal folyamatában.

A Kockázati Vezetőnek kulcs szerepe van az intézmény vezető testületében a kockázati kultúra, stratégia, politika, étvágy kialakításában és a napi kockázatkezelési feladatok ezek alapján történő elvégzésében.

A Kockázati vezetőnek és a kockázati területen dolgozóknak (az intézmény tevékenységének megfelelő komplexitásban) megfelelő szakértelemmel és gyakorlattal kell rendelkezniük, hogy az intézmény kockázatainak azonosítását, mérését, a belső minősítő rendszereket, elemzési eszközöket, új termékek kockázatait kezelni és irányítani tudják. Az intézményt irányító testület, vezetés feladata, hogy a kockázatkezelési feladatok ellátásához szükséges erőforrások (létszámában és minőségben) valamint az IT támogatottság rendelkezésre álljanak.

A belső ellenőrzés feladatkörébe tartozik felülvizsgálni, hogy a kockázatkontrollal foglalkozó területek függetlensége a szervezeten belül biztosított-e.

A hitelkockázati kontroll egységnek (CRCU, Credit Risk Control Unit) többek között, a következő feladatokat kell elvégezni:

- kockázatomérő- és értékelő rendszerek kialakítása,
- a kockázat minősítési kritériumoknak és a modellfejlesztésnek a folyamatos felülvizsgálata,
- a kockázati besorolási szintek megfelelőségének az ellenőrzése,
- a koncentrációk ágazati, a portfólió szintű, valamint a földrajzi régiók szerinti értékelése,
- a modell használatának az értékelése,

- az override-oknak, valamint a kivételeknek az értékelése,
- számszerűsítés folyamatának áttekintése és felülvizsgálata,
- a jelenlegi és a várható besorolások közötti eltérések,
- benchmarkolás külső adatforráshoz.

Az intézményi ICAAP kockázatkezelési szervezet fejezetében szükséges:¹⁵

- a pontos felelősségi- és hatásköröket definiálni, elkerülve a hatásköri ütközéseket,
- a kockázatkezelési folyamatokat bemutatni,
- az arányosság figyelembevételével a kockázatkezelést alosztályokra tagolni (szervezeti felépítés átláthatóságának és funkcionalitásának mértékét, a szegregáció szintjét, az üzleti terület, back office és a kockázatkezelés szervezeti szétválasztásának mértékét meghatározni és bemutatni),
- a belső ellenőrzés és kontroll, compliance funkciót bemutatni (a belső kontroll funkciók függetlenségének mértékét a felügyelt, ellenőrzött tevékenységektől),
- a VIR, controlling, belső információs rendszert bemutatni,
- a riportálás jellegét, annak tartalmát és rendszerességét meghatározni különböző szinteken,
- a kockázati stratégia, a kockázattudatosság szervezeten belüli terjesztését bemutatni, (tájékoztatás, képzés),
- a csoportszintű kockázatkezelést, koordinációt alkalmazni és bemutatni,
- a kockázatkezelési rendszernek megfelelő javadalmazási politikát alkalmazni és bemutatni.

III. 2. Lényeges kockázatok értékelése

A következő fejezetben az intézmények működésében megjelenő alapvető kockázatokat tekintjük át azzal a céllal, hogy támpontot adjunk a belső tőkeszükséglet számítási folyamatban az intézmény lényeges kockázatainak azonosításában, és a kockázat mérésében. A kockázatokat a CEBS GL03-ban az ICAAP-SREP párbeszéd lefolytatására megadott struktúrában vesszük sorra. Az egyes kockázatok alatt megadjuk a kockázat definícióját, lehetséges elemeit (kockázatszegmensek) és a kockázat kezelésére vonatkozó alapvető elvárásokat.

Az intézményeknek törekedniük kell arra, hogy minden lényeges kockázatukat megfeleltessék a jelen útmutató ezen fejezetében ismertetett tartalmú kockázatoknak, és csak abban az esetben jelenítsenek meg eltérő megnevezésű, speciális kockázatot az „egyéb kockázatok” fejezetnek megfelelően, ha azt a kockázat itt bemutatottaktól eltérő tartalma indokolja.

Törekedniük kell továbbá arra, hogy lényeges kockázataik feltérképezését követően **integrált kockázatkezelési szemléletet alkalmazva** kialakítsák kockázataik egységes, egészen történő áttekintését, hiszen az egyes kockázatok sok esetben nehezen szétválaszthatóak, egymásra hatásuk erőteljes lehet, illetve egyfajta kockázat a környezeti hatások eredményeképpen másik fajta kockázattá alakulhat át. Példa erre a deviza alapú hiteltermékekben rejlő deviza árfolyamkockázat megnövekedésének hatása a hitelkockázatra (részletesen lsd. a IV. Stressz tesztek fejezet: Integrált kockázatkezelési szemlélet érvényesítése).

¹⁵ PSZÁF ajánlás 11/2006: A belső védelmi vonalak kialakításáról és működéséről

III.2.1. Az 1. pillérben fedezett kockázatok

III. 2.1.1 Hitelkockázat

A hitelkockázat a szerződéses partnerek nem- (vagy nem a szerződési feltételek szerinti) teljesítéséből fakadó, azaz az intézménnyel szemben fennálló (mérlegben lévő vagy mérlegen kívüli) kötelezettségek teljesítésének mulasztásából eredő, jövedelmezőséget és tőkehelyzetet érintő veszteségek veszélye.

A szűkebb értelemben vett hitelkockázatot, azaz a hitel-, halasztott pénzügyi teljesítés vagy más hiteljellegű jogviszonyból fakadó fizetési kötelezettség nem- vagy nem szerződészerű teljesítésének kockázatát *üzletszerűen* a hitelintézetek, pénzügyi vállalkozások és bizonyos befektetési szolgáltatók vállalják.

Az ICAAP-ben az intézmény lefekteti hitelkockázati tőkeszámítási eljárását, a kockázatok (inherens és kontroll oldali) felmérésére, monitoringjára vonatkozó eljárási rendszerét, és annak igazolási eljárását, hogy a számított tőkeszükséglet összességében megfelelő puffert biztosít a nem várható hitelkockázati veszteségekkel szemben.

Inherens kockázat

A hitelkockázat az általános és tipikus okok szerint az alábbi kockázati szegmensekre bontható:

- **hitelkockázat**
 - banki kölcsönökkel kapcsolatos nemfizetési kockázat,
 - bizonyos (tipikusan kötvény) befektetések kockázata (a kifizetések nem a szerződésnek megfelelően történnek),
 - egyéb szerződéses partner, szolgáltatást igénybe vevő ügyfél nemfizetési kockázata,
 - felhívulási kockázat,
 - kártyaelfogadói kockázat: a bankkártyával, hitelkártyával teljesített fizetéseknél többféle kockázat is felmerülhet, amelyeket a hitelintézeteknek kezelniük kell. A nemzetközi bankkártya-társaságok szerződéseikben jellemzően előírják, hogy a kártyaelfogadó hitelintézet köteles helytállni a vele szerződésben álló elfogadóhelyeken a kártyabirtokosok felhatalmazása vagy tudomása nélkül végrehajtott tranzakciók, valamint a nem teljesített szolgáltatások ellenértékéig, melyre a fedezet csak akkor biztosított, amennyiben a szerződött kereskedő pénzforgalmi számláján a chargeback eljárás keretében vitatott összeg rendelkezésre áll, ellenkező esetben a vitatott összeg az elfogadó bank vesztesége. (A kártyás fizetésekhez kapcsolódó csalási, visszaélési, adathalászati kockázatokat a működési kockázatnál kell kezelni.);
- **partnerkockázat** (professzionális pénz- és tőkepiaci szereplőkkel szembeni hitelkockázat),
- **koncentrációs kockázat** (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- **országkockázat** (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),
- **elszámolási kockázat** (2. pilléres kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „A 2. pillérben lefedett kockázatok” fejezetben),

- **reziduális kockázat** (1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok” fejezetben),
- **értékpapírosítási kockázat** (1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatként kezeljük, részletes bemutatását lsd. „Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok” fejezetben),
- **a biztosító nemfizetésének kockázata.**

Kontroll¹⁶

A hitelkockázat kezelésére vonatkozó általános szabályok:

- A hitelnyújtásnak megbízható és jól meghatározott kritériumokon kell alapulnia. A hitelek jóváhagyási, módosítási, megújítási és refinanszírozási eljárását egyértelműen kell szabályozni.
- A különböző hitelkockázatot hordozó portfóliók és kitétségek folyamatos nyomon követését és ellenőrzését, beleértve a problémás hitelek azonosítását és kezelését, illetve a megfelelő értékelési korrekciók végrehajtását és céltartalékok képzését, hatékony rendszerek működtetésével kell végrehajtani.
- A hitelportfóliók diverzifikációjának a hitelintézet célpiacaihoz és átfogó hitelstratégiájához kell illeszkednie.

Tőkeszámítás

A CRD a banki könyvben szereplő kockázatvállalások hitelkockázatának szabályozói tőkekövetelmény számítására három megközelítést tesz lehetővé. A belső minősítéseken alapuló módszerek (internal ratings based approaches) – melynek két változata az alap- és fejlett módszer – alkalmazásához felügyeleti engedély szükséges¹⁷.

A harmadik, legegyszerűbb megközelítés pedig a sztenderd módszer (standardised approach). A sztenderd módszert használó intézményekkel szemben elvárás, hogy az adott kitétségi osztályba sorolás megfelelése szabályzatokkal, dokumentációkkal alátámasztható legyen. Különösen fontos a lakossági portfólióba sorolás feltételeinek lefektetése szabályzati szinten (konstrukciós utasításokban/kockázatvállalási szabályzatban, stb.), valamint az egyéb termékjellemzők meghatározása (sztenderd termékek). A szabályzatnak ki kell terjednie a granularitás¹⁸ meghatározására is. A tőkekövetelmény számítása során a granularitás kezelésével összefüggésben a következő kezelési megoldásokat fogadja el a Felügyelet:

1. A termékek „kvázi poolokba” sorolása, azaz az azonosan „viselkedő” termékek (azonos, sztenderd kondíciók, limitált összeghatár, stb.) azonosítása. Érdemes meghatározni egy minimális ügyletszámot az egyes poolokra a granularitás teljesülése érdekében.
2. A Hkr. 11.§ (1) bekezdés a), c) és d) pontjainak megfelelő lakossági portfólióba tartozó kitétség halmaz egy szerződésre eső átlagos hitelnagyságának meghatározása, és ehhez valamilyen szórásküszöb megadása.

Az intézményeknek tehát oly módon kell meghatározni lakossági kitétségeiket, hogy az egyes kitétségek kockázataikat tekintve a portfólió egészéhez képest kellően kis arányt képviseljenek.

¹⁶ A Felügyeleti elvárásokat részletesen lsd. a 8/2001. számú ajánlás a hitelkockázat kezeléséről és a 7/2006. (IX. 28.) számú ajánlás a hitelkockázat-kezelés hatékonyságának növeléséről c. felügyeleti ajánlásokban.

¹⁷ A hitelkockázat kezelés fejlett módszereinek jóváhagyásáról a Validációs Kézikönyv I. és III. kötete ad bővebb információt.

¹⁸ Hkr. 11. § 1. b) pontja szerint: „a kitétség egy jelentős számú, hasonló jellemzőkkel rendelkező kitétségből álló csoporthoz sorolható, amely lehetővé teszi a kölcsönnyújtáshoz kapcsolódó kockázat csökkenését”

Ennek mérése érdekében az intézmények a portfólió koncentrációját mérő mutatószámokat alkalmazhatnak.

A nemfizetési kockázat esetében az 1. pillér még az AIRB esetén sem engedi meg „valódi” (portfólióhatásokat is tükröző) hitelkockázati modellek alkalmazását, melyekre a 2. pillér esetében lehetőség nyílik. Több ilyen modell kapható a „piacon” is (pl. Creditmetrics, Creditrisk+). Ezek általában drága, jelentős szakértelmet és adatokat igénylő módszerek, általában csak nagyobb intézmények esetén kifizetődőek és elég jelentős –bár a használat rövid története miatt nem pontosan ismert-modellkockázatot hordozhatnak¹⁹.

III.2.1.2 Működési kockázat

Működési kockázat²⁰ a nem megfelelő belső folyamatok és rendszerek, külső események vagy a személyek nem megfelelő feladatellátása miatt felmerülő, illetőleg jogszabály, szerződés vagy belső szabályzatban rögzített eljárás megsértése vagy nem-teljesítése miatt keletkező, jövedelmezőséget és tőkehelyzetet érintő veszteségek veszélye.

Az ICAAP keretében az intézmény lefekteti működési kockázati tőkeszámítási eljárását, a kockázatok (inherens és kontroll oldali) felmérésére, monitoringjára vonatkozó eljárási rendszerét, illetve annak igazolási eljárását, hogy a számított tőkeszükséglet prudens módon képes eliminálni az intézmény valószínűsíthető működési kockázati veszteségeit.

Inherens kockázat

A veszély materializálódása a működési kockázati események, melyek jogszabályi szinten tipizáltak (kockázatszegmensek):

- belső csalás;
- külső csalás;
- munkáltatói gyakorlat és munkabiztonság;
- ügyfél, üzleti gyakorlat, marketing és termékpolitika;
- tárgyi eszközökben bekövetkező károk;
- üzletmenet fennakadása vagy rendszerhiba;
- végrehajtás, teljesítés és folyamatkezelés.

A lehetséges kockázati események (a felsorolt eseménytípusokba sorolható scenáriók) jellemzőek a különféle intézményi tevékenységekre, illetve azok végzésének módjára (munkafolyamatokra). Ezen tevékenységeket, a CRD-nek megfelelően, a hazai jogszabályok is nyolc üzletágba csoportosítják (a sztenderdizált/fejlett tőkeszámítási módszer választása esetén kötelezően elkülönítendő üzletágak vannak). A potenciális kockázati események hatásaként keletkező anyagi károk megjelenési formája lehet leírás, jogi költségek, bírságok, meg nem térült visszereset, ügyfél- és egyéb kártérítés, tárgyi eszköz vesztesége/pótlása. A károk mértéke összefügg a végzett tevékenységek mindenkor jellemző volumenadataival. A működési kockázatból eredő, minden intézményi tevékenységre kiterjedően becsült károk nagysága az intézmény inherens működési kockázata.

¹⁹ Tulajdonképpen ezért nem fogadható el szabályozási célra.

²⁰ A működési kockázatról a Validációs Kézikönyv II. kötete ad részletes útmutatást.

Kontroll

A működési kockázatok kezelése, az egyes tevékenységek és eseménytípusok jellegéhez igazodóan, a kockázati események, illetve a károk bekövetkezésének megelőzésére (folyamatba épített és vezetői ellenőrzés, védelmi rendszerek), a kritikus helyzetek kezelésére (azonnali intézkedési tervek, üzletmenet-folytonosság menedzsment (BCM)), illetve az esetleges károk enyhítésére szolgáló intézkedésekre (biztosítások) irányul. A kockázatkezelés rendszerét, annak irányítását és ellenőrzését az intézménynek működési kockázataival arányos módon kell kialakítania, és a vonatkozó belső szabályozásokkal, eljárásrendekkel kell megalapoznia. A kontroll eljárások rendszerének kockázatokkal arányos kiépítésével és működtetésével az intézmény kitétséget elfogadható, teherviselő képességének/kockázati étvágyának megfelelő mértékűre korlátozza. Az arányos kockázatkezelési gyakorlat megköveteli a működési kockázatok monitorozását (a folyamatokra jellemző kulcskockázati mutatók (KRI-k) követése, incidensregiszter, elemzés, beavatkozások). A kontroll minősége befolyásolja a valószínűsíthető károk mértékét.

A CEBS GL 03 vállalatirányítási rendszerre, valamint az intézményi ICAAP-pel szemben megfogalmazott általános elvárásokra vonatkozó iránymutatása egyértelműen vonatkoztatható a működési kockázatokkal kapcsolatos eljárásokra is.

Tőkeszámítás

A számított (és megképzett) tőke az inherens kockázatok és az ezeket mérséklő kontroll eredményeképpen fennálló – időben változó mértékű – nettó kockázatot hivatott pufferként lefedni.

Az alkalmazott kockázatkezelési gyakorlat mellett valószínűsíthető anyagi károk ellentételezésére képzendő tőke szükséges mértékének meghatározásához saját modellen alapuló fejlett módszer (AMA), vagy fix arányszámokon nyugvó egyszerűbb módszerek (BIA, TSA, ASA) használhatók (a TSA/ASA felügyeleti engedélyhez kötöttek, az AMA validációt követő felügyeleti engedélyhez kötött).

A fejlett mérési módszer (AMA) esetében a kockázatokhoz kötött számszerűsítések és minősítések keretében, átfogó rendszerben kell a működési kockázati események veszélyének becslése során az egyéb körülmények hatását is értékelni. Így számolni kell szélsőséges szcenárió (stresszhelyzet) lehetőségével, hatásával, a kényszerű vagy szándékolt stratégiaváltások, a szabályozási környezet változása okozta hatásokkal is. A kockázati események bekövetkezési valószínűségének vagy hatásának értékelésének eredményét figyelembe kell venni az egyes tevékenységek/munkafolyamatok értékelése során.

Egyszerűbb (BIA, illetve TSA, ASA) módszerek alkalmazása esetén is követelmény, hogy a vállalatirányítási rendszer részét képezze a működési kockázatok teljes körű áttekintése, ésszerű mérséklése. Az intézmény által számított tőke elégségességének igazolását alátámasztó eljárással is rendelkeznie kell az intézménynek, amely nem elégséges, ha csak a ténylegesen bekövetkezett károkkal való összevetésre épül, hanem a kockázatok rendszerszerű felmérését is tartalmaznia kell. Mivel a tőkeszükséglet számítása itt csak közelítő eredményt ad, és esetenként (pl. alacsony jövedelmezőséggel rendelkező intézményeknél) a tényleges működési kockázattal szemben alacsonyabb tőkeértéket eredményezhet, a számítást további elemzéssel kell kiegészíteni, és szükség esetén a tőkekövetelményt növelni kell.

A működési kockázatok azonosítását, mérését, kezelését, elemzését célzó rendszereket – intézménycsoport esetén – ki kell építeni az összevont felügyelet alá tartozó intézményi körre.

Az AMA alapján csoportszinten számított működési kockázati tőkekövetelmény, illetve a tőke allokálására eljárást kell kidolgozni, mely alkalmas arra, hogy megfelelően tükrözze az egyes leányvállalatok működési kockázatát és a konszolidált tőkekötelezettséghez való hozzájárulását.

III.2.1.3 Piaci kockázat

Piaci kockázat a mérlegen belüli és mérlegen kívüli pozíciókon a piaci árak változásából (kötvények, értékpapírok, áruk, devizák árfolyamának vagy a pozíciókat érintő kamatlábak megváltozásából) fakadó veszteségek jelenbeli és/vagy jövőbeli veszélye.

A kereskedési könyvet vezető intézményeknek a tőkemegfelelés belső értékelési folyamata során fel kell mérniük, hogy a felmerülő piaci kockázataikat a kialakított eljárásaik megfelelően kezelik-e, illetve hogy a piaci kockázatokra elkülönített tőke minden időpontban fedezi-e ezeket a kockázatokat. Mivel az intézménynek folyamatosan biztosítania kell a tőkemegfelelést, ezért szükséges, hogy az ICAAP a belső kockázatomérési és kezelési eljárásokra épüljön, és szerves részét képezze az intézmény belső irányítási rendszerének. Az intézménynek világos, egyértelmű stratégiával kell rendelkeznie, amely magában foglalja a kamat-, illetve árfolyamkockázat menedzselésére vonatkozó irányelveket.²¹

Inherens kockázat

A piaci kockázat elemei:

- kereskedési könyvi pozíciókockázat (kereskedési könyvi kamat és árfolyam kockázat);
- nem kereskedési könyvi (banki könyvi) kamatkockázat (ahol értelmezhető a 2. pillér);²²
- a tevékenység egészében meglévő devizaárfolyam kockázat;
- a tevékenység egészében meglévő árukockázat.

A kereskedési könyv elemei „A befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységekről szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (továbbiakban: Bszt.)” meghatározása szerint azok a pénzügyi eszközök vagy áruból álló pozíciók, amelyeket az intézmény kereskedési szándékkal vagy a kereskedési könyv elemeinek fedezése céljából tart.

Kontroll

Az intézmény vezetőségének rendszeresen át kell tekinteni a mérlegben szereplő tételeket, a mérleg szerkezetét, a külső környezetet, valamint a külső és belső változásokra megfelelő időben kell reagálnia. Célszerű az intézménynek erre a feladatra önálló egységet, egy Eszköz- és Forrásgazdálkodási Bizottságot (ALCO) létrehoznia. A bizottságnak figyelemmel kell kísérnie és rendszeresen ellenőriznie kell a hitelintézet likviditási kockázatán túl a részvény-, kamat-,

²¹ A Felügyelet az intézménytől tevékenységének összetettségével és kockázataival arányos erőfeszítést vár el. Az arányosság elve szerint az intézménynek az általa vállalt piaci kockázatainak és így a kereskedési könyvben nyilvántartott pozícióinak komplexitásával arányos körültekintéssel kell az ICAAP-jét elkészítenie. Természetesen, ha egy intézmény nem vezet kereskedési könyvet, vagy csak nagyon kevés pozícióval vezeti azt, de a banki könyvi árfolyamkockázata, esetleg árukockázata számottevő, akkor ezekre a kockázatokra tekintettel egy részletesebb eljárás kidolgozása és alkalmazása az elvárás.

²² Részletesen a III.2.3.3 fejezetben kerül tárgyalásra

devizapozíciókat, a különböző egyensúlyi mérlegeket (kamat-, deviza-, likviditási mérleg), a főbb állományok változásait, a különböző eszközcsoportok hozamainak változásait és mindezek eredményhatásait, a kereskedési könyvi pozíciókat.

Az intézménynek elfogadott részvénytulajdonosi kockázatkezelési politikával is rendelkeznie kell, amelyben meghatározza a saját számlás részvénytulajdonosi tartásának célját és indokát, a pozícióként birtokban tartható részvények és részvénytulajdonosi kapcsolatos derivatívák körét, a saját számlás portfólió nagyságát és összetételét, a spekulációs tevékenység jövedelmezőségi célkitűzéseit és nyereségességi elvárásait, valamint a részvénytulajdonosi kockázatkezelés főbb módszereit.

Az intézménynek devizaárfolyam kockázat-kezelési politikát kell készítenie, amely kiterjed a kockázat keletkezésének és a kockázatvállalás módjának meghatározására, a főbb devizakockázatok okozó ügyletek azonosítására, a deviza-árfolyamkockázatot befolyásoló mérlegen kívüli tevékenységekre, a devizapozíciók értékelésére (különös tekintettel a deviza opciókra), a felvállalható devizapozíciók mértékére, a nyereségességi célkitűzéseire, valamint a devizaárfolyam-kockázat kezelésének főbb módszereire.

A piaci kockázatok az intézménynek megfelelő kontrollmechanizmusokkal kell a kereskedési stratégia által megengedett mértéken belül tartania. A kereskedési könyvi árfolyam- és kamatpozíció, továbbá áru- és devizakockázatok kontrollálása érdekében az intézményeknek megfelelő limitrendszerrel kell működtetnie. A portfóliókra vonatkozó eredmény, a nyitott pozíciók, illetve a limitek kihasználtságának mérése lehetővé teszi a szervezeti egységek (deszkék) eredményének mérését és összehasonlítását adott limitkihasználtsági és kockázati szint, illetve átlagos nyitott pozíció mellett, ami elősegíti a kockázati tőke allokációjának tervezését.

A limittúllépések figyelemmel kísérése és rögzítése a piaci kockázatkezelés feladata. A vonatkozó szankciókról szabályzatban kell rendelkezni.

A nyitott pozícióhoz rendelt volumenlimitek az egyes pénzügyi portfóliókon belül pénzügyi eszközökre allokálhatók, míg bizonyos veszteség- és kockázati mértékeken alapuló limitek (pl. VaR) csak az egyes portfóliókban elhelyezkedő eszközök összesítésére értelmezhetők. A VaR-limitiek megállapítása a portfólió valószínűsített maximális vesztesége alapján történik meghatározott tartási periódusra vonatkozóan, adott konfidencia-intervallum mellett, normál piaci körülményeket feltételezve.

Ez alapesetben napon belüli és overnight limiteket tartalmaz üzletkötőkre, devizanemekre és a különféle kereskedési pozíciókra vonatkozóan. A limitrendszer működésével kapcsolatban rendszeres beszámolót kell készíteni a felső vezetés számára. A fentiekben túl rendszeresen elemezni kell a kereskedési portfólióban levő pozíciók piacképességét a rájuk vonatkozó piaci árak rendelkezésre állása, piaci forgalom és piacnagyság alapján. A jelentősebb portfólióval rendelkező, a termékkört rendszeresen bővítő intézmény esetén elvárás, hogy rendelkezzen eljárásrenddel az új termékek kezelésére vonatkozóan is. A kereskedési stratégia, a vonatkozó lényeges kockázatok érintő politikák és a kereskedési könyv tartalmának összevetését rendszeresen el kell végezni, és erről be kell számolni a felső vezetésnek. Amikor az intézmény az ICAAP eredményeit ismerteti a Felügyelettel, akkor a visszamérésre vonatkozó dokumentációt csatolni kell.

A piaci kockázatok kimutatásában a kereskedési könyv tartalmának pontos és következetes meghatározásán felül kulcsszerepet játszik a pozíciók korrekt áron történő nyilvántartása is. Az ármeghatározásnak a kereskedési tevékenységtől teljes mértékben függetlennek kell lennie. A szabályozás értelmében a piaci alapon, vagy a modellek segítségével meghatározott árakat az

intézményeknek legalább havonta, utóellenőrzés keretében validálnia kell. Ezt kiegészíthetik ad-hoc vizsgálatok is. A piaci és modell-alapú árak utóellenőrzéséről, illetve a megbízhatóság egyéb módszerekkel való ellenőrzéséről a felső vezetés számára rendszeres jelentéseket kell készíteni. Ezeket szintén áttekinti a Felügyelet az ICAAP értékelése során.

Az ár-meghatározási folyamat részeként az intézménynek rendelkeznie kell egy olyan eljárásrendszerrel is, ami az ún. árazási tartalékok megképzésének szabályait rögzíti. Ezek a tartalékok²³ szolgálnak arra, hogy az intézmény tőkét különítsen el olyan események, jelenségek kockázatainak fedezésére, melyek a piacok vagy a belső folyamatok tőkeletlenségeiből adódhatnak. A szabályozás kimondja, hogy ezen eljárásrend keretében minimálisan a következő tartalékok megképzésének indokoltságáról kell dönteni: nem realizált kamatnyereség, pozíciózárási költségek, működési kockázatok, lejárat előtti törlesztés, befektetési és finanszírozási költségek, jövőbeni igazgatási költségek, és ahol modell alapú az árazás, ott a modell-kockázat. Ugyancsak formális eljárás keretében kell áttekinteni, hogy a könyvekben tartott, illikviddé váló pozíciókra²⁴ mekkora tartalék megképzése indokolt²⁵.

Tőkeszámítás

A kockázatok mérése és a kockázatokra elkülönített tőkeszükséglet meghatározása a kereskedési könyvi, illetve a tevékenység egészében felmerülő árfolyam- és árukockázat esetén a szabályozói módszerekkel történő kockázatfelmérést, illetve az ehhez tartozó átfogó kockázati tőkekövetelmény meghatározását jelenti.

A jelentős kereskedési portfólióval, összetettebb pozíciókkal rendelkező nagyobb intézményre vonatkozóan elvárás, hogy a piaci kockázatok kimutatása pontosabb, kockázatterékenyebb módszerekkel történjen. Ilyen intézmények esetében tehát attól függetlenül, hogy a felügyeleti jelentéstételi kötelezettségnek az intézmény mely módszer szerint tesz eleget (sztenderd vagy belső modell-módszer), elvárható, hogy az ICAAP részeként valamilyen fejlett, kockázattartó érték (VaR) alapon működő módszertant fejlesszen ki és alkalmazzon. Utóbbi esetben elfogadott, ha a belső modell alkalmazásakor az intézmény a kockázatait (megítélése szerint) jobban tükröző paramétereket²⁶ használja, és nem a szabályozásban rögzítetteket. Az ilyen eltéréseket azonban minden esetben megfelelően indokolni szükséges.

A belső modelleket használók számára alapkövetelmény, hogy megtörténjen a modell teljesítményének rendszeres visszamérése²⁷ és értékelése. A visszamérés és értékelés eredményeit a piaci kockázatkezelésért felelős felsővezetői testületnek rendszeresen át kell tekintenie. A belső modellek korlátaira tekintettel az intézménynek rendszeres stressz-tesztet és extrém eseményeket vizsgáló forgatókönyv-elemzéseket kell végeznie, melyek eredményeit, következtetéseit szintén át kell tekinteni felsővezetői szinten is.

²³ 2006/49/EK VII. melléklet B rész 9.pontja

²⁴ Az illikviditás származhat piaci tőkeletlenségéből, de akár az intézmény maga is előidézheti, pl. túlzottan koncentrált portfólió tartásával.

²⁵ Amennyiben azt intézmény úgy látja, hogy ezen tartalékolás kérdését a számviteli rendelkezések megnyugtatóan rendezik, akkor (a számviteli előírásokhoz viszonyított) addicionális tőke megképzésének kötelezettsége nem előírás.

²⁶ Pl. tartási periódus, konfidencia intervallum, korrekciós tényező, stb.

²⁷ A visszamérés alatt a kereskedési stratégia és a kereskedési könyv tartalma (utólagos) összevetésének eredménye értendő.

Amennyiben az intézmény más 2. pillér alatti kockázatot (pl.: banki könyv kamatláb kockázata, piaci likviditási kockázat, stb.) is a piaci kockázat kockázatkezelése során fedez, a Felügyelet elvárja, hogy a piaci kockázatkezelési szabályzatokban ezen kockázatok kezelése is részletesen ismertetésre kerüljön.

III. 2.2. Az 1. pillérben nem teljesen fedezett kockázatok

III.2.2.1 Reziduális kockázat²⁸

A reziduális kockázat a hitelkitettségek mögötti fedezetek nagyarányú leértékelődésének vagy korlátozott érvényesíthetőségének kockázata. A reziduális (maradék) kockázat más megfogalmazásban annak a kockázata, hogy a hitelintézet által alkalmazott elismert hitelkockázat mérséklési technikák a vártnál kevésbé bizonyulnak hatékonyak.

A CRD lehetőséget ad arra, hogy az intézmény a hitelkockázat tőkekövetelményének mérséklésére kockázatsökkentő technikát alkalmazzon. Miközben az intézmények fedezetek alkalmazásával a hitelkockázatukat csökkentik, maguk a fedezetek újabb kockázatot jelenthetnek (a fedezettel kapcsolatos jogi, dokumentációs, likviditási kockázat), amely a kockázatsökkentés hatását ronthatja.

Ez a helyzet például akkor,

- ha az ügyfél nem-teljesítését követően a fedezet érvényesítése akadályokba ütközik vagy túlságosan időigényes;
- ha a biztosítékok értékelése nem volt megfelelő (pl. túlértékelés).

A reziduális kockázatot írásbeli eljárásrendekkel és szabályzatokkal kell kezelni. Az intézményeknek bizonyítaniuk kell a Felügyelet számára, hogy megfelelő kockázatkezelési folyamatokkal rendelkeznek a hitelkockázat-csökkentő fedezetek alkalmazásából eredő kockázatok ellenőrzésére. Az intézményeknek megfelelő irányítási, ellenőrzési rendszerekkel, értékelési eljárásokkal, belső szabályzatokkal, kijelölt felelősökkel kell rendelkezniük a felmerülő kockázatok prudens kezelése érdekében és az eljárásokat rendszeresen felül kell vizsgálniuk.

Amennyiben a Felügyelet az intézmény által az 1. pillérben alkalmazott eljárásokat, módszereket nem tartja megfelelőnek és teljes körűnek, akkor intézkedést (pl. a fedezetek volatilitására vonatkozó „hair cut”-ok megváltoztatása), vagy többlet tőkét írhat elő a reziduális kockázatok fedezésére.

III.2.2.2 Értékpapírosítás kockázata²⁹

Az értékpapírosítási ügyletekből fakadó kockázatokat, amelyekkel kapcsolatban az intézmények kockázat-átadóként, kockázat-átvevőként vagy szponzorként lépnek fel, megfelelő szabályzatokkal és eljárásrendekkel kell értékelni és kezelni, különösen annak biztosítására, hogy az ügylet gazdasági tartalma teljes mértékben tükröződjön a kockázatértékelési és –kezelési döntésekben. Lejárat előtti visszaadás lehetőségét biztosító kikötéssel rendelkező rülirozó

²⁸ Lásd 2006/48/EK. V. melléklet 4. pontja és a Bázeli ajánlás 726-728 pontja.

²⁹ Az értékpapírosítás témakörét törvényi háttér hiányában a Validációs Kézikönyv nem rendezte és ebben a fejezetben is csak megemlítsre kerül. A részletesebb kidolgozás a törvényi háttér ismeretében lehetséges.

értékpapírosítási ügyletek kezdeményező hitelintézeteinek a terv szerinti és a lejárat előtti visszaadás hatásait kezelő likviditási tervekkel kell rendelkezniük.

III.2.2.3 Modellezési kockázat

A modellezési kockázat annak a kockázata, hogy a modellek hibáiból kifolyólag gazdasági veszteséget okozó döntéseket (pl. elbírálás, árazás) hoz az intézmény. A modellhibák mögött nem feltétlenül illetve nem elsősorban hanyagságot kell keresni, hanem a tudás korlátait, kevés adatot, vagy a múltbeli adatokból nem kiolvasható változásokat: egyszerűen azt a tény, hogy a modellek sohasem tökéletesek.

A modellkockázat számszerűsítése igen nehéz, gyakorlatilag többnyire megoldhatatlan feladat, mert egyrészt magukat a modellhibákat kell megbecsülni, másrészt ezek gazdasági kihatásait. A modellhibákat érzékenységvizsgálatokkal, stressz-tesztekkel valamelyest körül lehet határolni, ezek gazdasági veszteséggé transzformálása viszont már igen nehéz feladat. Ezért ezen kockázat esetén nem a tőkével való fedezés, hanem a kockázatkezeléssel való védekezés az inkább ajánlott. Az érzékenységvizsgálatokkal megalapozott konzervatívizmus, valamint (az 1. pillérben is megkívánt) szubjektív elemek alkalmazása, illetve a modellek teljesítményének folyamatos monitoringja lehet a biztosíték a káros hatások kivédésére.

Az egyszerűbb tőkeszámítási módszerek alkalmazása (hitelezési kockázat alulbecslése sztenderd módszer alkalmazása esetén, ill. működési kockázat alulbecslése BIA és sztenderd módszer esetén) is vezethet a tényleges kockázatoknál alacsonyabb tőkekövetelmény számításához. Az alkalmazott módszerek esetleges hiányosságait az intézménynek fel kell mérnie és a belső tőkeszámítás során figyelembe kell vennie.

Amennyiben a felügyeleti felülvizsgálat úgy ítéli meg, hogy az alkalmazott módszerekkel az intézmény kimutatott minimum tőkeszükséglete nem elegendő a kockázatok fedezetére, a Felügyelet a 2. pillérben az ICAAP-SREP dialógus során – kellő indoklás mellett - pótlólagos tőkefedezetet írhat elő.

III. 2.3. A 2. pillérben lefedett kockázatok

III.2.3.1 Koncentrációs kockázat³⁰

A kockázatok koncentrációja azt a kockázati kitettséget jelenti, amely egy adott kockázaton belül (intra-risk), vagy különböző kockázattípusoknál együttesen (inter-risk) jelentkezve (1) képes olyan mértékű veszteséget okozni, mely veszélyezteti az intézmény üzletszerű (szokásos és elvárható jövedelmezőségű folyamatos) működését; vagy (2) lényegi változást okoz az intézmény kockázati profiljában. Míg a koncentrációs kockázatok kezelése korábban szokásosan a hitelkockázati koncentrációkra összpontosított³¹, addig a válság rávilágított arra, hogy a kockázati koncentrációk gyakran több kockázattípuson (hitelezési, piaci, működési, likviditási) keresztül, egymással szoros kölcsönhatásban fejtik ki hatásukat. Mivel az együttes hatás meghaladhatja azt a mértéket, mely a kockázatok egymástól elkülönített kezeléséből fakadna, szükséges, hogy a koncentrációs kockázatok kezelése integrált szemléletmódban történjen.

³⁰ Lásd bővebben: CEBS Guidelines on the management of concentration risk under the supervisory review process (GL31); CEBS 2010. szeptember 2.

³¹ Azért nem teljesen, mert a piaci kockázati modellek általában kezelik a piaci kockázati koncentrációt. Ezért az sem egészen pontos, hogy teljes egészében a 2. pillérben kezelt kockázatok között tárgyaljuk a koncentrációt.

A kockázatok koncentrációja nagymértékű veszteségek forrása lehet, ezért a Felügyelet elvárja, hogy a kockázatok mérése és kezelése folyamatának mindig szerves részét képezze a koncentrációs kockázatok kezelése, amit írásban rögzített eljárásrendekkel és szabályzatokkal kell alátámasztani. Ezeknek legalább a következőkre kell kiterjedniük:

- Minden intézménynek a felső vezetés által jóváhagyott kockázatvállalási politikával és eljárásrenddel kell rendelkeznie a koncentrációs kockázatokra vonatkozóan. A kockázatvállalási politikát rendszeresen felül kell vizsgálni, a felülvizsgálat során pedig mindenképpen figyelembe kell venni az intézmény kockázati étvágyának és a gazdálkodás környezeti feltételeinek változását is.
- Az intézményeknek olyan belső koncentrációs kockázat-azonosítási és -mérési rendszereket/módszereket kell alkalmazniuk, amelyek megfelelnek az adott intézmény tevékenysége sajátosságainak, méretének és összetettségének, és amelyek képesek feltárni a koncentrációk több kockázattípuson keresztül jelentkező kölcsönhatását is.
- A mérőszámok különösen hasznos kiegészítői a stressz tesztek. Normális üzletmenet esetén a koncentrációs kockázatok ritkán okoznak problémát, a koncentrációk ilyenkor háttérben maradnak. Ezért különösen fontos a koncentrációs veszélyek feltárása stressz tesztekkel.
- Az intézményeknek a koncentrációs kockázatokra vonatkozóan olyan limit-rendszereket kell üzemeltetniük, amik összhangban vannak az adott intézmény kockázati étvágyával és kockázati profiljával.
- Az intézményeknek megfelelő intézkedési rendszerrel kell rendelkezniük annak érdekében, hogy a koncentrációs kockázatokra vonatkozó politikákat, eljárásrendeket és limiteket figyelni, értékelni, kezelni, a kockázatokat csökkenteni tudják.
- Az intézményeknek tudniuk kell értékelni azoknak a feltételezéseknek a megfelelőségét, amelyek alapján a koncentrációs kockázatok fedezésére a belső tőkeallokációs folyamat során allokált tőke szintje meghatározásra kerül.

A koncentrációs kockázatok kézbentartására alkalmas módszerek:

- Koncentrációs mérőszámok szerinti limitek alkalmazása, amelynél a limitek kialakításához az intézménynek világos kockázatvállalási politikával kell rendelkeznie, és folyamatos monitoringot kell biztosítani. (A hitelezés koncentrációs kockázatának esetében a CRD és a Hpt. nagykockázati előírásai megfelelő kiindulópontok, de azokat érdemes kiegészíteni iparági, ország és termék/ügylet koncentrációs mérésekkel.)
- A kockázatok piaci instrumentumokká való átalakítása és „eladása” során az intézmény strukturált értékpapírosítás vagy hitelderivatívák, biztosítékok, garanciák, stb. által nyújtott védelmet vásárol.
- Sok intézmény a szabályozói tőkeelváráson túl is allokál tőkét a koncentrációs kockázatok fedezetére, de gyakran nem elkülönülten, hanem a „hordozó” kockázatokba integrálva.

*III.2.3.1.1. Hitelezés koncentrációs kockázata*³²

A hitelkockázatok koncentrációja az egyes ügyfelekkel és kereskedelmi partnerekkel szembeni olyan követelés-eloszlást jelenti, amikor az ügyfelek/partnerek viszonylag kisszámú csoportjának vagy nagyobb csoportjának közös okra/okokra visszavezethető nem-teljesítése veszélyezteti az intézmény üzletszerű (szokásos és elvárható jövedelmezőségű folyamatos) működését. Az egyes ügyfelek és kereskedelmi partnerek kifejezés nem csupán az egyedi ügyfeleket/partnereket fedi le, hanem az egymással szoros (tulajdonosi és/vagy finanszírozási) kapcsolatban álló egyedi ügyfelek/partnerek csoportjait is.³³

A gyakorlat az egyedileg jelölt (megnevezett) „kisszámú csoport” eseteire a nagykockázati kitétség megnevezést használja.³⁴ A koncentráció tágabb értelmezése magában foglalja a következőket is: ágazati koncentráció, a földrajzi koncentráció, adott külföldi devizanemben fennálló koncentráció, illetve a hitelkockázat csökkentő eszközök koncentrációja (hitelkockázat csökkentő eszközök fajtájának vagy kibocsátójának koncentrációja), stb.

A definícióból következően a koncentrációs kockázatoknak két fő köre van:

- az egyes ügyféllel/ügyfélcsoporttal szemben fennálló kockázat vállalás koncentrációja (nagykockázat vállalás): az ügyfelek vagy partnerek viszonylag kisszámú csoportjának való kitétség nem-teljesítése a veszély forrása,
- az okozati (sector) koncentráció a közös okra/okokra visszavezethető együttes nem-teljesítés veszélye.

A hitelkockázatok koncentrációs kockázatának tárgyalásakor érdemes külön említeni a fejlett módszert használó intézményeket, melyek esetében a fő problémát az jelenti, hogy a kockázattal súlyozott eszközérték kiszámításához használt IRB-tőkefüggvény teljesen granulált portfóliót feltételez, így az intézmény portfóliójára vonatkozó tényleges hitelkockázati tőkekövetelményt elméletileg alulbecsli. Éppen ezért minden intézmény esetében felmerül az említett torzítás mértékének kérdése, amely a 2. pillérben pótlólagos tőkekövetelmény megállapítását teheti szükségessé. Ennek megítélése – mind az intézmény, mind pedig a Felügyelet részéről – a kockázatok mértékének, valamint az alkalmazott kockázatmérési és kezelési eszközök megfelelőségének függvényében történik.

A kisebb valamint speciális tevékenységet végző intézmények (pl. jelzálogbankok) esetében különösen fontos a koncentrációs kockázatok kezelésének vizsgálata és felülvizsgálata. A kisebb méret és a speciális tevékenység önmagában még nem ok a nagyobb koncentrációs kockázat feltételezésének, mert a szűkebb piac és a specializált tevékenység hátrányait olyan komparatív előnyök ellensúlyozhatják, mint a mélyebb piacismeret és a nagyobb jártasság. Ugyanakkor a közös kockázati okra visszavezethető sokkokra ez az intézményi kör sokkal érzékenyebb, ezért a többlet tőkeigény szükségességének kérdése ebben az intézményi körben mindig releváns kérdést jelent, azzal a kiegészítéssel, hogy a kisebb intézményeknél nagyobb figyelmet érdemes fordítani a kockázatkoncentrációk értékelésére, mint a nagyobbaknál.

A hitelkockázati koncentráció méréséhez használt mérőszámok:

- az első „X” legnagyobb kitétség összegének aránya egy „megfelelően kiválasztott” mértékszámhoz (például: mérlegfőösszeg, szavatoló tőke, összes kitétség),

³² Lásd bővebben: Technical aspects of the management of concentration risk under the supervisory review process – CP11 2nd part; CEBS 2006. december 14.

³³ Lsd. a Hpt. (1996. évi CXII trv.) 2. sz. melléklet III. 20. pontja

³⁴ A Hpt. (1996. évi CXII trv.) a 79-81§-a szabályozza a nagykockázat vállalását.

- egy közös ok bekövetkeztekor várható nem-teljesítések összegének aránya egy „megfelelően kiválasztott” mértékszámhoz (érzékenységvizsgálat),
- portfóliók koncentrációs mérőszámai (Gini koefficiens, Hirschman-Herfindahl index),
- portfóliók korrelációi és varianciái/kovarianciái.

A szofisztikált intézmények nem feltétlenül végeznek elkülönült koncentrációs méréseket, hanem a koncentrációk kezelését a kockázatkezelés integrált rendszereiben oldják meg.

III.2.3.1.2. Piaci és likviditási koncentrációs kockázat

A piaci koncentráció forrása, hogy a kockázati mértékekhez tartozó kitettségek korreláltak lehetnek (pl.: az intézmény által birtokolt részvények árai bizonyos szinten együttmozognak). A piaci koncentrációs kockázat legtöbbször csak stressz környezetben jelentkezik, normál körülmények között a hatás elhanyagolható lehet. Ezért az intézménynek fel kell mérnie különböző kvantitatív eszközökkel (érzékenységvizsgálatok, stressz tesztek), hogy a könyveiben milyen mértékű a koncentráció³⁵, vagyis azt, hogyan hatnak a korrelációk változásai a portfóliójának az értékére.

A legtöbb intézmény által az ICAAP során alkalmazott VaR modellek nem számolnak a piaci koncentrációs kockázattal, mivel ezek a modellek normál üzletmeneti feltételezésekből indulnak ki. Ezért a Felügyelet által elvárt, hogy az intézmény a piaci koncentrációit térképezze fel és ezt az aspektust a kockázatkezelési folyamataiba is építse be.

Az eszköz vagy forrásoldali koncentráció jelentős likviditási kockázatot hordozhat az intézmény számára. Az eszközoldali koncentráció károsan hathat az intézmény pénztermelő képességére vagy az eszközök piaci likviditására. Forrásoldali koncentráció megjelenése révén az intézmény finanszírozási szempontból nagyon sebezhetővé válhat. (Gondoljunk csak a forrásszerzés szerkezetére. Ha itt jelentős a koncentráció, akkor egy adott csatorna megszűnése jelentős likviditási problémákat is okozhat.)

A likviditási koncentrációs kockázatok kezelése érdekében elvárt, hogy az intézmény mind az eszközeinek, mind a forrásainak a szerkezetét feltérképezze. Az üzleti tevékenységét figyelembe véve állapítsa meg a koncentrációs kockázatok forrásait és ezekre kivédésre tegye meg a szükséges lépéseket. A vizsgálatainál a mérlegen kívüli tételek is kerüljenek figyelembe vételre.

III.2.3.2 Ország-kockázat

Az ország-kockázat olyan veszteség felmerülésének veszélyét jelenti, melyet az országban bekövetkező valamilyen, az adott ország (kormányzat) által kontrollálható, de a hitelező/befektető által nem kontrollálható esemény generál (gazdasági, politikai, stb.).

Az ország-kockázat alkotó elemei az alábbiak:

- **transzfer kockázat**, amely azt a kockázatot jelenti, hogy a szerződés kötelezettje³⁶ (kölsön felvevője, értékpapír vevője, stb.) nem tud eleget tenni fizetési

³⁵ Megjegyezzük, hogy a nettó pozíciók is gyakran félrevezetőek lehetnek, Számos esetben mögöttük nagy bruttó kitettségek találhatók, melyekből az intézménynek jelentős kockázatai származhatnak.

³⁶ A CEBS „borrower”-hez köti ezen kockázati típust, mi azonban kiterjesztve kezeljük, nem kizárólag hitelezéshez kötjük.

kötelezettségének a szerződés szerinti devizában, miközben rendelkezik a szükséges pénzüsszeggel a helyi devizában,

- **szuverén kockázat**, amely annak az országnak a fizetéseképtelenségéből adódik, amellyel szemben az intézménynek kitettsége van,
- **collective debtor risk**, amely abból fakad, hogy az egész országot érintő esemény az adósok nagy körének nem-teljesítéséhez vezet.

Az ország-kockázat egyes elemei a CRD-ben megjelennek³⁷:

- az egy adóshoz tartozó, de különböző devizában denominált kitettségek eltérő adósminősítési osztályba kerülhetnek besorolásra – transzferkockázat figyelembe vételénél,
- a központi bankkal szembeni kitettségek kockázati súlya közötti differenciálás denomináció alapján,
- a collective debtor risk a nem-teljesítések korrelációjának figyelembe vételével beépítésre kerül a hitelkockázatokhoz kapcsolódó koncentrációs kockázatok mérésébe.

Az ország-kockázat kezeléséhez a hitelintézet, illetve a befektetési szolgáltató országkockázat-kezelési szabályzatban kell rögzítse:

- az ország-limitet az egyes országok tekintetében,
- az ország-limitiek megállapításához figyelembe vett tényezőket és információforrásokat,
- az ország-limitiek elfogadásáért felelős személyt vagy szervezeti egységet,
- a meghatározott ország-limitiek ellenőrzéséért felelős személyt vagy szervezeti egységet,
- az ország-limitiek felülvizsgálatának rendszerét, gyakoriságát.

Az ország-kockázat tőkekövetelményére vonatkozó konkrét rendeleti előírás megszűnésével a fenti – a kockázatkezelési rendszerekre vonatkozó - elvárásokon túlmenően a Felügyelet a 2. pillér részeként, az ország-kockázat fedezésére pótlólagos tőkekövetelményt ír elő az alábbiak szerint:

- ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 50%, ott az intézmény tőkealapjának³⁸ 75%-a és 100%-a közötti ország-kockázati kitettségek esetén a többlet tőkekövetelmény 20%, a tőkealapot meghaladó kitettségek esetén 100%.
- ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 100%, ott az intézmény tőkealapjának 50%-a és 100%-a közötti ország-kockázati kitettségek esetén a többlet tőkekövetelmény 25%, a tőkealapot meghaladó kitettségek esetén 100%.
- ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 150%, ott az intézmény tőkealapjának 20%-a és 100%-a közötti ország-kockázati kitettségek esetén a többlet tőkekövetelmény 30%, a tőkealapot meghaladó kitettségek esetén 100%.

Ahol a CRD-ben az állammal szembeni kockázatok súlyozása 0 vagy 20%, ott nem kerül sor többlet tőkekövetelmény előírására.

Azon intézmények esetében, amelyek olyan fejlett kockázatomérési és kezelési rendszert alkalmaznak, amely az ország-kockázatok megfelelő mérésére és kezelésére is kiterjed, valamint a belső tőkeallokációs módszerük az ország-kockázatot megfelelően kezeli, lehetőség van arra,

³⁷Claesses – Embrechts: Basel II, Sovereign Ratings and Transfer Risk. External versus Internal Ratings.

³⁸ Tőkealap: a Hpt 5. sz. melléklete 15. pontja szerint számított szavatoló tőke

hogy az intézmény ne a fenti, hanem saját, belső tőkeallokációs módszerével határozza meg az ország-kockázat tőkekövetelményét. Amennyiben az intézmény meggyőzően igazolja a Felügyelet számára, hogy belső tőkeallokációs rendszere kellően figyelembe veszi az ország-kockázatból fakadó potenciális veszteségeket, akkor a Felügyelet azt elfogadja az ország-kockázat tőkefedezésének módszerül. Amennyiben ez nem történik meg, akkor akár a belső minősítést alkalmazó intézmények, akár a sztenderd módszert alkalmazó intézmények egyaránt a tétélesen előírt pótlólagos tőkekövetelménnyel kell rendelkezzenek az ország kockázatok fedezésére.

III.2.3.3 Banki könyv kamatláb-kockázata³⁹

A kamatláb-kockázat azon jelenlegi, illetve jövőbeni kockázatokat jelenti, amelyek az intézmény jövedelmezőségére, tőkehelyzetére a kamatlábak kedvezőtlen változása esetén hatnak. A 2. pillérben csak a banki könyvben szereplő ilyen jellegű kockázatokat kell figyelembe venni, mert a kereskedési könyv kamatláb-kockázatát az 1. pillér a piaci kockázatokban figyelembe veszi.

A kamatláb-kockázat típusai:

- **újraárazási kockázat**, vagyis a követelések és kötelezettségek lejárat szerkezetének eltéréseiből, illetve a eltérő kamatlábakon vagy eltérő időszakokon alapuló árazásból származó kockázat;
- **bázis kockázat**, ami két külső termék kamatlába közötti kapcsolat megváltozásából, illetve valamely külső és egy, a hitelintézet által alkalmazott kamatláb közötti kapcsolat megváltozásából származó kockázatot jelenti;
- **hozamgörbe kockázat**, ami a hozamgörbe alakjának és meredekségének változásából származó kockázatot jelenti;
- **opciós kockázat**, vagyis a banki termékekben rejlő rejtett, kamatlábakkal kapcsolatos opciókból származó kockázat.

Hitelintézet számára kamatláb-kockázat keletkezhet akár a kereskedési könyvben nyilvántartott portfólióját, akár a banki könyvét (hagyományos hitel-betét és befektetési típusú ügyletek) illetően. Hitelintézetek számára a banki könyv esetében a fentiek közül a kamatláb-kockázat leggyakoribb forrását általában az újraárazási kockázat jelenti.

A banki könyv kamatláb-kockázatát kezelő rendszerekkel szembeni elvárások:

- Képesek értékelni a kereskedési könyvbe nem sorolt követelésekkel, kötelezettségekkel és mérlegen kívüli tételekkel kapcsolatban felmerülő összes kamatláb-kockázati típust és kiterjednek valamennyi kamatláb-kockázatnak kitett mérlegen belüli és mérlegen kívüli tételre, valamint a kamatozó eszközökön, forrásokon és a kereskedési könyvbe nem sorolt mérlegen kívüli tételeken kívül a piaci kamatlábak változására érzékeny nem kamatjellegű bevételekre és kiadásokra (díjak és jutalékok) is.
- Általánosan elfogadott kockázat kezelési technikákat alkalmaznak. A rendszerek képesek a kamatláb-kockázat rövidebb távú jövedelmi és hosszabb távú tőkeértékre gyakorolt hatásának mérésére is.
- A kamatláb-kockázat jövedelmi és tőkehatásának lehető legpontosabb meghatározásának érdekében az adat inputok (kamatlábak, lejárat tartományok, újraárazások, belső opciók) megfelelően, a hitelintézet tevékenységeinek jellegével és

³⁹ Lásd bővebben: Technical aspects of the management of interest rate risk arising from non-trading activities under the supervisory review process – CP11; CEBS 2006 október 3.

nagyságrendjével összhangban specifikáltak és a hitelintézet nyilvántartásaiból pontosan előállíthatók.

- Az alapul szolgáló feltételezések megalapozottak, megfelelően dokumentáltak és kellő időbeni állandósággal rendelkeznek. Ez különösen az új termékek és azon követelések/kötelezettségek esetében fontos szempont, amelyek lejáratára vagy újraárazódási ideje eltér az eredeti szerződési feltételektől. A jelentősebb változásokat dokumentáltak és az ügyvezetés jóváhagyásához kötötték.
- A banki könyv kamatláb-kockázatának kezelése szerves része a hitelintézet kockázatkezelési tevékenységének. Az ügyvezetés és az igazgatóság a kamatláb-kockázattal kapcsolatos döntései során figyelembe veszi a kockázatkezelési rendszerből származó információkat.
- A nemzetközi ajánlások alapján legjobb gyakorlatnak tartott elvart, ún. sztenderd kamatláb-sokkok részét képezik a hitelintézet banki könyvi kamatláb-kockázat kezelési rendszerének.
- A hitelintézet olyan informatikai rendszert működtet, amely megfelelő feltételeket biztosít a kamatláb-kockázat méréséhez mind egyedi mind csoportszinten, a vezetői és felügyeleti jelentések elkészítéséhez, valamint szabályozza a hozzáférési és döntési jogosultságokat.

A banki könyv kamatláb-kockázatához kapcsolódó stressz tesztek⁴⁰

A Felügyelet a banki könyvi kamatláb-kockázat-kezelés részeként elvárja, hogy az intézmények rendszeres stressz-elemzéseket végezzenek, melyek megmutatják egy hirtelen bekövetkező, váratlan kamatváltozás lehetséges hatásait az intézmény rövidtávú jövedelmezőségére, illetve hosszú távú tőkeértékére. Prudenciális szempontból a gazdasági értékre gyakorolt hatás tekintendő elsődleges fontosságúnak. Mivel azonban a jövedelmezőség alakulása hosszabb távon befolyásolhatja az intézmény szolvenciáját is, a jövedelmezőségi hatások mérése is kiemelt fontossággal bír.

Ajánlott, hogy az intézmény a banki könyvre vonatkozóan külön sztenderd kamatláb-sokkokat modellezzen minden olyan devizanemre, amelyekben denominált, nem a kereskedési könyvben nyilvántartott eszközeinek, forrásainak és mérlegen kívüli ügyleteinek összege meghaladja az összes banki könyvi tétel volumenének 5%-át.

A Felügyelet korábban a 200 bázispontos sokkolási mértéket tartotta irányadónak, melyet azonban az elmúlt időszak gazdasági eseményeinek tükrében a jelen körülmények között már elégtelennek tart. Ezért elvárja, hogy a vonatkozó érzékenységvizsgálatok keretében az intézmény vegye figyelembe a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlását⁴¹ is, mely a következő:

- G10-es ország devizájában lévő kitétség esetén +/- 200 bázispontos kamatsokk;
- nem G10-es ország devizájában lévő kitétség esetén párhuzamos hozamgörbe eltolás, ahol az eltolás mértéke az 1. és a 99. percentilise a megfigyelt kamatlábváltozásoknak (minimum 5 éves adatsort és 1 éves (240 napos) tartási periódust tekintve).

Amennyiben nem G10-es ország devizája esetén a számított sokk értéke nem éri el a +200 vagy a -200 bázispontot, ott ezen értékek tekintendők irányadónak.

⁴⁰ A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 5/2004. számú a hitelintézetek kamatláb-kockázatának kezeléséről módszertani útmutatójában részletesebben kifejtve

⁴¹ BIS: Principles for the Management and Supervision of interest Rate Risk, 2004

A sztenderd kamatlábsokkok modellezése minimumkövetelmény, amely az intézmény sajátosságaihoz igazodó más megközelítésekkel is kiegészíthető.

Amennyiben a banki könyv kamatlábkockázatára vonatkozó sztenderd kamatlábsokkok a hitelintézet gazdasági értékének a szavatoló tőkéje 20%-ánál nagyobb potenciális csökkenését jelzik⁴², a hitelintézetnek intézkedéseket kell tennie kamatláb-kockázati kitettségének csökkentése érdekében. Az intézkedések a tőke növelésére és a kockázati kitettség csökkentésére egyaránt irányulhatnak. Ezek hiányában a Felügyelet kezdeményezi a hitelintézet kockázati kitettségének csökkentését, illetve a kockázatkezelési folyamatok megerősítését, szükség esetén pedig intézkedéseket tesz. Ezen lépések megtétele előtt azonban minden esetben mérlegeli az intézmény saját maga által megtett intézkedések elégségességét, ez alapján pedig a felügyeleti beavatkozás megfelelő formáját és eszközét.

III.2.3.4 Likviditási kockázat

A likviditás az intézmény azon képessége, hogy eszközei növekedését anélkül tudja finanszírozni, lejáráó kötelezettségeit pedig teljesíteni, hogy emiatt jelentős, nem tervezett veszteség érné. A jövedelmezőség érdekében végrehajtott lejáráti transzfer, a rövid távú források hosszú távú kihelyezése, a környezeti hatások és más piaci szereplők magatartásának bizonytalansága jelentik a likviditási kockázatot.

Hatékony likviditáskezelés révén biztosítható, hogy az intézmény minden körülmények között képes legyen megfelelni kötelezettségeinek. A likviditási kockázat kezelése alapvető jelentőséggel bír, mivel egyetlen intézmény likviditási problémái a partnerek és az ügyfelek mindegyikére, vagyis az összes piaci szereplőre hatással lehetnek.

A likviditási kockázatok alapvetően két kategóriába sorolhatók:

- finanszírozási likviditási kockázat (funding liquidity risk)
- piaci likviditási kockázat (market liquidity risk)

A finanszírozási likviditási kockázat annak a kockázata, hogy az intézmény nem tud megfelelni a várható és váratlan jelenlegi, illetve jövőbeli cash-flow-kból és fedezetekből származó kötelezettségeinek anélkül, hogy ez kihatna a napi működésére vagy a piaci helyzetére. Ide tartozik többek között: a lejáráti (a lejáráti összhang hiányával összefüggő) likviditási kockázat, a lehívási (a lejárat előtti tömeges forráskivonás) likviditási kockázat, a strukturális (a források megújíthatóságával, a forrásköltség változásával összefüggő) likviditási kockázat, stb.

A piaci likviditási kockázat annak a kockázata, hogy az intézmény nem képes a megfelelő piaci árakon a pozícióit realizálni, vagyis a piaci likviditási kockázat alatt annak veszélye értendő, hogy egy piaci pozíció nem zárható megfelelően rövid idő alatt piaci áron, csak kedvezőtlenebb árfolyamon, így a megfelelő piaci ár realizálása megkívánja a pozíció fenntartását, ami likvid eszközök lekötését vagy felvételét igényelheti.

Az intézménynek kötelessége, hogy hatékonyan kezelje a likviditási kockázatait. Ennek elérése érdekében megfelelő likviditási kockázatkezelési keretrendszerrel kell rendelkeznie, hatékony kockázatcsökkentő eszközöket kell alkalmaznia, melyek biztosítják számára a megfelelő likviditási szintet, benne egy megfelelő likviditási pufferral (többlettartalékkal), mely fedezetül szolgál váratlan piaci sokkhatások kivédésére.

⁴² ez jelenti a CRD 124. cikk 5. bekezdésében meghatározott economic value felügyeleti értelmezését

A kialakított keretrendszerrel az alábbi szempontokat kell figyelembe venni⁴³:

- Az intézmény egyértelműen határozza meg azon likviditási kockázati szintet, melyet a jelenlegi üzleti stratégiáját és piaci pozícióját tekintve el tud viselni.
- Az intézmény ügyvezetése dolgozzon ki stratégiát (és szabályozási irányelveket), melyet követve a likviditási kockázat szintjét a megállapított kritikus szint alatt tartja, valamint biztosítja az intézmény számára a megfelelő likviditást. Ezen stratégiát (és irányelveket) legalább évente vizsgálja felül. A jóváhagyásról és a módosításokról az ügyvezetés hozza meg a döntést, és számoljon be az igazgatóságnak.
- Az intézmény ügyvezetése építse be a likviditási költségeket, bevételeket és kockázatot a belső árazásába, teljesítménymérésébe, valamint az új termékek fejlesztési folyamatába, így összehangolva a kockázatvállalást ösztönző tevékenységeit és a likviditási kockázati kitétségeit.
- Az intézménynek megbízható rendszerrel kell rendelkeznie a likviditási kockázatok azonosítására, mérésére, nyomon követésére és ellenőrzésére. A kockázatazonosítás során az intézménynek rögzítenie kell, hogy a likviditási kockázat mely elemei jelennek meg működésében. A kialakított rendszer képes legyen figyelembe venni egy adott időszakon belüli eszközökből, kötelezettségekből és mérlegen kívüli tételekből származó pénzáramlásokat.
- Az intézménynek folyamatosan felügyelnie és ellenőriznie kell a likviditási kockázati kitétségeit és finanszírozási igényeit, figyelembe véve a likvid eszközök helyét és azok áthelyezhetőségére vonatkozó jogi, szabályozási és működési korlátokat.
- A kialakított kockázatkezelési rendszernek képesnek kell lennie a források és a finanszírozási futamidők szerinti hatékony diverzifikálásra és elő kell segítenie a finanszírozási források diverzifikálását. Az intézménynek nyomon kell követnie a finanszírozási koncentrációkat (az összes forrás 1%-át meghaladó forrás). Az intézménynek rendszeresen fel kell mérnie, milyen gyorsan képes a különböző források megújítására. Meg kell határozni és nyomon kell követnie azon tényezőket, melyek befolyásolják a különböző források elérhetőségét és azok költségét.
- A devizaszámlákat is vezető intézmények esetén elvárható, hogy a likviditáskezelés és tervezés devizanemenként történjen. A kockázatkezelési keretrendszer mérje fel és vegye figyelembe a mérlegen kívüli fedezeti ügyletek likviditást érintő hatásait, különös tekintettel a forint árfolyamának gyengülésére, illetőleg a swap piacok esetleges működési zavaraira.
- A csoporthoz tartozó intézmények likviditáskezelési rendszerével szemben elvárás a likviditáskezeléssel kapcsolatos csoporton belüli munkamegosztás, a hatás- és felelősségi körök egyértelmű rögzítése. A szabályzat tartalmazza az irányító intézmény irányított intézményekkel kapcsolatban vállalt felelősségét, kötelezettségét, illetőleg a likviditáskezelés terén az irányított intézményekhez delegált felelősséget, feladatokat.
- Az intézménynek aktívan kezelnie kell a napközbeni (intraday) likviditási pozícióit és kockázatait, mely cél eléréséhez megfelelő fizetési és elszámolási rendszereket kell működtetnie.
- Rendszeresen végzett intézményi, illetve piaci szintű forgatókönyvek alapján kialakított stressz tesztek révén az intézménynek azonosítania kell a potenciális likvid

⁴³ A likviditási kockázat kezelésére vonatkozó felügyeleti elvárásokat a likviditási kockázat méréséről és kezeléséről szóló 6/2010. számú módszertani útmutató tartalmazza.

eszközöket és biztosítani, hogy az aktuális kitétségek az intézmény által felállított küszöbön belül maradjanak. A stressz tesztelés keretében az egy hónapos túlélési időszak alkalmazása célszerű, melyen belül az első egy hetes periódus kiemelése is elvárt. A stressz tesztek eredményeit figyelembe kell venni a likviditáskezelési folyamatokban, a kockázatkezelési stratégiában és politikában, a készenléti tervben, a szükségesnek tartott likviditási puffer mértékében, és esetlegesen a tőkekövetelményben.

- Az intézménynek szabályos készenléti tervvel (contingency plan) kell rendelkeznie, melyben meghatározza azokat a lépéseket, melyeket egy váratlan sürgősségi szituációban a likviditás fenntartása érdekében kell végrehajtania.
- Az intézménynek jó minőségű likvid eszközökből likviditási puffert kell képeznie, melynek révén biztosítja magát a stressz forgatókönyvek által prognosztizált helyzetek kivédésére. A likviditási pufferként figyelembe veendő eszközök köréről, azok likviditás szerinti belső rangsorolásáról az intézménynek belső szabályzatban kell rendelkeznie. A likviditási pufferek képzése nem helyettesíti a stressz helyzetekre való gondos felkészülést, illetve a nettó finanszírozási hiány és a finanszírozási források menedzselése érdekében teendő többi intézkedést.

Az intézménynek rendszeresen információkat kell közzé tennie⁴⁴, mely alapján a piaci szereplők a likviditási pozícióját és a likviditási kockázat kezelési rendszerét meg tudják ítélni.

Az intézmény elemezheti likviditási helyzetének várható alakulását a követelései és a kötelezettségei időbeli ütemezésének (lejáratok összhangjának) összevetésével. Végezhető ún. statikus elemzés, mikor az intézmény azt feltételezi, hogy követelései és kötelezettségei szerződés szerint realizálódnak (nincsenek új hitelek és új betételhelyezések), és ún. dinamikus elemzés, ami az állományok megújulásával számol. Az elemzéseknél alkalmazott eszközök normál üzletmenetre vagy likviditási válsághelyzetre vonatkozhatnak.

A likviditási kockázatkezelési rendszer fontos eleme a limitrendszer és a limitek konkrét mértéke. A Felügyelet elvárja a limitek rögzítését a likviditási kockázatkezelési szabályzatokban, illetve a limitek kihasználtságáról kimutatás készítését. Utóbbinak tartalmaznia kell az illetékes szervezeti egységnek az esetleges limitsértés megszüntetésére irányuló döntését. A limitek mértékeit legalább évenként felül kell vizsgálni.

Amennyiben az adott intézmény a likviditási kockázatát, vagy annak bizonyos elemeit más kockázati típus égisze alatt veszi figyelembe, a Felügyelet elvárja ennek szabályzatokban történő rögzítését. A likviditási kockázatok méréséről/kezeléséről az adott kockázat szabályzatai részletes leírást tartalmazzanak.

III.2.3.5 Elszámolási kockázat (settlement risk)

Az elszámolási kockázat⁴⁵ annak a kockázata, hogy egy átutalási rendszeren keresztül lebonyolított elszámolás nem várt módon teljesül⁴⁶. Az elszámolási kockázat magában foglalhat hitel- és likviditási kockázati elemeket is.

⁴⁴ A hitelintézetek nyilvánosságra hozatali követelményének teljesítéséről szóló 234/2007. Korm. rendelet tartalmaz előírásokat a likviditási kockázattal kapcsolatosan nyilvánosságra hozandó információkról.

⁴⁵ A Tőkepiaci intézmények felügyeleti főosztálya által készített „Az értékpapír elszámolások (clearing&settlement); a letétkezelési tevékenység kockázatai, a Felügyelet e tevékenységekkel kapcsolatos feladatai” című háttéranyag, valamint a CPSS-IOSCO: Recommendations for securities settlement systems alapján.

A treasury tranzakciók, a kereskedési könyvi tételek (ügyletek), illetve a befektetési szolgáltatási tevékenység keretében kötött tőkepiaci ügyletek a hitelezési és a likviditási kockázat sajátos elegyét alkotó elszámolási kockázatot hordoznak magukban. Az intézmények számára kockázatot jelent, hogy szerződő partnere nem – vagy csak késedelmesen – teljesíti kötelezettségét (pl. fizetés, illetve értékpapír-szállítás). Az intézmények közötti szoros üzleti kapcsolatok következtében ez előidézhetheti, hogy az eredetileg teljesítő sem képes időben teljesíteni harmadik féllel szembeni tranzakcióiban. (pl. a pénzügyi instrumentum rendelkezésre nem állása, illetve likviditási problémák miatt).

Az 1. pillérben megjelenő elszámolási/leszállítási kockázat – a 2006/49/EK irányelv a szállítási határidőt követő ötödik naptól (SD+5) pótlólagos tőkekövetelmény képzést ír elő a (még) nem teljesült ügylet árkülönbözetére – az értékpapír-tranzakciók elszámolásához kapcsolódó kockázatoknak nagyon szűk értelmezését jelenti. A 2. pillérben a Felügyelet által alkalmazott definíció az elszámolási kockázatot az értékpapír-elszámolási rendszerek sajátosságaitól függő, a tranzakciók elszámolása során felmerülő hitelezési és likviditási kockázatok összességéként értelmezi.

A magyar piacon normál piaci körülmények között az értékpapír-elszámolásokban bekövetkező nem szerződés szerinti teljesítések többnyire technikai jellegűek; késedelemmel történik meg az ügyletek elszámolása⁴⁷. (Ennek egyik oka például a hosszú, többszereplős letétkezelői láncolatokban való értékpapír-szállítás.) Tekintettel arra, hogy az elszámolási napot követő négy napon belül teljesített (elszámolt) ügyletek is pótlási többletköltséggel járhatnak, illetve hordozhatnak magukban számottevő tőke-, illetve likviditási kockázatot, a Felügyelet az ICAAP keretében ezek nyomon követését, kezelését is szükségesnek ítéli. A 2006/49/EK irányelv a nyitva szállítás kapcsán ugyan előírja, hogy az első (szerződés szerinti) fizetéstől vagy szállítási szakasztól a második (szerződés szerinti) kifizetést vagy szállítási szakaszt követő négy napon belül kockázatként kell kezelni az egyoldalúan teljesített tranzakciót, azonban a Felügyelet – az elszámolások kockázatának összetevőiből kiindulva – ennél tágabb definíciót használ, melyet a 2. pillérben kíván érvényesíteni.

A szerződéses érték kockázata (principal risk), abban az esetben fordul elő, ha a tranzakcióban résztvevő nem kapja vissza a nem-teljesítő számára átranzferált eszközt (pénzt vagy értékpapírt).

A pótlási költség kockázata (replacement cost risk, pre-settlement risk) a szerződéses érték kockázatánál kisebb mértékű, de a jelenlegi elszámolási rendszerekben nagyobb gyakorlati relevanciával rendelkező kockázati típus. A pótlási költség kockázat tőkekövetelményének számításában a 2006/49/EK II. sz. mellékletében leírt teljesítési/szállítási kockázat 5-15 napos késedelem esetén számítandó tőkekövetelményének alapul vételét elfogadhatónak tartja a Felügyelet. A kockázat mértékét tehát – ex post – az árfolyam változékonysága, valamint az ügyletkötés és szerződés szerinti teljesítés napja határozza meg. A partner nem-teljesítése (default-ja) az ügyleten elérhető árfolyamnyereség (értékpapír-eladásnál a bekerülési érték –

⁴⁶ A CEBS GL 03 az elszámolási kockázatot (settlement risk) akként definiálja, hogy az a kockázat, amely abból ered, hogy míg a hitelintézet (befektetési szolgáltató) teljesíti szállítási, illetve fizetési kötelezettségét, nem kapja meg a várt módon a partnertől az ellenértéket.

⁴⁷ Az értékpapír-elszámolásokhoz kapcsolódóan piaci szereplők különböző mértékű kockázatot vállalnak attól függően, hogy az adott ügylet elszámolása garantált-e (CCP részvételével zajlik), milyen módon kerül elszámolásra, illetve hogy hány piacot, elszámolási rendszert érint. A cross-border, illetve multi-market értékpapír elszámolások – különösen a rendszerek interoperabilitásának hiányából fakadó – nehézségei fokozott kockázatot rejtenek magukban, s a letétkezelői láncolatok is a pótlási költség és a likviditási kockázat relevanciájára hívja fel a figyelmet.

korrigálva a kamatokkal – és a szerződéses ár különbségét) elmaradását jelentheti, vagyis a szerződéses ár és a nem-teljesítéskori árfolyam különbségeként meghatározott pótlási költség kiegészülhet az árfolyam-nyereség elmaradásának „alternatív költségével” is – ha az ügyletet rosszabb árfolyamon (vagy nem) kerül újrakötésre.

A kapcsolódó likviditási kockázat annak kockázata, hogy a partner kötelezettségének teljes mértékben (a szerződéses összegben) nem tud határidőben eleget tenni, melynek következménye lehet, hogy

- az időben teljesítő eladónak további szerződéses kötelezettsége(i) kielégítéséhez más likviditási forrást kell keresnie (kölcsönfelvétel, vagy bizonyos eszközök értékesítése),
- az időben teljesítő vevőnek az adott pénzügyi instrumentumot más forrásból kell megszereznie, hogy a további tranzakció(k)ban szállítani tudjon.

A feszített likviditású intézmények számára a nagy értékű tranzakciónál bekövetkező nem-teljesítések (késedelmes teljesítések) jelentős problémát okozhatnak. Ezzel a kockázati típussal a különösen kevésbé likvid piaccal rendelkező pénzügyi instrumentumok esetén kell számolni (ekkor az instrumentum beszerzése ugyanis nehezebb, gyakoribb a késedelmes szállítás).

Az elszámolási kockázat számszerűsítése, kezelése, a kapcsolódó tőkeszükséglet számítása

Miután az elszámolási kockázat hitel- és likviditási kockázatból tevődik össze, kézenfekvő a kockázat építőkocka-moddal történő számszerűsítése. A likviditási és a hitelezési kockázat fejezetekben kifejtett módszerek felhasználhatók, azonban azokat az elszámolási kockázat sajátosságainak megfelelően kell alkalmazni, kombinálni.

A szerződéses érték kockázata a hitelkockázat „hagyományos” típusának tekinthető, az ott bemutatott módszerek a mérésére használhatók. A szerződéses érték kockázatot ugyanakkor megszüntetheti, illetve csökkentheti a DVP (delivery versus payment), illetve RVP (receive versus payment) elvű elszámolás, valamint a központi szerződő fél⁴⁸ (central counterparty, CCP) partnerek közé állása. Mivel az elszámolási rendszerek mechanizmusai – ezen eszközök, elvek alkalmazásával – többnyire biztosítják a szerződéses érték kockázat minimalizálását⁴⁹, az elszámolóházakon (CCP-ken) keresztüli értékpapír-elszámolások hitelkockázata a pótlási költségre koncentrálódik. Az elszámolóházakon kívül bilaterálisan elszámolt ügyletek során azonban – a partner minősítésétől függően – szükséges figyelembe venni, monitorozni és kezelni a szerződéses érték kockázatát is; ez esetben ugyanis nincs olyan, az ügyletkötő felek között álló harmadik fél, illetve mechanizmus, amely biztosíthatná a DVP (RVP) elv érvényesülését. E tekintetben az intézménytől elvárt a limit- és partnerminősítési rendszerek alkalmazása, és megfelelő monitoring tevékenység.⁵⁰

⁴⁸ A központi szerződő fél olyan szervezet, amely közvetlenül vagy közvetve a tranzakcióban részt vevő partnerek közé áll, hogy azok jogait és kötelezettségeit átvegye oly módon, hogy közvetlenül vagy közvetve minden vevővel szemben eladóként, illetve minden eladóval szemben vevőként áll.

⁴⁹ Az elszámolóházak nemteljesítések (késedelmes teljesítések) esetén az elszámolások (elszámolási rendszer) biztonsága, a határidőben nem teljesített ügylet mielőbbi elszámolása-teljesítése érdekében rászigorító mechanizmusokat alkalmaznak. A KELER háromlépcsős rászigorító mechanizmust alkalmaz; (1) ha a nemteljesítés megbízói alszámlán következett be, a KELER a befektetési szolgáltató saját alszámlájáról átvezeti a nemteljesített értékpapírt/értékpapírokat; (2) a KELER a központi értékpapír-kölcsönzési rendszeren keresztül megkísérli megszerezni a szükséges értékpapírt/értékpapírokat; (3) örökített korrekciós DVP ügyletet hoz létre a nemteljesítővel és a vétlen féllel.

⁵⁰ Lásd: Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 3/2000. számú ajánlása a befektetési szolgáltatók kockázatkezelési rendszereiről

Minél nagyobb a távolság az értékpapír-ügyletben az eladó és vevő között, minél hosszabb a (letétkezelői) láncolat, annál nagyobb a valószínűsége a rész-, késedelmes, illetve nemteljesítésnek; ekkor a partner- (hitelezési) kockázat hatványozódik. Ha az intézmény elszámolási ügynöki szolgáltatásokat is nyújt ügyfeleinek (alklíringtagjainak), további kockázata származik abból, hogy mint általános klíringtag az elszámolóházzal szemben helyt áll az alklíringtagért (csak ő áll szerződéses jogviszonyban az elszámolóházzal). Ezen kockázat limitek előírásával, megfelelő fedezet előírásával, monitoring rendszer kidolgozásával megfelelő szinten tartható.

A pótlási költség kockázat mértéke függ az intézmény más befektetési szolgáltatókkal kötött megállapodásaitól. A keretszerződések (pl. értékpapír-kölcsönzésre) megfelelő kockázatkezelő eszközök lehetnek. Ha az intézmény nem rendelkezik megfelelő eljárással ezen kockázati típus kezelésére, akkor volatilis piac esetében indokolt lehet a pótlólagos tőkeképzés.

A pótlási költség kockázat mértéke ex post pontosan meghatározható (a fent bemutatottak szerint); ex ante becsülhető, relatív nagysága tekintetében pedig a piac volatilitásának mértéke az irányadó. A Felügyelet az alábbi képletet tekinti a pótlási költség kockázat fedezetéül szolgáló tőke számításához kiindulópontként:

(Átlagos napi árfolyamváltozás) * (késés max. napja) * (szerződés szerinti érték) * (nemteliésítés valószínűsége)

- a nemteljesítés valószínűsége és a napi átlagos árfolyamváltozás historikus adatokból becsülhető,
- a késés maximális napjainak száma tekintetében a KELER által garantált spot ügyletek esetén figyelembe veendő, hogy SD+2 napon; a derivatív ügyletek esetén elszámolási ciklus utolsó napján kényszerbeszerzési eljárást indít. Pénzoldali nemteljesítés esetén a KELER elszámolási hitelt nyújt a klíringtagnak, illetve a Tőzsdei Elszámolási Alapból biztosítja az ügylet fedezetét.⁵¹

A fent említetteknek megfelelően a hitelezési kockázathoz kapcsolódó likviditási kockázat különösen akkor bír (nagyobb) relevanciával, ha az intézmény alacsonyabb likviditási rátával működik, illetve ha az adott pénzügyi instrumentum piaca kevésbé likvid. A multilaterális nettósítással történő elszámolás ugyanakkor képes a likviditási kockázat csökkentésére, illetve alacsony szinten tartására.

A kockázat számszerűsítése a likviditási kockázat fejezetben bemutatott eszközökkel történhet, vagy más módszerek (ügyleti limitek, kereskedett termékek körének limitálása) alkalmazásával csökkenthető.

III.2.3.6 Egyéb lényeges kockázatok

Az ICAAP 7. alapvének elvárása, hogy az intézmény belső tőkeallokációs folyamata minden, a korábbiakban nem definiált, de az intézmény szempontjából lényeges kockázatra terjedjen ki. Ilyen lehet pl. a stratégiai kockázat vagy a reputációs kockázat, de minden egyéb, jelen dokumentumban nem nevesített kockázatot az intézménynek figyelembe kell vennie, amennyiben tevékenységében az tetten érhető, és lényegesnek tekinthető. Megjelenhetnek itt olyan, az intézmény speciális tevékenységéből, vagy speciális ügyfélköréből eredő kockázatok, amelyek adott intézményre speciálisan jellemzőek, de a szokásos kockázatdefiníciókon kívül

⁵¹ A KELER pénz-, illetve értékpapír-oldali nemteljesítés esetén alkalmazott eljárásáról részletesen lásd a KELER Általános Üzletszabályzatát: <http://www.keler.hu/keler/keler.news.page?nodeid=19>

esnek. Az egyéb lényeges kockázatokat az intézmény saját terminológiája szerint definiálhatja, a definíciót, és a kockázat mérésére és kezelésére kialakított eljárásokat azonban részletesen be kell tudni mutatnia a Felügyelet számára.

Az egyéb kockázatok tekintetében a Felügyelet nem ad részletes felsorolást és kockázatdefiníciókat, az intézmény saját felelőssége, hogy egyéb jellemző kockázatait feltérképezze, amihez a megfelelő kockázatfeltáró mechanizmust ki kell dolgoznia. Vizsgálnia kell a feltárt kockázat lényegességét, és a vizsgálat eredményét, és annak alátámasztását a Felügyeletnek be kell tudni mutatnia.

Lényegesség: egy intézmény tevékenységéhez mérten jelentőséggel bíró (számottevőnek tekinthető) minden olyan kockázat, mely befolyásolja az üzleti célok elérését. Az egyéb kockázatok általában nem, vagy nehezen számszerűsíthető kockázatok, ezért mérésük és kezelésük jellemzően minőségi módszerekkel végezhető el. Emiatt javasolt felmérésükre és kezelésükre részletes módszertan kidolgozása, amely meghatározza azokat a módszereket és eljárásokat, amelyekkel a kockázat feltárható, és mértéke kézben tartható.

Ezek a kockázatok erős kapcsolatban lehetnek egyéb kockázatokkal is, vagy úgy, hogy növelik azokat (pl. a stratégiai kockázat növelheti a hitelezési kockázatot), vagy alapkockázatok eskalálódásából keletkeznek (pl. magas operációs kockázatot jelentő IT problémák, amennyiben ügyfélrendszereket érintenek, a reputációs kockázat gyors növekedését eredményezhetik). Az egyéb kockázatok lényegességének megítélése tehát nagyban szubjektív. A benyújtott dokumentáció alapján a SREP folyamatában az intézmény és a Felügyelet közötti párbeszéd során alakítja ki a Felügyelet az álláspontját.

Az egyéb kockázatok között a Felügyelet minimálisan a reputációs kockázat és a stratégiai kockázat vizsgálatát várja el.

Reputációs kockázat

A reputációs kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget közvetve érintő olyan kockázat, amely a pénzügyi intézményről kialakult kedvezőtlen fogyasztói, üzletpartneri, részvényesi, befektetői vagy hatósági véleményből származik, és az intézmény külső megítélésének a kívánatos szinttől való elmaradásában nyilvánul meg.

A reputációs kockázat forrása lehet az iparágra jellemző szolgáltatási normáknak való megfelelés hiánya, ígervények nem teljesítése, az ügyfélbarát kiszolgálás és a tisztességes piaci magatartás hiánya, az alacsony vagy lemaradó szolgáltatási színvonal, az indokolatlanul magas költségek, a piaci körülményeknek vagy az ügyfélközösségnek nem megfelelő szolgáltatási stílus, a nem megfelelő üzleti viselkedés illetve a kedvezőtlen hatósági vélemény vagy intézkedések.

Jelentős mértékű reputációs kockázatra utalhatnak az intézmény teljesítményét, színvonalát megítélő külső személyek vagy szervezetek több irányból érkező, nagy számú, visszatérően elhangzó, széles körű nyilvánosságot kapott negatív nyilatkozatai, illetve az olyan események vagy az intézmény olyan teljesítményei, amelyek az említett fajtájú nyilatkozatok alapjául szolgálhatnak.

Stratégiai kockázat

A stratégiai kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely az üzleti környezet változásából vagy helytelen üzleti döntésekből, kockázatos üzleti modell kialakításából, vagy az üzleti környezet változásának figyelmen kívül hagyásából származik.

A stratégiai kockázat jellemző forrása például a piaci környezetnek nem megfelelő üzleti növekedésre vagy piaci részarányra való törekvés, a változó környezethez való megfelelő ütemű és tartalmú igazodás hiánya, a helyesen megválasztott célokhoz alkalmatlan eszközök hozzárendelése, rossz időzítésű igazodás a változó üzleti környezetben, vagy a stratégiai céloknak nem megfelelő tartalmú konkrét intézkedések.

Jelentős mértékű stratégiai kockázatra utalhat, ha az intézmény a szolgáltatási és üzleti teljesítményt érdemi módon befolyásoló kérdésekben huzamosabb ideig szemben halad a gazdasági környezet jól meghatározó követelményeivel vagy irányzataival, vagy ha a környezet jól azonosítható lényegi változása ellenére elmulasztja stratégiájának felülvizsgálatát.

III. 2.4 Külső tényezők figyelembe vétele - Tőketervezés

Az ICAAP-SREP párbeszéd⁵² negyedik eleme a külső tényezők figyelembe vétele. Az eddigiekben statikusan vizsgált, a vállalt kockázatokhoz illeszkedő tőkeszükségletet a külső tényezők figyelembevétele helyezi dinamikus szemléletbe, hiszen a tőkének nemcsak adott időpontban kell megfelelő szintűnek lennie, hanem folyamatosan, az esetleges kedvezőtlen gazdasági fordulatok, az üzlet kedvezőtlen alakulása esetén is biztosítania kell a biztonságos működést. A tőkeszükséglet alakulására hatással van a gazdasági környezet (pl. gazdasági visszaesések), a szabályozói környezet, és az intézmény gazdálkodásából eredő kockázatok (jövedelmezőség, üzleti teljesítmény alakulása). Ezen tényezők figyelembevételének eszköze a tőketervezés, amely biztosítja, hogy a szükséges tőkeellátottság meghatározásához megfelelő időhorizontot végigtekintve jusson el az intézmény. A gazdasági visszaesések esetén szükséges tőke meghatározásához az egyes kockázatokra elvégzett stressz tesztek alapján van lehetőség. Az előretekinés alapján várható tőkeigénynek megfelelően a szükséges tőkeellátottságot korrigálni kell.

Tőketervezés

A tőketervezés célja, hogy az intézmény felkészüljön arra, hogy tőkeellátottságát változó körülmények között, akár gazdasági recesszió idején is képes legyen biztosítani.

A tőketervezésnek át kell tekintenie

- az intézmény aktuális tőkeigényét,
- a tervezett tőkefelhasználást,
- a megcélzott és fenntartani kívánt tőkeszintet (figyelembe véve az intézmény stratégiáját és a kockázati étvágyat),
- a tőkemenedzsmet eszközeit: a tőke növelésére felhasználható belső (jövedelemtermelő képesség) és külső forrásokat,
- a tőkeellátottság biztosításának egyéb felhasználható eszközeit (pl. osztalék kifizetés tervezése, mérlegtételek tervezése, stb.).

A tőketervezés belső forrásainak felméréséhez át kell tekinteni az intézmény gazdálkodásából eredő kockázatokat (üzleti teljesítmény alakulása az üzleti tervek viszonylatában, jövedelmezőség, jövedelemtermelő képesség alakulása).

A tőketerv időtávlatára a Felügyelet 3-5 év előretekinést vár el, az intézmény összetettségének függvényében. Kis intézményeknél elegendő a három éves előretekinés, nagy intézményeknél

⁵² CEBS GL03, Chapter 4

elvárt az öt éves előrettekintés. A tőketerv szükség szerinti, de minimum éves felülvizsgálata, a körülményekhez való igazítása indokolt.

A tőketervezés során a körülmények kedvezőtlen alakulása hatásainak vizsgálatára indokolt stressz tesztek használata.

Jövedelmezőség kockázata

Jövedelmezőségi kockázatot az intézmény jövedelemtermelő szerkezetének nem megfelelő kialakítása, diverzifikáltsága, illetve a megfelelő szintű jövedelemtermelő képesség elérése és tartós fenntartása képességének hiánya eredményez.

Gazdasági környezetből fakadó kockázat

A gazdasági környezetből fakadó kockázat a tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely a nemzetközi vagy nemzeti gazdasági növekedés, illetve egyes régiókra, iparágakra vagy jövedelemtulajdonosi szektorokra, illetve pénzügyi és egyéb piacokra vonatkozó gazdasági vagy üzleti növekedés jelentős változásából, illetve a kereslet-kínálati egyensúly megbomlása következtében a termék-, szolgáltatási és eszközárak és árfolyamok változásából, továbbá befektetési eszközök hozamainak vagy a pénzügyi intézmények működtetéséhez szükséges erőforrások költségszintjének változásából származik.

Gazdasági környezetből fakadó kockázat közvetlenül általában stratégiai, hitel-, piaci, illetve gazdálkodási kockázatként jelenik meg. Jellemző forrása a gazdasági, üzleti vagy piaci növekedés visszaesése, ezen belül a ciklusok keretében bekövetkező visszaesés.

Jelentős mértékű kockázatot jelenthet a gazdasági növekedés megszokott trendjét megtörő makrogazdasági kiigazítás, az infláció, a kamatszint és/vagy a valutaárfolyamok jelentősebb mértékű elmozdulása vagy volatilitásának érdemi növekedése, illetve a makrogazdasági folyamatoknak a szokásos mértéket meghaladó ciklikus kilengése.

Szabályozói környezetből adódó kockázat

A szabályozói környezetből adódó kockázat tőkét vagy a jövedelmezőséget érintő olyan kockázat, amely a nemzetközi vagy nemzeti hatóságok által előírt kötelező szabályok változásából fakad. Jellemző példái a tevékenységi szabályok és korlátozások, a gazdálkodásra és a nyilvántartásra vonatkozó szabályok, az ügyfelek kezelésével kapcsolatos eljárási szabályok, a piaci viselkedésre vonatkozó szabályok, illetve az adózás és a támogatási rendszerek változása.

Jelentős mértékű szabályozási kockázatra utal, ha a szabályozás változása az intézmény tevékenységének érdemi részét adó tevékenység üzletméretét, annak szokásos bővülését vagy eredményességét alapjaiban veszélyezteti, illetve ha valamely intézményi reform vagy makrogazdasági kiigazítás kapcsán több területen a szabályozás egyaránt kedvezőtlen változására kerül sor.

III.3. Tőkeszükséglet meghatározása

A 2. pillérben az intézménynek legjobb tudása szerint saját magának kell meghatároznia, hogy mekkora tőkére van szüksége pillanatnyi és potenciális kockázatai fedezéséhez. A tőkeszámításnál figyelembe kell venni minden, az intézmény számára lényeges kockázatot, a kockázatok egymásra hatását (integrált kockázatkezelési szemlélet), valamint az 1. pillértől

eltérően figyelembe vehetők a hitelkockázaton belüli, ill. a különböző kockázatok közötti diverzifikációs hatások⁵³ is.

Módszertani szabadság indokolási kötelezettséggel

A tőkeszámítás módszerére - azon kívül, hogy szempontokat ad arra, hogy milyen kockázatokat kell figyelembe venni - sem a CRD, sem a GL 03 nem tartalmaz előírást, vagy ajánlást, sőt az utóbbi kifejezetten a módszertani sokszínűséget hangsúlyozza. Ennek indoka nem kis mértékben az a törekvés, hogy ha egy intézmény az eddigiekben már az új előírásoknak lényegében megfelelő tőkeszámítási módszereket alkalmazott (ami nem ritkaság a fejlettebb intézmények között), akkor ezeket ne kelljen pusztán a CRD bevezetésének következtében lecserélnie. Ennek a szabadságnak azonban (a CRD alapfilozófiájának megfelelően) ára van: az intézménynek meg kell tudni indokolnia a Felügyelet számára a módszerválasztás helyességét és indokoltságát.

Különbségek az alkalmazott módszerek kifinomultságában

Az intézmény által választható módszer kifinomultsága függhet

- magának az intézménynek a nagyságától és bonyolultságától (az arányosság elve értelmében kisebb és egyszerűbb intézményektől nem kell kifinomult és bonyolult tőkeszámítási módszereket elvárni),
- a kockázat intézményen belüli súlyától, fontosságától (egy intézmény alkalmazhat elhanyagolható kockázataira nagyon egyszerű – biztonsági pótlék jellegű – megközelítéseket, lényeges kockázataira pedig kifinomult modelleket)
- a rendelkezésre álló (főleg szellemi) erőforrásoktól. Elvárható, hogy az intézmény alaposan értse az általa alkalmazott módszereket, tehát ne alkalmazzon olyan módszereket, amelyek kellő elsajátításához nem volt kellő ereje/ideje. (Ez szorosan összefügg az első ponttal: a nagyobb intézményeknek általában nagyobb kapacitások állnak rendelkezésére.)
- az intézmény kockázati étvágától. Az mindenképpen elvárható, hogy egy nagyobb kockázatokat vállaló intézmény – legalább jelentős kockázatai tekintetében – kifinomultabb, pontosabb becsléseket eredményező módszereket alkalmazzon, mint egy kockázatkerülő intézmény.

Az intézmények komplexitásától és kockázati étvágától függően tehát többféle eljárás is alkalmazható a tőkeszükséglet meghatározására. A legegyszerűbb esetben ki lehet indulni pl. az 1. pillérben meghatározott tőkekövetelményből, és azt – lényegében egy konzervatív pótlék formájában – kiegészíteni az ott nem (vagy nem megfelelően) kezelt kockázatokhoz hozzárendelt tőkével. Ebben az esetben is elvárt azonban, hogy az intézmény bizonyítsa, hogy egyrészt az 1. pillérbeli módszerek elég jó közelítést adnak az ott kezelt kockázatokra, másrészt a többi kockázat elhanyagolható ezekhez képest.

A komplexebb kockázati profillal rendelkező intézmények esetében elképzelhető, hogy az összes lényeges kockázat tőkeszükségletét belső modellel határozzák meg - függetlenül attól, melyik pillérhez tartoznak-, és az összesített tőkeszükséglet meghatározásánál figyelembe veszik az egyes kockázatok közötti együttmozgásokat (korrelációkat) is.

Lehetséges módszertani eltérések az 1. és 2. pillér között

⁵³ A Felügyelet szempontjait a diverzifikációs hatás elismerésével kapcsolatban a SREP útmutató tartalmazza.

Ugyanazon (1. pillérbeli) kockázatok 1. és 2. pillérbeli kezelése eltérhet egymástól⁵⁴. Elképzelhető például, hogy egy intézmény portfóliómodellt (pl. Creditmetrics, Creditrisk+) alkalmaz a 2. pillérben az 1. pillér portfólió-független megközelítése helyett⁵⁵, vagy – ahogyan az ma sem ritkaság – a piaci kockázatokat belső célokra belső modellel határozzák meg, míg az 1. pillérben (a szabályozói tőkeszámításra) a sztenderd módszert alkalmazzák.

A módszerválasztás szabadsága azonban nem csak a tőkekövetelmény meghatározására szolgáló módszerek megválasztásának szabadságát jelenti, hanem a megközelítés, a kockázati mérőszám és a tőkefogalom megválasztásának szabadságát is.

A tőkeszükséglet meghatározásánál vagy a folyamatos üzletmenet (going concern) vagy a felszámolás (liquidation) elvét szokták alkalmazni.

A folyamatos üzletmenetből kiinduló esetben olyan nagyságú tőkére van szükség, amely biztosítja az üzlet folytatását még jelentősebb veszteségek elszenvedése esetén is (ez az elv tehát az üzlet fenntartásában érdekelt tulajdonosok és alkalmazottak nézőpontját tükrözi). Ezen rendszerek esetén tipikusan meghatároznak egy közbülső, figyelmeztető tőkeszintet is, mely alá süllyedés közvetlenül még nem veszélyezteti a folyamatos üzletvitelt, de felhívja a figyelmet arra, hogy a tőke szintje tovább már csak kismértékben csökkenthető, ennek megakadályozására intézkedésekre van szükség.

Ezen megközelítés alkalmazásához nem elég a pillanatnyi helyzet ismerete, hanem valamilyen feltételezésekkel (még ha többnyire nagyon egyszerűekkel is) az üzlet jövőbeni alakulását illetően is figyelembe kell venni. A gondolkodás-móddhoz hozzátartozik egy időtáv rögzítése is, azon időtáv, amelyen belül a folyamatos üzletvitelt „garantálni” akarja az intézmény. Ezen időszak ésszerű hosszának meghatározásába többek között olyan tényezők is belezácsolódnak, mint az esetleges tőkehiány pótlásának ideje vagy a hitelminősítő intézetek minősítési periódusa. Elvileg tehát ez az időtáv is szabadon választható, a gyakorlatban azonban különféle okokból általában egy évnek szokták tekinteni. Itt (különösen gyorsan felszámolható portfóliók, mint pl. kereskedési célú portfóliók) esetén különbséget kell tenni a tartási periódus és a tőkeszámítás időhorizontja között, és ez utóbbira vonatkozó tőkeszükséglet levezetéséhez további feltételezésekre van szükség.

A felszámolási megközelítés esetén olyan nagyságú tőkére van szükség, amely biztosítja egy azonnali felszámolás esetén az összes kötelezettség teljesítését (itt a banki betétesek és hitelezők szemléletmódja érvényesül). Ekkor elég a jelenlegi helyzet ismerete, és az időtáv csak úgy jön szóba, mint a pozíciók megszüntetéséhez szükséges idő, ami eszköztípusonként eléggé eltérő lehet (pl. a kereskedési célú portfóliók esetén szokásosan alkalmazott 10 napos tartási idő és a hitelkockázatoknál alkalmazott egyéves periódus).

A kockázati mértéket illetően a „hagyományos” szórás mellett egyre elterjedtebb a VAR, illetve konzisztensebb változatai (pl. expected shortfall) alkalmazása. A VAR típusú mérőszámokhoz hozzátartozik egy konfidenciaszint rögzítése is, és természetesnek tűnő kíváncsi, hogy ez a szint azonos legyen a különböző kockázattípusok esetén (bár éppen az 1. pillérben más a hitel- ill. a piaci kockázathoz tartozó szint.)

⁵⁴ Értelemszerűen általában a második pillérbeli kezelésnek „illik” kifinomultabbnak lennie

⁵⁵ Ez az egyik leglényegesebb különbség. Az 1. pillérben a hitelkockázatra nem lehet a diverzifikációs hatásokat is figyelembevevő belső modellt alkalmazni.

Ha a fenti lehetőségek közül a folyamatos üzletmenetből kiinduló elvet és VAR típusú kockázati mérőszámot választja az intézmény, akkor a tőkeszükségletet úgy kell meghatározni, hogy egy meghatározott biztonsági szinten adott időtávra nyújtson fedezetet a potenciális kockázatokra⁵⁶.

Felmerült az a kérdés, hogy a gazdasági tőke számítás során lehet-e az 1. pillérben megkívántnál alacsonyabb konfidenciaszinttel számolni. Az intézmény az ICAAP során alkalmazhat az 1. pillértől eltérő konfidencia szintet, azonban ebben az esetben az eredményei nem összehasonlíthatóak. Az összehasonlíthatóságot biztosítani kell az intézménynek, azaz a kockázatonkénti tőkeszámítást az 1. pillérben meghatározott konfidencia szinteken is be kell tudni mutatnia⁵⁷. Magasabb konfidencia szint alkalmazása konzervatívabb szemléletet tükröz, ezt a Felügyelet elfogadja az 1. pillérrel történő összehasonlítás során.

Másik kérdés, hogy az egyes kockázatok esetén lehet-e eltérő tartási periódust alkalmazni. Az eltérő tartási periódus felszámolási szemléletben természetes, mivel az egyes portfóliótípusok felszámolási ideje is különböző (ezzel magyarázhatók pl. az első pillérbeli tartási időkülönbségek).

A tőke definícióját illetően az 1. pillérben alkalmazott (általában az érvényes számviteli szabályokra épülő) szavatoló tőke definíciótól eltérően a 2. pillér keretében lehetőség van arra, hogy a bank olyan saját tőke definíciót alkalmazzon, amely az eszközök és a források tényleges értékét ill. az egyes tőkeelemek kockázatviselő képességét megítélése szerint jobban kifejezi.

A szavatoló tőkét alkotó forráselemeken túlmenően, a kereskedési könyv profitja, a biztosnak tekinthető éves nyereség szint, a beárazott kockázati költségből származó kockázati felár bevételek, a szabályozási szempontból be nem számítható alárendelt kölcsöntőke mind olyan elemek, amelyek a tőkemegfelelés belső értékelése során a kockázat fedezeteként egyes intézmények figyelembe vehetnek. Hangsúlyozni kell viszont, hogy a figyelembe vett tételek megfelelő kockázatviselő képességét meg kell tudni indokolni. A Felügyelet álláspontja szerint a pénzügyi intézmények kölcsönösen egymásban szerzett tulajdonrészét az intézmények 2. pillér alatt számított szavatoló tőkéjéből le kell vonni.

Figyelembe kell venni, hogy amellet, hogy a választott módszereket „meg kell védeni” a Felügyelet előtt, be kell tudni mutatni a saját tőkeszámítás és az 1. pillérbeli tőkekövetelmény közötti kapcsolatokat is⁵⁸. Ez a feladat pedig annál bonyolultabb, minél messzebb van a 2. pillérben alkalmazott megközelítés, kockázati mérték és tőkefogalom az 1. pillérbelitől. Ezért nyilván elvárható, hogy az intézmények meg tudják indokolni a két pillérbeli definíciók közötti eltéréseket⁵⁹.

A tőkekövetelmények aggregálása, diverzifikáció

A kockázatok összintézményi ill. csoportszintre történő aggregálásánál többféle módszer használható. A szervezeti felépítésnek azonban nem lehet hatása a kockázat aggregálására. A legkézenfekvőbb ill. a leggyakrabban alkalmazott az egyszerű összegzés (ez történik az 1. pillérben is.) Ez azonban általában (a szokásosan alkalmazott kockázati mérőszámok esetén) a

⁵⁶ A gyakorlatban ez a legerjedtebb megoldás, az időtáv tipikusan 1 év, de bizonyos esetekben lehet hosszabb is.

⁵⁷ Az 1. pillérben előírt konfidenciaszintek inkább a szigorúbb felszámolási szemléletnek felelnek meg

⁵⁸ Ha másért nem, akkor az első pillérbeli követelmény elégségességének megítéléséhez.

⁵⁹ A tipikus eltérés várhatóan az lesz, hogy egyes külföldi tulajdonban lévő bankok a második pillérben IFRS szerinti értelmezést fognak használni az egyes pillérbeli magyar számviteli értelmezések helyett.

tőkeszükséglet túlbecsléséhez vezet, mert azon a konzervatív feltételezésen alapul, hogy a különböző kockázatok teljesen együtt mozognak (korrelációjuk +1). Ez általában nem igaz, és a tényleges együttmozgásokat figyelembe véve ennél alacsonyabb tőkekövetelményt ad. Ennek kiszámításához azonban a különböző kockázatok együttes eloszlásának ismeretére van szükség, ami vagy valamely ismert többdimenziós eloszlást tételez fel, vagy kopula függvények segítségével építhet fel az intézmény, a számításokat pedig analitikus, közelítő vagy szimulációs technikák alkalmazásával végezheti el a probléma természetétől függően. Ezek komoly módszertani ismereteket és apparátust, valamint jó adatháttérrel igénylő, azaz költséges módszerek, amelyek célszerűségéről még a Felügyeletet is meg kell győzni. Ezeket általában csak nagyobb intézmények engedhetnek meg maguknak, illetve az ő esetükben kifizetődő az alkalmazásuk.

Az intézményeknek figyelembe kell venniük a diverzifikáció modellezési kockázatait és a kockázat aggregálás során célszerű a konzervatív megközelítést alkalmazni. A közelmúlt tanulsága, hogy válsághelyzetekben a korrelációk nőnek, az egyes kockázatok más kockázatok erőteljes megnövekedését eredményezheti (lsd. Stressz teszt fejezet).

Egy intézmény tőkeszükséglete nem csak az eddig tárgyalt „közvetlen” tényezőktől függ, hanem:

- mindenképpen figyelembe kell az intézmény stratégiáját (egy erőteljes növekedést megcélzó intézmény tőkeszámítását ajánlatos egy többéves üzleti tervre alapozni, melynek alapján várhatóan nagyobb tőkeszükséglet fog adódni még egy egyéves tőkeszámítási horizont esetén is, mint egy szokásos egyéves kitekintés esetén)
- egy elérni kívánt magasabb minősítés érdekében az intézmény emelni kényszerülhet konfidenciaszintjét (következésképpen tőkéjét) ill. közvetlenül magát a tőkéjét is (a hitelminősítő intézmények elvárásainak megfelelően) az egyéb szempontok alapján szükségesnek tartott szinthez képest (ez aztán bőven megtérülhet a jobb refinanszírozási lehetőségek ill. a magasabb jövedelmezőség révén).

Tőkeallokáció

A tőkeallokáció – a csoporttagok gazdasági tőkéjének meghatározását kivéve – elvileg nem tartozik szorosan a tőkemegfelelés témaköréhez, valójában azonban a más módon meghatározott és összegzett tőke szervezeti egységekhez, kitétségekhez való hozzárendelésével, lebontásával kontrollt jelent a tőkeszámítással szemben. Amennyiben az allokáció teljesítményméréshez ill. árazáshoz kapcsolódik, az azt jelenti, hogy az intézmény a tőkeszámítást komolyan veszi, mindennapi gyakorlatában is alkalmazza (use teszt). Ezt a Felügyelet lényeges szempontnak ítéli meg a tőkeszámítás realitásának, megbízhatóságának megítélésében⁶⁰.

⁶⁰ Több helyen is tapasztaltuk, hogy van ugyan teljesítménymérési és árazási célú allokáció, de ebben nem a 2. pillérben meghatározott tőkét (hanem tipikusan az 1. pillérben alkalmazottat) osztják fel. Ez a Felügyelet számára mindenképpen a 2. pilléres tőkeszámítás nem kellően kiforrott voltát, belső elfogadottságának hiányát jelenti.

IV. Stressz tesztek

A stressz-tesztelés általános fogalom, amely magában foglalja mindazon kvantitatív, illetve kvalitatív elemzési technikákat és kockázatkezelési módszereket, melyek segítségével a pénzügyi intézmények átfogó képet kaphatnak kockázati kitettségeikről és sebezhetőségükről olyan kivételes, ám valószerű helyzetekben, melyek ritka és súlyos következményekkel járó külső kockázati események következtében állhatnak elő. A közelmúltbeli pénzügyi és gazdasági válsághelyzet okán a Felügyelet kiemelt fontosságot tulajdonít a stressz teszteknek.

Az ICAAP keretében előírt, 2. pilléres stressz tesztek előrettekintő jelleggel, átfogó módon, integrált keretben hivatottak felmérni az intézmény összes materiálisnak tekintett kockázatát. A stressz tesztek köre így – a korábban tárgyalt kockázati típusokat magában foglalva, ám azokon túlmenően is – felöleli mindazon piaci, gazdasági, intézményi vagy politikai jellegű kockázati faktorok hatásának számbavételét, melyek az adott intézmény prudens és solvens működését, illetve eredményességét érdemben befolyásolhatják. Ebben az értelemben az itt tárgyalt stressz-tesztelési módszertan egyértelműen túlmutat a CRD előírásain, mind a belső hitelkockázati modelleket használó (IRB) intézmények által az 1. pillérben alkalmazandó hitelkockázati stressz tesztek⁶¹ vonatkozásában, mind pedig a 2. pilléres stressz tesztek⁶² érintő általános rendelkezések tekintetében.

A Felügyelet álláspontja szerint nincs egyetlen "helyes" stressz-tesztelési módszertan. Egy adott intézmény szempontjából elfogadható megközelítések köre nagyban függ annak méretétől, tevékenységétől, kockázati étvágától, illetve a kockázatkezelés minőségétől. Az arányosság elve alapján azonban a Felügyelet elvárja, hogy az alkalmazott stressz-tesztelési módszertan kifinomultsága arányban álljon a fent említett tényezőkkel.

A különböző stresszelési technikák segítségével különféle módon lehet számba venni az intézmények kockázatait, azok mindig csak bizonyos aspektusait jól megragadva. Emiatt a Felügyelet a szofisztikált megközelítés híve, és kívánatosnak tartja különböző módszertanok egyidejű alkalmazását. Egészen addig nem kívánjuk korlátozni az intézményeket saját elképzelésük érvényesítésében, amíg azok megfelelnek az itt részletezett szabályozói elvárásoknak. Ez a gyakorlatban azt is jelenti, hogy alkalmas esetben a kvalitatív, szakértői becslések alkalmazása nem tekintjük kevésbé célravezetőnek, mint kvantitatív módszerek és statisztikai modellek használatát.

⁶¹ A CRD 84. cikkének 2. bekezdése az IRB-módszer bevezetése felügyeleti engedélyezésének feltételül szabja, hogy az intézmény stressz-tesztek segítségével megfelelően fel tudja mérni potenciálisan kedvezőtlen események hatását hitelportfóliójára, illetve ezekkel szemben ellenállónak mutatkozzon (lásd VII. melléklet, 4. rész, 40. paragrafus). Az utóbb hivatkozott rész kötelezően előírja továbbá, hogy az intézmény legalább az „enyhe recesszió” forgatókönyvének tőkekövetelményre gyakorolt hatását számszerűsítse.

⁶² A 2. pilléres tesztek kérdéskörét a CRD meglehetősen általános szinten szabályozza, bizonyos kockázati típusok esetén azonban valamivel konkrétabb rendelkezéseket is tartalmaz (pl. banki könyvi kamatláb-kockázat, hitelezés koncentrációs kockázata stb.)

Az ICAAP keretében alkalmazott stressz-tesztek általánosságban mindamellett két fő technika mentén jelennek meg az üzleti és szabályozói gyakorlatban. Ezek alkalmazását a Felügyelet feltétlen elvárja az intézményektől⁶³:

- **Érzékenységvizsgálatok**

Az – általában kevésbé bonyolult módszertanra épülő – érzékenységvizsgálatok (*sensitivity analyses*) az intézmény helyzetének változását szemléltetik egyetlen releváns kockázati faktor módosulása esetén, minden egyéb változatlansága mellett.

A módszer legfőbb előnye, hogy egyszerűen meghatározható a veszteségek/kockázatok nagyságrendje egy adott tényezőre vonatkozóan (pl. tőkekövetelmény növekedése a fedezetek értékének csökkenésére; árfolyamváltozás és GDP-csökkenés hatása a lakossági és vállalati nemteljesítési valószínűségekre). Hátránya, hogy az intézmény tényleges kitettségeiről számos helyzetben nem megfelelő képet nyújt, hiszen a vonatkozó kockázati tényező a gyakorlatban nem elkülönülten, hanem más faktorokkal együtt fejti ki hatását.

- **Forgatókönyv-elemzések**

A forgatókönyv-elemzések (*scenario analyses*) több kockázati faktor egyidejű módosulását feltételezik, és ezek együttes hatását számszerűsítik, alkalmas esetben a másodlagos és késleltetett hatásokat is figyelembe véve. Az elemzések alapjául hipotetikus és historikus forgatókönyvek is szolgálhatnak.

A módszer előnye, hogy a kockázati tényezők közötti viszonyrendszer figyelembevételével a modellépítés során lehetővé válik az intézmény kockázatainak integrált szemléletben való megragadása. A gyakorlati alkalmazás során azonban kifejezett nehézséget okoz, hogy különböző külső kockázati faktorok közötti összefüggések krízishelyzetben nem feltétlen stabilak, a kockázati faktorok hatásmechanizmusának modellezése pedig még szokványos körülmények között is számos elméleti aggályt vet fel, az empirikus jellegű problémákon túlmenően. Az intézményeknek a kockázati profiljuknak és komplexitásuknak megfelelő scenáriókat kell alkalmazni a forgatókönyv elemzések kidolgozása során, valamint figyelembe kell venni a paraméterek közötti kölcsönhatásokat és visszahatásokat.

Strukturális modellek alkalmazása esetén – annak bonyolultságával és szofisztikáltságával arányban – a Felügyelet elvárja a vonatkozó nemzetközi szakirodalom, továbbá a statisztika és az idősoros ökonometria kellő mélységű ismeretét.

⁶³ Az említett technikák alkalmazása bizonyos kockázati típusok esetén tipikus módja a kockázati tőkekövetelmény számszerűsítésének is (pl. likviditási kockázat, banki könyvi kamatláb-kockázat stb.) – jelen esetben azonban nem az ilyen jellegű vizsgálatokra gondolunk. Mivel mindkét megközelítés tág keret biztosít a legkülönfélébb elemzéseknek, a Felügyelet véleménye szerint kötelező jelleggel történő alkalmazásuk összeegyeztethető a szabad intézményi módszerválasztás elvével.

A stressz-tesztelést számos további megfontolás alapján fontosnak és célravezetőnek tartja a Felügyelet az intézmények kockázati sajátosságainak megbízható felmérése érdekében, különös tekintettel az alábbiakra:

- **Az alkalmazott kockázati modellek megbízhatósága**

Az intézmények kockázati kitettségét a pénzügyi rendszer mint összetett hálózat működése határozza meg, melynek kölcsönhatásai, illetve ezek bizonytalansága nagyon megnehezítik a kockázatok egyértelmű azonosítását, pontos árazását, illetve megfelelő kezelését. A rendszer komplexitásából következően a gazdasági tőkeszámítási modellek csak áttételesen tudják megragadni az intézmény összes kockázatát, és különböző feltevésekkel kénytelenek élni az eszközárak és kockázati faktorok közötti korrelációkra vonatkozóan. Empirikus tapasztalat, hogy utóbbiak stresszhelyzetben hajlamosak (abszolút értékben) jelentősen megemelkedni, így a normál működésre koncentráló modellek krízis esetén gyakran alulbecslik a tényleges kockázatokat. Ez a probléma nem csak az egyes kockázati típusokon belüli, hanem azok közötti kockázatok vonatkozásában is fennáll. A Felügyelet ezért elvárja, hogy az intézmények behatóan ismerjék, hogyan teljesítenek kockázati modelljeik válságos helyzetekben.

- **Integrált kockázatkezelési szemlélet érvényesítése**

Számos okból kifolyólag a jelenlegi üzleti és szabályozói gyakorlat a kockázati típusokat önállóan tárgyalja, melyek így egymástól függetlenül alkotják a gazdasági tőkeszámítás inputjait. Az utóbbi időszak fejleményei (a pénz- és tőkepiacok integrálódása, értékpapírosítás, gazdasági alapú könyvvizelési technikák, származékos termékek elterjedése stb.) azonban sok szempontból elmosták a kockázatok közötti különbségeket. Tipikus példaként említhetők a – magyar pénzügyi rendszer szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró – változó kamatozású, illetve devizában folyósított hiteltermékek, melyek esetében nem választhatók el egymástól a piaci és hitelkockázati jellegű kockázati faktorok; a válság pedig a likviditási kockázat előző két kockázati típusával való szerves kapcsolatára világított rá.

Az integrált, átfogó szemléletű kockázatkezelést a Felügyelet azért tartja kiemelten fontosnak, mert a keresztthatásokat figyelembe véve számos esetben sokkal nagyobb kockázati kitettség adódik, mint az egyes kockázati típusok akár additív – vagyis minden diverzifikációt nélkülöző – összegzésével.

A fentiek tükrében a kizárólag a kockázati modellek inputparamétereinek változtatására (pl. PD-k eltolása, LGD-k növelése) kiterjedő stressz-tesztelési módszertant a Felügyelet nem tartja elégségesnek. Elvárja továbbá, hogy az intézmény stressz-tesztelési programja minden esetben jól körülhatárolt és azonosítható legyen, és megfelelő minőségű szabályzatba legyen foglalva. Szükségesnek ítéljük még ezen túlmenően, hogy az intézmény stressz-tesztjeinek eredményét a felügyelt intézmények értelmezzék, szükség esetén arra alapozva pedig egyértelmű kockázat-mérséklő intézkedések meghozatala váljon lehetővé. Ennek mintegy előfeltételként a Felügyelet előírja az intézmény legfelsőbb vezetői testületének felelősségét, megfelelő tájékozottságát és aktív részvételét a stressz-tesztelési program működtetésében és a hatások értékelésében.

Mértékek tekintetében a Felügyelet elvárja, hogy a stressz-tesztek valóban kivételesnek tekinthető, jelentős környezeti sokkok hatását (is) tükrözzék.⁶⁴ A közelmúltban megfigyelt pénzügyi, gazdasági és üzleti folyamatokra tekintettel a Felügyelet elvárja, hogy az intézmények a válság során szerzett tapasztalataikat felhasználják a kockázati mértékek és módszerek megválasztása során, és kellően konzervatív módon járjanak el.

A stressz tesztek tehát az intézmény portfóliójellemzőivel és vállalt kockázataival, illetve a külső környezet állapotával összhangban kell meghatározni. Ezek bárminemű változása (vagy várható változása) esetén az alkalmazott tesztek felül kell vizsgálni. A Felügyelet elvárja, hogy az említett felülvizsgálat legalább éves gyakorisággal akkor is megtörténjen, ha azt a fenti tényezőkben bekövetkezett változások egyébként nem indokolnák. A stressz tesztek futtatását ennél rövidebb időközönként várja el a Felügyelet.

A jelenlegi helyzetben a Felügyelet feltétlen szükségesnek tartja, hogy a stressz tesztek szervesen épüljenek be az intézmények kockázatkezelési gyakorlatába, azok eredményét pedig felhasználja az alábbi területeken:

- a tőkeszámítás eredményének ellenőrzése, illetve megbízhatóságának körülhatárolása során;
- a tőketervezés során;
- a kockázati stratégia kialakítása folyamán;
- az általános felsővezetői döntéshozatal keretében, így például vészforgatókönyvek kidolgozása, limitek felállítása, stb.;
- esetlegesen pótlólagos szabályozói tőkeszükséglet meghatározása céljából, a Felügyelettel történő egyeztetést követően;
- illetve, amennyiben szükséges, megfelelő kockázatsökkentő intézkedések meghozatala érdekében (tőkeemelés, stratégia, limitek szigorítása, stb.).

A szabályozói elvárások gyakorlatban történő teljesülése érdekében a Felügyelet előírja, hogy az intézmény rendelkezzen részletesen dokumentált, az intézmény felső-vezetése által jóváhagyott, átfogó stressz-tesztelési politikával. Ennek tartalmaznia kell a stressz-tesztelési folyamat összes lényeges aspektusát (alkalmazott módszer részletes leírása, eredmények összevetése és felhasználása, felelős szervezeti egységek, stb.). Fontos továbbá, hogy az adott intézmény megfelelő erőforrással és szakemberrel rendelkezék a stressz tesztek elvégzéséhez. Megemlítendő, hogy a több-féle stressz-teszt módszer kiegészítéseként a fordított stressz teszt is elvégezhető. A módszer lényege, hogy olyan scenáriókat, paramétereket keres, amely az intézmény megrogyását (például jelentős veszteség, tőkevesztés, feszült likviditási helyzet kialakulását okozzák). Az így kapott paramétereket kell elemezni az előfordulási valószínűségük alapján (monitoring). A módszer alkalmazása nem kötelező, de hozzájárulhat a tudatosabb kockázatkezeléshez.

A rendszerszintű kockázatok megbízhatóbb felmérése érdekében a Felügyelet fenntartja annak lehetőségét, hogy konkrét stressz-szenáriók alkalmazását írja elő a felügyelt intézmények részére. Ennek előnye lenne, hogy az eredmények és a modellek keresztmetszeti összehasonlításával mind a Felügyelet, mind az intézmények jobb képet kaphatnának kockázati kitettségükről és stressz-tesztelési eljárásaik alkalmasságáról.

⁶⁴ A nemlineáris kockázati kapcsolatok léte miatt a Felügyelet hasznosnak tartja különböző súlyosságú és valószínűségű stressz-helyzetek vizsgálatát.

A fenti általánosságokon túlmenően a Felügyelet a *CEBS Guideline on Stress Testing (GL32)* című, 2010. augusztus 26-án megjelent irányelvét tekinti magára nézve irányadónak és alkalmazza az intézmények stressz-tesztjeinek megítélése során.⁶⁵ A Felügyelet elvárja a felügyelt intézményektől, hogy részletesen tanulmányozzák annak tartalmát, és törekedjenek megfelelni az abban foglaltaknak.⁶⁶

⁶⁵ Az említett irányelv hatályon kívül helyezi a *Technical aspects of stress testing under supervisory review process (CPI2)* címet viselő, 2006-os CEBS-irányelvet. Az új irányelv elkészítésének indokaként a CEBS a közelmúltban tapasztalt folyamatok megváltozását jelölte meg, melyek egyaránt érintették a felügyelt intézmények stressz-tesztelési gyakorlatát, a pénzügyi és üzleti környezet sajátosságait, illetve a felügyeleti hatóságok fokozott elvárásait.

⁶⁶ A CEBS irányelvei elérhetők a következő webcímen: <http://www.c-eps.org/Publications/Standards-Guidelines.aspx>

V. Belső irányítás (Internal Governance)⁶⁷

A SREP során a Felügyelet értékeli az intézmény belső irányítását, és amennyiben gyenge színvonalúnak minősíti, a kapcsolódó kockázatra többlet tőke tartását tarthatja szükségesnek.

V.1 Alapelvek

A pénzügyi intézményeknek olyan belső védelmi vonalakat⁶⁸ kell kialakítaniuk és működtetniük, amelyek elősegítik:

- a szervezet prudens, megbízható és hatékony, a jogszabályoknak és belső szabályzatoknak megfelelő működését,
- a szervezet eszközeinek, az ügyfelek és a tulajdonosok gazdasági érdekeinek, valamint társadalmi céljainak védelmét,
- ezek révén az intézmény zavartalan és eredményes működését, az intézménnyel szembeni bizalom fenntartását.

Az intézmények belső védelmi vonalainak legfontosabb feladata, hogy preventív és proaktív módon járuljanak hozzá a fenti célok teljesüléséhez azáltal, hogy a működésük során esetlegesen keletkező problémákat, hiányosságokat a lehető legkorábbi fázisban, már a keletkezésükkor, de lehetőség szerint még azt megelőzően azonosítják és kezelik, biztosítva a megoldás gyorsaságát és hatékonyságát. A belső védelmi vonalak elsődleges szűrő szerepet töltenek be a pénzügyi közvetítő rendszer biztonságos működését garantáló védelmi hálóban.

A pénzügyi intézmények belső védelmi vonalait a felelős belső irányítás (internal governance) és a belső kontroll (internal control) funkciók alkotják.

A felelős belső irányítás megvalósítását az intézmény a megfelelő szervezeti felépítés, testületi rendszer kialakításával és működtetésével, irányítási (management) és ellenőrzési (supervision) funkciók gyakorlásával biztosítja. A felelős belső irányítás (internal governance) a felelős vállalatirányítás (corporate governance) részeként értelmezendő, és annyiban szűkebb annál, hogy nem fedi le a tulajdonosokkal és az intézmény egyéb partnereivel való kapcsolatokat.

A belső kontroll funkciók közé sorolhatók a kockázat kezelési funkciók (risk control function), a megfeleléség biztosítási funkció (compliance function) és a belső ellenőrzés (internal audit).

A belső ellenőrzés (Internal audit, IA) részét képezi az intézmény teljes belső ellenőrzési rendszerének (internal control system), amelybe a belső ellenőrzésen túl bele tartozik folyamatba épített ellenőrzés és a vezetői ellenőrzés is.

⁶⁷ Részletes szabályozást az EBA GL 44 tartalmaz, mely a korábban kiadott, a belső irányítás szempontjából releváns CEBS ajánlásokat vizsgálta felül a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság vállalat irányítási alapelveinek figyelembevételével és jelentetett meg egyetlen átfogó, belső irányítási ajánlásban. Ezen CEBS ajánlások a következők:

- Guidelines on Outsourcing (2006),
- Guidelines on Supervisory Review Process (2006),
- High Level Principles on Remuneration (2009),
- High Level Principles on Risk Management (2010).

⁶⁸ A Felügyelet 11/2006 (XII.14.) számú védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről szóló ajánlás alapján. A tőkeszükséglet számítása szoros kapcsolatban áll a kockázatkezelés minőségével, ezért külön fejezetet szenteltünk a témának. Véleményünk szerint a kockázatkezeléssel, belső irányítással szemben támasztott követelmények nem függenek attól, hogy szabályozói tőke vagy belső tőkeszükséglet számításról van-e szó, ezért vettük át a korábbi ajánlás szövegét.

A pénzügyi intézménynek a belső védelmi vonalait, valamint az azok részét képező egyes elemeket a vonatkozó jogszabályi előírások figyelembevételével, továbbá az intézmény által folytatott szolgáltatási tevékenységek sajátosságaival, kiterjedtségével, összetettségével és kockázataival összhangban kell kialakítania és működtetnie.

A pénzügyi csoportok esetében a belső védelmi vonalak csoport szinten is ki kell alakítani és működtetni. Ennek során a belső védelmi vonalat alkotó valamennyi részterületen (felelős belső irányítás, belső kontroll funkciók) tekintettel kell lenni a csoportként történő szolgáltatásnyújtás és működés sajátosságaira.

Valamely tevékenység kiszervezésekor a pénzügyi intézménynek a belső védelmi vonalakat alkotó irányítási és kontroll szempontokat is figyelembe kell vennie, és a kiszervezett tevékenységet annak megfelelően kell kezelnie. A pénzügyi intézmény belső védelmi vonalát alkotó részterületek valamely elemének kiszervezésekor (például a kockázati kontroll funkció, vagy annak egy speciális területe) tekintettel kell lenni arra, hogy az adott területért való felelősség továbbra is a pénzügyi intézmény vezetésénél marad.

A pénzügyi intézmény vezetésének a belső védelmi vonalakat, valamint az azok részét képező egyes részrendszerek működését rendszeresen felül kell vizsgálniuk, és gondoskodni kell az esetlegesen szükségessé váló korrekciós lépések megtételéről.

Az intézményeknek továbbá a kockázati profilra szakmai tevékenységük révén lényeges hatással bíró munkavállalók tekintetében a hatékony kockázatkezeléssel összhangban álló javadalmazási politikát és gyakorlatot kell létrehozni. A javadalmazási politikának törekednie kell arra, hogy az alkalmazottak személyes érdekeit összehangolja az érintett intézmény hosszú távú érdekeivel.

A javadalmazási politikának továbbá összhangban kell lennie a hatékony és eredményes kockázatkezeléssel és elősegítenie annak alkalmazását, és nem szabad ösztönöznie a hitelintézetet kockázattűrő képességét meghaladó kockázatok vállalására.

V.2 Felelős belső irányítás

Az intézmények megfelelő belső irányításának kialakítása a működés minőségét és biztonságosságát alapvetően meghatározó tényező.

A belső irányítás részei:

- vállalati struktúra, szervezeti felépítés;
- a testületi rendszer felépítése, irányítási és felügyelési funkciók;
- belső kontroll funkciók;
- nyilvánosságra hozatal és átláthatóság.

Vállalati struktúra és szervezeti felépítés

A Felügyelet elvárja, hogy a pénzügyi szervezetek és csoportok olyan szervezeti felépítés szerint működjenek, amely kellően átlátható és megfelelő alapot biztosít az intézmény/csoport, illetve a kiszervezett tevékenységek hatékony és biztonságos irányításához, valamint a felvigyázási és kontroll funkciók gyakorlásához, ezen belül különösen a kockázatok kezeléséhez.

A jelentési vonalaknak, valamint a felelőségek és hatáskörök megosztásának az intézményen/csoporton belül, illetve a kiszervezett tevékenységek tekintetében világosnak, pontosnak, egyértelműen meghatározottnak, átláthatónak, összefüggőnek, a

szervezeten/csoporton belüli érdekkonfliktusok és hatásköri összeütközések megelőzését, kezelését biztosítónak és kikényszeríthetőnek kell lenniük. Ezek kialakítása, az alkalmazottak felé történő kommunikálása és folyamatos működtetése a pénzügyi szervezet vezetésének elsődleges felelőssége. Azokban az esetekben, ahol az üzleti jelentési vonalak nem egyeznek meg az intézmény vagy a csoport jogi értelemben vett szerkezetével, biztosítani szükséges, hogy az egyes területek feladatai és hatáskörei egyértelműen tisztázottak és átláthatóak legyenek.

Az intézménynek biztosítani kell, hogy a kockázatkezelési funkció olyan módon legyen kialakítva, hogy elősegítse a kockázati politika és kockázatkezelési eljárások megvalósulását. A komplexebb intézményeknek minden jelentős üzletágra vonatkozóan ki kell alakítani a kockázatkezelési funkciót.

Elvárt, hogy az intézmény vezetése ismerje és átlássa az intézmény/csoport szervezeti felépítését és biztosítsa, hogy az összhangban álljon az intézmény stratégiájával és kockázati profiljával. Csoport szintű működés esetén a csoport irányító intézményének vezetésének ismernie kell továbbá a csoporthoz tartozó intézmények közötti kapcsolatokat, a csoport egészére vonatkozó működési kockázatokat, a csoporton belüli ügyleteket, és azt, hogy a csoportszerű működésnek milyen finanszírozási, tőke és kockázati profil vonzatai vannak normál üzleti körülmények és válsághelyzet esetén.

A testületi rendszer felépítése, irányítási (management) és ellenőrző (supervisory) funkciók

Az intézményeknek a jogszabályi előírásoknak megfelelően olyan testületi rendszereket kell működtetniük, amelyek biztosítják az intézményen/csoporton belül az irányítási és ellenőrzési funkciók hatékony és prudens gyakorlását⁶⁹. A Felügyelet a testületek formális meglétét önmagában nem tekinti elégségesnek, hanem az irányítási és felügyelési, ellenőrzési funkciók megvalósulását, hatékony működtetését, illetve az alkalmazott gyakorlat áttekinthetőségét, transzparenciáját várja el.

Az intézmények legfőbb irányító, ellenőrzési funkciókat ellátó testületeinek leírását, azok feladatait, a tevékenységüket meghatározó legfőbb eljárási szabályokat - a jogszabályi előírások figyelembevételével elkészített - írásos dokumentumban kell rögzíteni. Meg kell határozni, hogy az egyes testületek (ügyvezetés, igazgatóság, igazgatótanács, felügyelő bizottság, ellenőrző bizottság, audit bizottság) milyen szerepet játszanak:

- az intézmény üzleti és működési, valamint a tulajdonosok gazdasági és társadalmi céljainak, kockázati stratégiáinak és kockázati profiljának, továbbá a célok megvalósítását segítő politikák kidolgozásában és megvalósításában,
- a célok és politikák szervezeten belüli kommunikálásában,
- a kapcsolódó belső szabályozások és iránymutatások kidolgozásában, jóváhagyásában, az alkalmazás feltételeinek biztosításában,
- a stratégiának és a politikáknak megfelelő működés ellenőrzésében,
- a kockázatkezelési stratégiák és politikák rendszeres időközönként történő felülvizsgálatában, és szükség szerinti módosításában,
- a szilárd belső kontroll funkciók kialakításában, összehangolásában és működtetésében,

⁶⁹ A vezetői testületekre vonatkozó elvárások részletesebb leírása a Validációs Kézikönyv III. kötetében található. Ugyanitt az ellenőrzési (felügyelési) és irányítói funkció részletesebb leírása is megtalálható. A témában továbbá a vonatkozó felügyeleti ajánlás is részletes támpontot ad.

- a beszámolóval kapcsolatos folyamatok kialakításában és működtetésében,
- a megfelelő felelősségi rendszer, döntési struktúra kialakításában és működtetésében,
- a megfelelő érdekeltségi, vezető-kiválasztási rendszer kialakításában és működtetésében,
- hatékony belső tőkeszükséglet számítási folyamat (ICAAP) kidolgozásában és működtetésében,
- a pénzügyi intézmény belső védelmi vonalainak, az azok egyes részterületeit jelentő elemek működésének rendszeres értékelésében.

A vezetői testület tagjainak függetlennek kell lennie és megfelelő jártassággal kell rendelkeznie annak érdekében, hogy az intézmény érdekében megfelelő döntést hozhasson⁷⁰.

A vezetői testületnek elő kell segítenie belső ellenőrzési kultúra magas etikai és szakmai színvonalának kialakulását.

Javadalmazási politika

A CRD III, a Hpt. és a 131/2011. számú kormányrendelet és Felügyelet javadalmazási politikára vonatkozó elvárásai szerint⁷¹ a javadalmazási politikának összhangban kell lennie az intézmény üzleti stratégiájával, célkitűzéseivel, értékeivel és hosszú távú érdekeivel. A javadalmazási politika hatálya az intézmény vezető állású személyeire, valamint a belső szabályzatban meghatározott kockázatvállalási és ellenőrzési funkciót betöltő munkavállalóira és az előzőekkel azonos javadalmazási kategóriába tartozó azon munkavállalókra terjed ki, akik tevékenysége lényeges hatást gyakorol az intézmény kockázatvállalására.

Amennyiben az intézmény a Hpt-ben, illetve a kormányrendeletben megfogalmazottak alapján az arányosság elvét alkalmazva alakítja ki javadalmazási politikáját, azt megfelelően dokumentálnia és indokolnia kell tudni a Felügyelet felé.

Belső kontroll rendszer

Az intézménynek a hatékony és átfogó, az intézmény összes tevékenységére és szervezeti egységére kiterjedő belső kontroll megvalósítása érdekében

- kockázat kontroll funkciót,
- megfelelőség biztosítási (compliance) funkciót és
- belső ellenőrzési funkciót (IA)

kell kialakítania és működtetnie.

⁷⁰ 2006 évi IV. tv. (Gt) 21§ (3): A vezető tisztségviselő feladatát önállóan látja el. E minőségében csak a jogszabályoknak, a társasági szerződésnek, valamint a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve, a gazdasági társaság tagjai (részvényesei) által nem utasítható.

⁷¹ A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete Elnökének 3/2011. ajánlása a javadalmazási politika alkalmazásáról, mely a CRD III. irányelv rendelkezéseit és az ezek alapján készülő CEBS Guidelines on Remuneration Policies and Practices (CP42) elvárásait tartalmazza. A CEBS iránymutatás számos olyan területére kiterjed a javadalmazásnak, melyet a CRD III irányelv új elemként a szabályozásban rögzít, valamint a meglévő elveket is részletes és gyakorlati útmutatásokkal látja el. Jelen fejezetben a CRD III követelményei kerültek megfogalmazásra, melyek alapját képezik hazai szabályozásnak is.

Ezeknek a belső kontroll funkcióknak függetleneknek kell lenniük azoktól a tevékenységektől és üzletágaktól, amelyeket felügyelnek és ellenőriznek.

A kockázat kontroll funkciónak, a megfelelőség biztosítási funkciónak és a függetlenített belső ellenőrzési területnek egymástól is függetlennek kell lenniük, mivel különböző feladatokat látnak el. Kisebb intézmények esetében a szervezeti elkülönítés nem minden esetben indokolt, ilyenkor azonban - megfelelően dokumentált módon - más eszközökkel szükséges biztosítani, hogy az egyes funkciók közötti valós vagy potenciális érdekellentétek megszüntetésre vagy csökkentésre kerüljenek.

A kontroll funkció független akkor, ha következő feltételeket teljesíti:

- kontroll funkcióval megbízottak olyan feladatot nem kaphatnak, amelyet kontroll funkciójukban egyébként monitoringolnak és ellenőriznek;
- a kontroll funkciónak szervezeten belül kell különülnie azoktól a tevékenységektől, amelyeket monitoringol és ellenőriz;
- a kontroll funkció vezetője olyan vezetőnek kell, hogy alárendelve legyen, akinek felelőssége nem kapcsolódik olyan tevékenységhez, amelyet a kontroll funkció során monitoringolnak és ellenőriznek. A kontroll funkció vezetője közvetlenül az irányító testületnek (mind felügyelési, mind irányítási funkcióban lévő testület) és / vagy az Audit Bizottságnak jelent;
- a kontroll funkciót végző munkatársak javadalmazása nem függhet azoknak a tevékenységeknek az eredményességétől, amely tevékenységeket feladatuk monitoringolni és ellenőrizni.

Nincs egyetlen megfelelő módszer a függetlenség biztosításához, inkább választási lehetőségek vannak. Egyik választási lehetőség, hogy a hitelkockázat ellenőrzés közvetlenül a vezető testülettől függjön, a másik lehetőség, hogy tovább fennmaradjon az ellenőrzési és az üzleti funkció közötti szeparáltság azáltal, hogy egy, a vezető testületből kijelölt személyt tesznek felelőssé a funkcióért.

Az intézmény vezetése felelős a kockázati kontroll funkció, a megfelelőség biztosítási funkció és a belső ellenőrzési funkció – vonatkozó jogszabályi előírásokkal összhangban történő - kialakításáért és működtetéséért, továbbá a működés feltételeinek és erőforrásainak biztosításáért. Ennek keretében különösen:

- az egyes kontroll funkciókat érintő kockázati politikák kidolgozásáért,
- ezek szervezeten belüli kommunikálásáért,
- az egyes kontroll funkciókat érintő belső szabályzatok rendszeres felülvizsgálatáért,
- a kapcsolódó ellenőrzési tevékenységek gyakorlásáért.

A belső kontroll rendszer kialakítása és működtetése tekintetében alapvető követelmény, hogy az intézmény valamennyi tevékenységére és szervezeti egységére kiterjedjen. A pénzügyi csoportok esetében csoport szintű belső kontroll rendszert kell kialakítani és működtetni.

A kockázat a pénzügyi intézmények tevékenységének szerves része. A kockázati kontroll funkció⁷² célja ennek megfelelően nem a kockázatok minimalizálása, hanem annak biztosítása, hogy az intézmény a kockázatait megfelelően azonosítsa, mérje, kezelésükhöz a szükséges belső szabályozások rendszerének kialakításáról gondoskodjon, és rendszeresen megfelelő tartalmú jelentést készítsen annak érdekében, hogy a keletkezett kockázatok átláthatók legyenek, mértékük ne veszélyeztesse a folyamatos működést.

⁷² A hitelkockázat ellenőrző funkció részletesebb leírása a Validációs Kézikönyv III. kötetében található.

Az intézményeknek és intézménycsoportoknak olyan rendszereket kell alakítaniuk és működtetniük, amelyek biztosítják az egyes felmerülő, releváns kockázati típusok elkülönült, valamint az intézmény, illetve intézménycsoport átfogó kockázati helyzetének folyamatos (a döntések meghozatala előtti és utólagos) értékelését, valamint a kockázatoknak az elvárt szinten tartását.

A megfeleléség biztosítási funkció működtetésének célja a megfeleléségi kockázatok azonosítása és kezelése. A megfeleléségi kockázat az intézményekre vonatkozó jogszabályok, illetve jogszabálynak nem minősülő egyéb előírások - ideértve a Felügyelet által kiadott ajánlásokat, irányelveket, módszertani útmutatókat, az ún. önszabályozó testületek (KELER, Tőzsde, MABISZ) szabályzatait, a piaci szokványokat, illetve az etikai szabályokat is - (a továbbiakban: megfeleléségi szabályok) - be nem tartása következtében esetlegesen keletkező jogi vagy felügyeleti szankció, jelentős pénzügyi veszteség, vagy a hírnévromlás. A compliance funkció elsődlegesen egy eszköz a menedzsment számára a törvényektől, a rendeletektől, a sztenderdektől, valamint a belső útmutatóktól való lehetséges eltérések feltárására és értékelésére, annak érdekében, hogy a törvénysértések megelőzhetőek, szükség esetén jelentők lehessenek a megfelelő szervezeti egység vezetőjének, vagy a senior menedzsment tagjának.

A belső tőkeszükséglet számítási rendszeren belül a compliance egységnek véleményt kell mondania arról, hogy az új termékek, tranzakciótípusok és eljárások az aktuális jogszabályokkal és belső szabályokkal összhangban vannak-e. Ezen kívül még fontos feladata a compliance-nek a compliance kultúra kialakítása az intézménynél, az alkalmazottak képzése az érvényben lévő jogszabályok megismerése érdekében, hozzájárulva ezzel az intézmény compliance kockázatának a csökkentéséhez.

A belső ellenőrzés szintén egy menedzsment eszköz az intézmény kockázatkezelési rendszerének a folyamat független felülvizsgálatára, és a belső kontrollok megfelelő minőségű szintjének a biztosítása céljából. Ezzel összefüggésben két másik kontroll funkciót - kockázati kontroll és compliance – is rendszeresen felül kell vizsgálnia a belső ellenőrzési szervezetnek. Mindezekon felül a belső ellenőrzés felelős a létező alapelvek és eljárások megfeleléségének a folyamatos értékelésért. A belső tőkeszükséglet számítási rendszerre vonatkozóan ennek a területnek kell folyamatosan felülvizsgálni annak alkalmazást, valamint folyamatosan ellenőrizni a rendszeren belüli kontrollokat. Jelenteni kell bármely hiányosságot a menedzsmentnek, ezen belül a titkosság biztosításával alkalmazottaknak is lehetőséget kell biztosítani arra, hogy ha esetlegesen szabálysértést tapasztal megfelelő szintnek (belső ellenőrzés, compliance) jelenthesse. Felül kell vizsgálni a hiányosságokra hozott határozatok teljesülését, a nyomkövetési eljárás keretén belül.

A belső ellenőrzés (IA) működtetésének célját, hatáskörét, feladatait, elemeit, szervezetét, a belső ellenőrzés vezetésével szemben támasztott szakmai követelményeket és az ellenőrzés lefolytatásának eljárási szabályait, az ehhez szükséges informatikai, technikai feltételek rendelkezésre állását a szervezet belső, az intézmény vezetésének által elfogadott szabályzatban (charta, belső ellenőrzési alapszabály, kézikönyv) kell rögzítenie.

V.3 Kockázatkezelési rendszer, monitoring és ellenőrzés

Kockázatkezelési rendszer

A belső tőkeszükséglet számítási rendszer működéséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy az intézmény megfelelő kockázatkezelési struktúrával rendelkezzen, illetve ennek fejlesztése, felülvizsgálata biztosított legyen.

A belső tőkeszükséglet számítási folyamatba integrált kockázatkezelési folyamat alapvetően öt lépésből áll. Ezek a lépések egy olyan ellenőrzési körfolyamatot alkotnak, amelyek folyamatos visszacsatolásokkal és előzetes mérésekkel is kiegészülnek.

Kockázatkezelési folyamat lépései

1. A kockázatok teljes körű feltárása. Az összes lehetséges kockázat feltárása, nevesítése és rögzítése azért fontos lépés, mert megalapozza és meghatározza a kockázatkezelési folyamat további menetét és lépéseit, hiszen csak azon kockázatokat tudja az intézmény kézben tartani és kezelni, amelyekről tudomása van. Az intézmény megbecsülheti a számára meghatározó lényeges kockázatokat, amelyek a különböző intézmények nagyságának, profiljának, tevékenységének összetettségének fényében különböző lehetnek. Az intézmény köteles rögzíteni és dokumentálni a kockázatteltárás során megismert kockázatokat (pl. Kockázatkezelési szabályzat keretein belül).

Ezt követi a feltárt kockázatok mérésére alkalmas rendszerek és folyamatok definiálása, meghatározása, illetve az ehhez szükséges adatok definiálása, és kinyerése a rendelkezésre álló rendszerekből, adatbázisokból. A kockázatok feltárását szolgáló folyamatnak kellően rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy a későbbiek során újonnan feltárt kockázatokat is kezelni lehessen a keretein belül.

2. A kockázat mértékének meghatározása (a kockázatok és fedezeti tényezők számszerűsítése). Ez azért fontos, hogy az intézmény a döntéshozatal során illetve a kockázati kontroll funkciót ellátók a döntéshozatal során objektív viszonyítási alappal rendelkezzenek. A kockázatok számszerűsítése azért is szükséges, mert segíti az intézményt a kockázatviselési tűrőképességének meghatározásában, másrésztől szükséges a független kontroll funkció működésének felméréséhez.

A kockázatok számszerűsítése mellett és ezzel összefüggésben az intézménynek számszerűsítania kell a kockázatok fedezetéül szolgáló, az intézmény által elfogadott meglévő vagy potenciális forráselemeket (tőke és tőkeként viselkedő elemek) is, figyelembe véve azokat a folyamatokat, amelyek befolyásolják a számításba bevont elemek értékét (pl. az intézmény által figyelembe vett eredmény stabilitása, rejtett tartalékok, stb.).

A kockázatok azonosítása és mérése során az intézménynek/csoportnak olyan előre- (például stressz tesztek) és visszatekintő eszközöket szükséges alkalmaznia, amelyekkel képes a kockázati koncentrációk kiszűrésére is. Az előrettekintő eszközökkel azonosíthatóak a válsághelyzetek esetén felmerülő kockázatok. A visszatekintő eszközök alkalmazásával összevethető az intézmény/csoport kockázati profilja és kockázati étvágya/kockázattűrő képessége.

A kockázatok értékelésében a mennyiségi információk és adatok mellett a minőségi

szempontok figyelembe vétele (például szakértői értékelések, a kockázatok mérésére alkalmazott modellek feltételezései, korlátai) is indokolt.

Elvárt, hogy a kockázatkezelési tevékenységgel összefüggésben az intézmény/csoport jól meghatározott, megfelelően dokumentált és az intézmény vezetése által jóváhagyott belső jelentési rendszerrel rendelkezzen. A belső jelentési rendszer feladata, hogy az intézmény vezetése és a kockázatkezelésben, a kockázati kontroll funkció megvalósításában érintett személyek/szervezeti egységek a kockázatok kiterjedtségéről (méretéről és típusáról), továbbá a kockázatok azonosításáról, méréséről vagy értékeléséről és nyomon követéséről megfelelő, időben pontos, áttekinthető, érthető, releváns és használható információkhoz jussanak.

3. Kockázatok és a kockázatcsökkentő eszközök összevetése. A kockázatok számszerűsítését követően összesíteni kell az így kapott egyedi kockázatokat. Ez alapján számítható az intézmény teljes kockázati kitéettsége a belső tőkeszükséglet számítási rendszeren belül. Ebben a lépésben kell megbizonyosodni arról, hogy egy kockázati tényező sem maradt ki a folyamat során, valamint nincs ismétlődés és lehetséges az egyedi kockázatok összesítése. Ezen túl fontos az egyedi kockázatok egymásra hatására vonatkozó feltételezések felülvizsgálata is.

A döntéshozóknak naprakész információval kell rendelkezniük a kockázatkezelési folyamat által megállapítottokról, hogy tisztában legyenek az intézmény helyzetével és megtehessek a szükséges lépéseket a kockázatok kezelése érdekében. A kockázatkezelési döntéseket a kockázatok és a fedezetek összevetését követően lehet hozni. A kockázattűrő képesség meghatározásához fontos a kockázati profil átláthatósága és érthetősége.

A kockázatkezelés hatékony eszköze a megelőzés. Ennek egyik formája az előzetesen felállított limitek. Minden egyes független, kockázattvállaló szervezeti egység részére meg kell határozni azt a maximális limitet, amíg még vállalhat kockázatot. Az előzetes szabályozás keretein belül szükséges válságtervek készítése is, amely különleges, váratlan helyzeteket és az ilyen helyzetekre megalkotott stressz teszteket mutat be.

Az árazás esetében a kockázati prémium meghatározása a hitelképesség fényében szintén fontos eleme az előzetes szabályozásnak. Amennyiben az árazás nem megfeleltethető az ügyfelek hitelképességének, az a portfólió felhígulásához vezethet, hiszen amennyiben egy rosszabb hitelképességű ügyfél kamatfelára megegyezik a jobb minőségű ügyfélével, úgy az a rosszabbnak kedvez. Ez oda vezethet, hogy a jó hitelminőségű ügyfelek elpártolnak, míg a rosszaknak megéri az ilyen intézménynél maradni.

4. Kockázat monitoring, ami azt jelenti, hogy az intézmény meggyőződik arról, hogy a (tényleges) kockázati profilja megegyezik a (tervezett, elvárt) preferenciáival⁷³. A monitoring során az előre meghatározott limitek kihasználtságát ellenőrzik. A monitoring során ki kell térni arra is, hogy a növekvő limit kihasználtság, vagy az esetleges limit túllépések milyen következményekkel járhatnak. A nem számszerűsíthető kockázatok esetében pedig a folyamathoz kötődő elvárások vagy minőségi követelmények monitoringja történik meg. Az intézmény belső (kockázati) jelentésben összegzi a monitoring eredményét. Ezért az ICAAP belső jelentési folyamatban meghatározó jelentőségű a különálló üzleti területek és az egész

⁷³ A kitzűzött terveket és tényeket megfelelő időközönként összeveti.

intézmény kockázati pozíciójának felméréséhez szükséges adatok beszerzése és előkészítése (kockázatok és azok mérséklésére szolgáló eszközök). Ezeket a jelentéseket rendszeresen el kell készíteni, tekintettel azok igényeire is, akiknek készül (intézmény menedzsmentje és üzleti területek vezetői).

5. Utólagos ellenőrzés, visszajelzés. A belső jelentések fontos alapját képezik az utólagos ellenőrzések során megtett intézkedéseknek. Az utólagos ellenőrzés célja hogy a ténylegesen felmerült kockázatok figyelembevételével aktív befolyást lehessen gyakorolni a korábban megfogalmazott kockázati pozíciókra és megtervezett intézkedésre. Ez a következőképpen valósulhat meg:

- kockázat csökkentéssel, a kockázat hatásainak csökkentése érdekében tett lépésekkel (pl. plusz fedezet bevonás hitelügyleteknél, biztosítás, stb.);
- kockázat transzferálásával, vagyis kinnlevőség átadásával harmadik fél részére (pl. követelés eladás, fedezeti ügyletek);
- a kockázati tőke újra allokálásával, vagyis limit-emeléssel. Ez csak úgy lehetséges, ha más egységek nem használták ki teljesen a saját limitjüket, vagy a bank pótlólagos tőkét tud hozzárendelni az ügylet fedezésére. Bizonyos üzleti megfontolások miatt alkalmazható, a bank kockázatviselési képességétől függően.
- fedezeti tőke emelésével, pótlólagos tőkebevonással (pl. tőkeemelés, részvény kibocsátás).

Az utólagos ellenőrzés az utolsó lépés a kockázatkezelési folyamatban, ugyanakkor az alapja lehet a további lépéseknek.

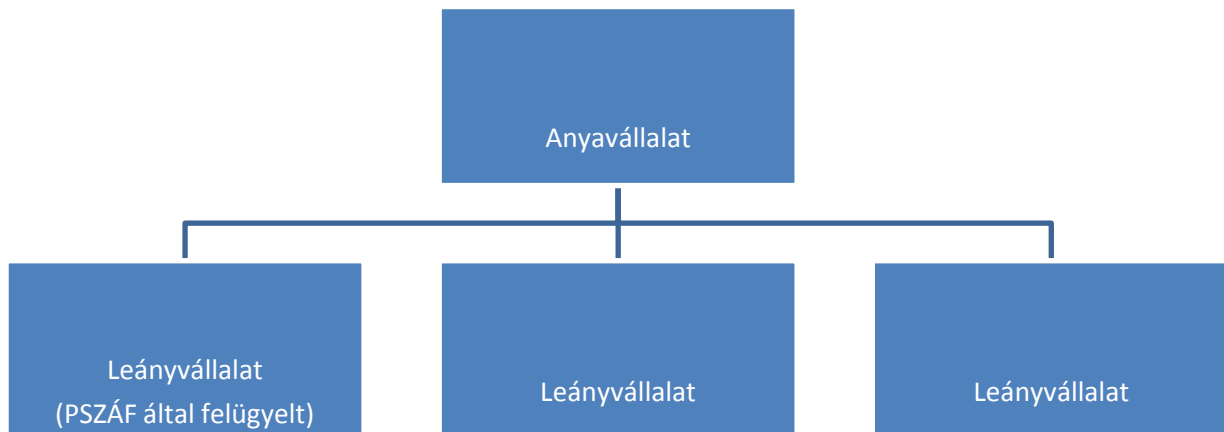

VI. Az ICAAP megfelelés egyedi és csoport-szinten

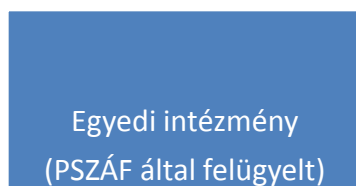
A belső tőkeszükséglet számítás történhet egyedi intézményi szinten, illetve csoport-szinten konszolidáltan vagy szubkonszolidáltan. Az alapelv az, hogy annál az intézménynél legyen meg a megfelelő tőke, amely a végső kockázatot vállalja, és ezzel együtt a CRD-ben előírtak szerint tagállami szinten is megfelelő módon érvényesüljön ez az elv.

VI.1. Egyedi szintű vizsgálat

Amennyiben az intézmény nem leányvállalat, és nem anyavállalat abban a tagállamban ahol engedélyezték, felügyelik, s nem vonják be összevont felügyelet alá, úgy **egyedi szinten** kell a belső tőkeszükséglet számítási követelményeknek megfelelnie⁷⁴.

Vagy:

⁷⁴ 2006/48/EK 68 cikk (2)

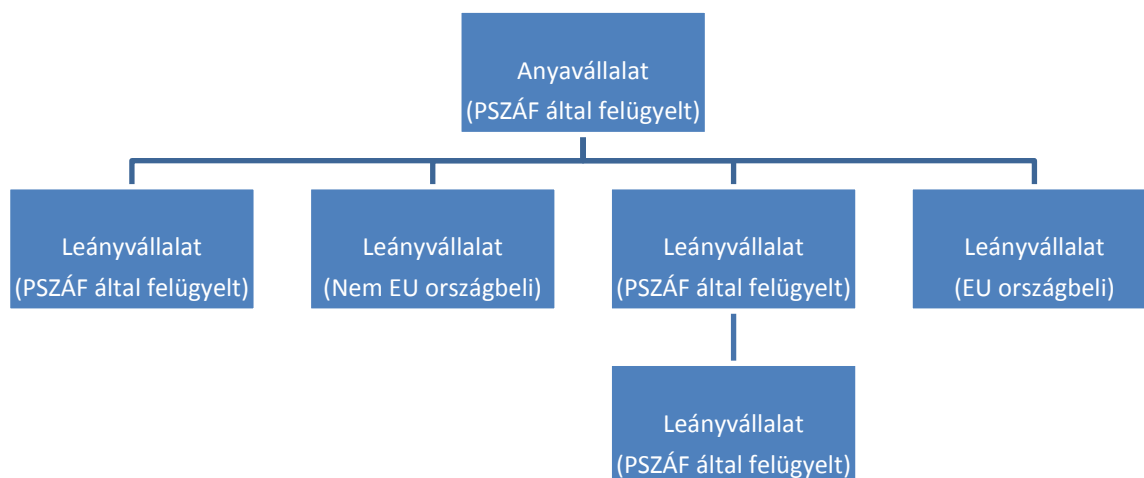

VI.2. Konzolidált szintű vizsgálat

A belső tőkeszükséglet számítását **csoport – azaz konszolidált - szinten** kell alkalmazni, ha az intézmény leányvállalatnak, vagy anyavállalatnak minősül abban a tagállamban, ahol engedélyezték, illetve ahol felügyelik.

VI.2.1 A csoport EU szintű anyavállalata Magyarországon rendelkezik székhellyel

Ha a csoport EU szintű anyavállalata Magyarországon rendelkezik székhellyel, akkor e követelmény szerint a hazai anyavállalatnak – mely egyben EU szintű anyavállalat – az összevont felügyelet alá tartozó intézményi kör vonatkozásában összevont alapon kell megfelelni a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek⁷⁵.

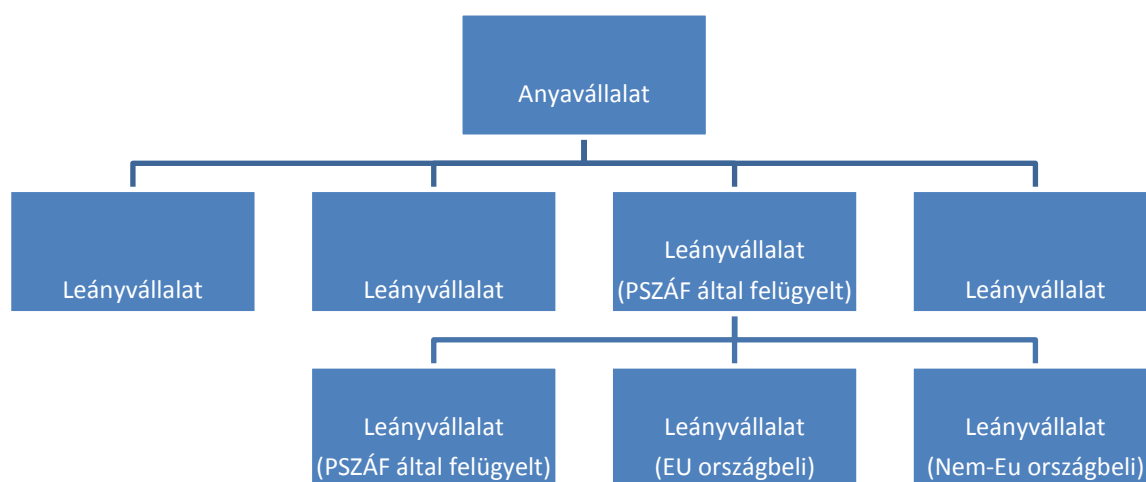

⁷⁵ 2006/48/EK 71 cikk (1)

VI.2.2 A csoport EU szintű anyavállalata más tagállamban rendelkezik székhellyel

Ha a csoport EU szintű anyavállalata más tagállamban rendelkezik székhellyel⁷⁶, akkor a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek tagállami szinten, azaz a hazai leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézmények vonatkozásában összevont alapon kell megfelelnie. A rendszer kidolgozásáért, valamint a tőkekövetelmény számítás minőségéért a hazai csoport vezetése a felelős abban az esetben is, ha a hazai csoportvonatkozásában a belső tőkekövetelmény számítási folyamatok magasabb, EU szinten kerülnek kialakításra. Ebben az esetben az EU szinten központilag kidolgozott stratégiának, folyamatoknak és rendszereknek alkalmasnak kell lennie a hazai csoportvezető intézmény összevont felügyeleti körébe tartozó intézménycsoport kockázatainak felmérésére és a kockázati profilnak megfelelő tőkekövetelmény megfeleltetésére, és ezt a Felügyelet, mint host felügyelet részére elfogadható módon be kell mutatni.

Az EU szintű és tagállami szintű konszolidált vizsgálat kapcsolata

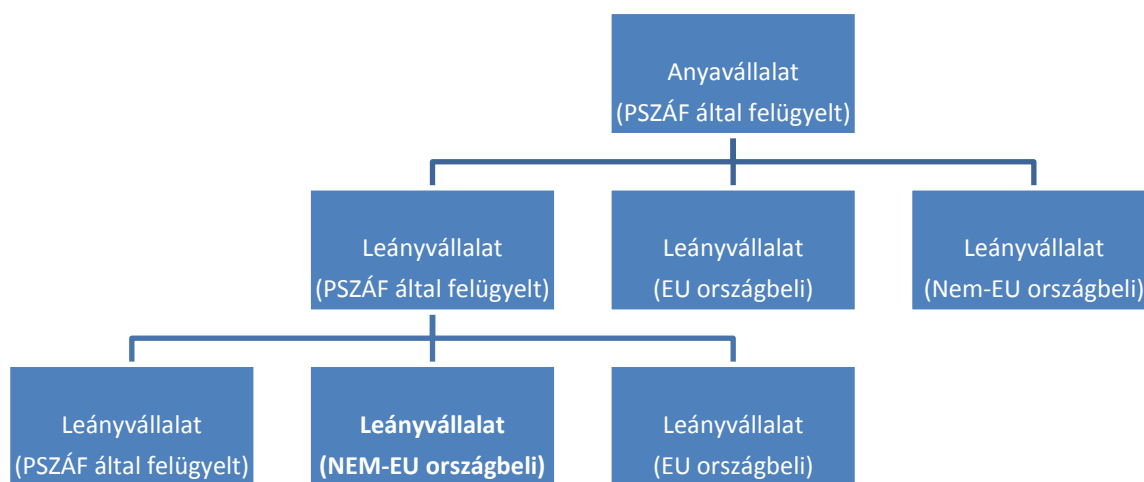
Ha az EU szintű anyavállalat nem abban a tagállamban rendelkezik székhellyel, ahol az adott intézményt engedélyezték, felügyelik (2.2 eset), akkor a csoportnak a konszolidáció két szintjén is meg kell felelnie a belső tőkekövetelmény számítási követelményeknek. Jellemzően a hazai intézménycsoportok, mivel külföldi (EU szintű) anyavállalattal rendelkeznek, ebbe a kategóriába tartoznak, és így mind EU szinten (az EU szintű anyavállalat teljes csoportszintjén, konszolidáltan), mind tagállami szinten (a hazai leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézményi kör vonatkozásában) alkalmazni kell a belső tőkekövetelmény számítási rendszert. Ebben az esetben viszont a követelmények egyedi szintű alkalmazása nem előírás.

⁷⁶ Megjegyzendő, hogy ha az anyavállalat nem-EU országban (harmadik országban) bejegyzett, akkor a CRD 143. cikkelye szerint kell eljárni.

VI.3. Szubkonszolidált szintű vizsgálat

Abban az esetben, ha egy hazai anyavállalattal rendelkező leányvállalati hitelintézetnek egy harmadik országban székhellyel rendelkező hitelintézet, befektetési vállalkozás, pénzügyi vállalkozás vagy befektetési alapkezelő leányvállalata vagy járulékos vállalkozása van, akkor a hazai leányvállalati hitelintézetnek – hazai anyavállalata csoportszintű megfelelése mellett – szubkonszolidált szinten, azaz a leányvállalat összevont felügyeleti körébe tartozó intézményi kör vonatkozásában összevont alapon is meg kell felelni a belső tőkeszükséglet számítási követelményeknek⁷⁷.

Együttműködés más felügyeleti hatóságokkal az Európai Unió belül (Csoportszintű felügyeleti felülvizsgálat)

A nemzetközi csoportok felügyeleti felülvizsgálata (ICAAP, RAS, SREP) a felügyeletek közötti együttműködésen alapul, vagyis a konszolidáló felügyelet (home) és a fogadó országok felügyeletei (host) együtt kell, hogy működjenek. Az együttműködés a nemzetközi bankcsoportok felügyeleti kollégiumának létrehozásával és működésével valósul meg, melyről a CEBS külön iránymutatást ad.⁷⁸ A felügyeleti kollégiumok vezetését a konszolidáló felügyelet végzi, a kollégiumok munkájában részt vesznek a (nemzetközi bankcsoport működési struktúráját követve) a konszolidálásba kerülő bankcsoport tagok felügyeleti hatóságai, valamint dönthet úgy a konszolidáló felügyelet, hogy meghívja a kollégium munkájába a jelentős fiókok nemzeti felügyeleteit, a nem EU országba tartozó felügyeleteket, illetve nem bankfelügyeleti (pl. biztosítás) hatóságokat.

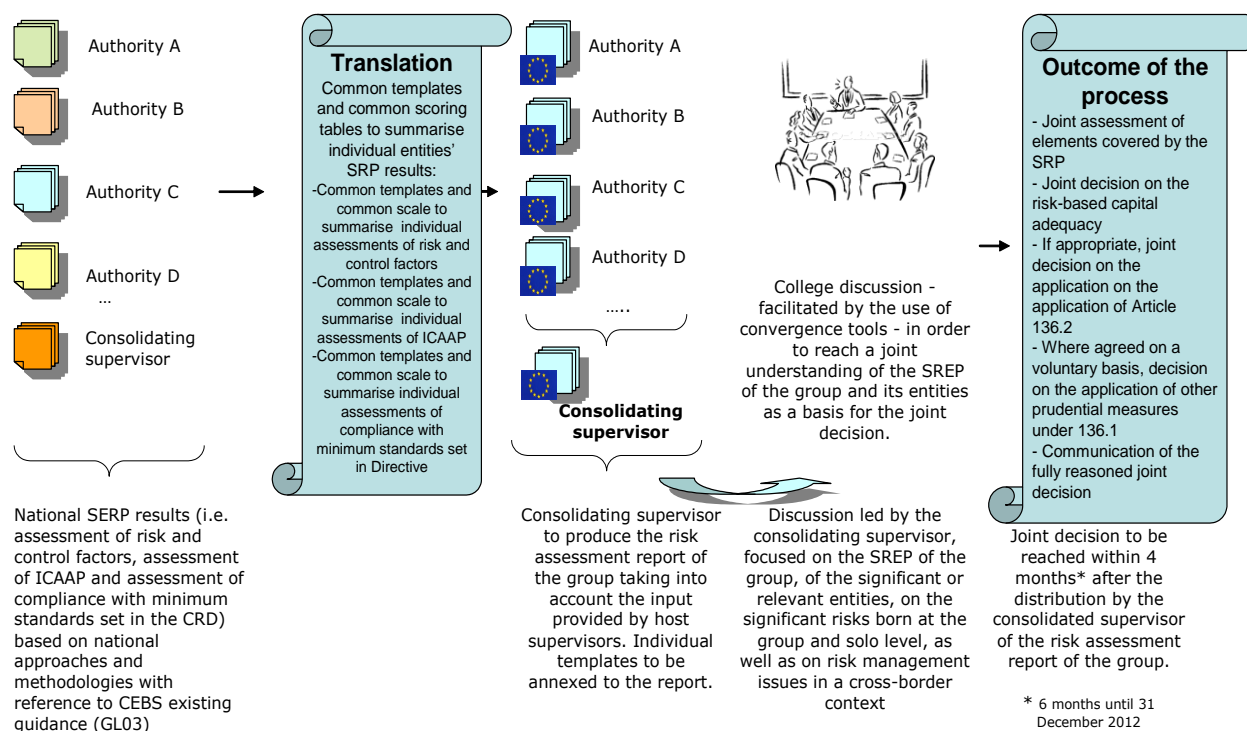
A nemzetközi bankcsoportok felügyeleti kollégiumainak tagjai végzik a bankcsoport egy-egy tagjának egyedi ICAAP felülvizsgálatát, a csoporttag intézmény kockázatértékelését (nemzeti saját kockázatértékelési módszert használva) és a CRD követelményeknek való megfelelés vizsgálatát. A fogadó országok felügyeletei jelentést készítenek a konszolidáló felügyeletnek az általuk elvégzett ICAAP áttekintéséről, a kockázatértékelési besorolásokról és CRD megfelelési véleményükről. Ennek formájára, a kollégiumot vezető konszolidáló felügyelet egységes jelentési formát, tartalmat és minősítési elveket készít és vár el a kollégiumban résztvevő

⁷⁷ 2006/48/EK 73 cikk (2)

⁷⁸ CEBS guidelines for Operational Functioning of Colleges GL 34

felügyeletektől. Ezek kialakításához nyújt segítséget a CEBS GL 39 dokumentuma.⁷⁹, mely a kollégiumok által használandó jelentési dokumentumok formájára, tartalmára és értékelésre ad iránymutatást. A bankcsoport felügyeleti kollégiumában történik a bankcsoport és a releváns csoporttagok kockázatainak, kockázatkezelésének, tőkeszükségletének közös elemzése, kockázatteltárása, kockázatkontrollok értékelése (egyedi, szubkonsolidált és konsolidált szinten), majd közös döntés a kockázat alapú tőke megfelelési szintre.

A bankcsoportok felügyeleti kollégiumaiban végzendő közös kockázat elemzési és kockázat alapú tőkemegfelelésre vonatkozó közös döntési folyamatot mutatja az alábbi ábra:

A nemzetközi csoportok esetében a Felügyelet a folyamatokba való beépülést az alábbi szempontok alapján vizsgálja:

- milyen a leányvállalat és az anyavállalat közötti párbeszéd, mennyire tudatos a leányvállalatnál a belső tőkeszükséglet számítási módszerek alkalmazása, helyi szinten is elérhető-e részletes, alapos ismeretek a központilag alkalmazott módszerről;
- jól definiáltak-e a központi és helyi feladatok a belső tőkeszükséglet számítási rendszer alkalmazás során, minden részletre kiterjedő-e és konzisztens-e a kockázatok azonosítása, felmérése, értékelése;
- a csoport-szinten kidolgozott számítások eredményei mennyire jelennek meg a helyi szintű döntéshozatalban, belső irányításban, kockázatkezelésben.

A megfelelő tőkésítettség vizsgálatánál a Felügyelet a leányvállalati szinten a következő szempontokat veszi figyelembe:

⁷⁹ CEBS guidelines for Joint Assessment of the elements covered by the supervisory review and evaluation process (SREP) and the joint decision regarding the capital adequacy of cross border groups GL 39

- megfelelő figyelmet fordítanak-e a tőkemegfelelés számításánál a helyi speciális kockázatok feltárására, csoport-szinten és helyi szinten más minősülhet lényeges kockázatnak;
- megfelelően adaptáltak-e az alkalmazott stressz tesztek, érzékenységi vizsgálatok, figyelembe veszik-e az adott ország gazdasági környezetét;
- biztosított-e a helyi szintű üzleti terveknek megfelelő tőke, a kockázati limitekkel, kockázati kitettségekkel arányos-e a tőke;
- hogyan történik a belső tranzakciók értékelése, hol jelenik meg a kockázatvállalás;
- milyen módszerrel történik a csoporton-belüli tőkeallokáció: egyszerű módszerrel történik-e vagy a diverzifikációs hatást⁸⁰ is figyelembe veszik-e a tőkeallokációnál;
- helyi szinten elfogadhatók-e a kockázat-aggregálás során figyelembe vett diverzifikációs hatások;
- milyen a csoporton belüli tőketranszfer lehetősége, az adott intézmény hogyan tud a szükséges tőkéhez hozzájutni kiélezett pénzügyi helyzetben.

Az allokált tőke elégtelensége esetén a Felügyelet, mint „host” felügyelet, a 2. pillérben foglaltak alapján többlettőke követelmény előírását kezdeményezheti⁸¹.

A nemzetközi bankcsoport tagok által készített ICAAP bekérésére azonos időpontban kerül sor a nemzeti felügyeletek által (a konszolidáló, kollégiumot vezető felügyelet iránymutatása alapján). Az intézmény által benyújtott ICAAP áttekintését, az inherens kockázatok és a kockázatkontroll folyamatok értékelését valamint a CRD előírások szerinti tőkemegfelelés vizsgálatát minden felügyelet az általa használt kockázatelemzési módszerrel elemzi. A kollégiumon belüli egységes értelmezés, összevetés szükségessége miatt a kollégiumon belüli felügyeletek, egységes formátumú, tartalmú értékelési jelentést (solo-, szubkonszolidált és konszolidált szinten) készítenek a kollégiumot vezető felügyelet részére, melyekben 1-4-ig terjedő minősítést is adnak.

⁸⁰ A diverzifikációs haszon figyelembe vétele az allokációnál többféle módszerrel történhet: egyenlő arányban osztják fel, a marginális kockázattal tőkét osztják fel az egységeknek, vagy az abszolút kockázati hozzájárulás alapján osztják fel.

⁸¹ Hpt. és Tpt. alapján

VII. Kis intézmények belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó felügyeleti elvárások

Arányosság elve

Az arányosság elve az ICAAP felülvizsgálat során egy kiemelt szempont. A belső tőkeszükséglet számítására vonatkozó felügyeleti elvárások mértéke függ az adott intézmény

- típusától,
- méretétől,
- tevékenységének összetettségétől
- és természetesen annak kockázatosságától.

Az arányos követelmény tehát relatív fogalom és a fenti több tényező vizsgálatának eredménye. Megjegyzendő, hogy az arányosság elvének érvényesítése az összes CRD hatálya alá tartozó intézményre vonatkozik, azaz a fenti tényezők alapján a felügyeleti felülvizsgálati folyamat mélysége és az intézménnyel folytatott dialógus is különböző intenzitású lesz. A felügyeleti felülvizsgálat során külön meg kell említeni és meg kell különböztetni az úgynevezett kis intézményeket.

Kis intézmény

Kis intézménynek azok a hitelintézetek vagy befektetési vállalkozások tekinthetők, amelyek megfelelnek az alábbiakban felsorolt jellemzők többségének:

- tevékenysége nem bonyolult és csak termékek egy jól behatárolható körére irányul,
- relatíve kis piaci részesedéssel rendelkezik,
- nem alkalmaz a Felügyelet által jóváhagyott módon fejlett módszert a hitelezési, a működési vagy a piaci kockázat tőkekövetelmény számítására,
- elsősorban Magyarország területén nyújtja szolgáltatásait és nem végez jelentős határon átnyúló szolgáltatásokat,
- saját véleménye szerint kis intézménynek minősíthető.

Arról, hogy egy intézmény kis intézményként kezelhető, a végső döntést a Felügyelet hozza meg.

A kis intézmények belső tőkeszükséglet számítási rendszereinek kidolgozása során a Felügyelet ajánlja, hogy az intézmények által létrehozott érdekképviselői szervezetek, központi szervezetek, szakmai szövetségek koordináló, irányító szerepet töltsenek be. Ezen szervezetek kidolgozhatnak olyan útmutatót és belső tőkeszükséglet számítási módszert a tagintézményei számára, amelyet azok átvesznek és a működésük során alkalmaznak. Ebben az esetben a Felügyelet egyeztetet a módszert kidolgozó érdekképviselői és más központi szervezetekkel a módszer megfelelőségéről, de a módszer alkalmazását az intézmények működésének vizsgálata során egyedileg is ellenőrzi.

Kis intézményekre érvényes elvárások

Annak ellenére, hogy az egyes elvek arányosan alkalmazhatóak, a kisebb intézményeknek is meg kell felelniük valamennyi, az intézmények belső tőkeszükséglet számításával kapcsolatban megfogalmazott felügyeleti elvárásnak⁸². A belső tőkeszükséglet számítási folyamat során tehát valamennyi releváns kockázatot figyelembe kell venni.

⁸² Az arányosság a felügyeleti elvárásban csak az ICAAP 6-10 alapelvek érvényesülésére értendő. Az első öt ICAAP alapelvnek minden intézménynek maradéktalanul meg kell felelnie.

A belső tőkeszükséglet számítás előírásának célja nem pusztán a tőkekövetelmény szabályozásnak való megfelelés biztosítása, hanem az, hogy az váljon a törvény hatálya alá tartozó pénzügyi szereplők vezetésének egyik kulcseszközévé. A belső tőkeszükséglet számítás bevezetésének és rendszeres alkalmazásának célja az intézmények kockázat-tudatos vezetésének erősítése, az adott intézmény kockázati szintjének rendszeres mérése valamint az előre nem látható veszteségekre fedezetül szolgáló tőke mértékének meghatározása.

A belső tőkeszükséglet számítás rendszere több olyan elemet tartalmaz, amelyet az intézmények már eddig is alkalmaztak részben a szokásos éves üzleti terv és a stratégiai tervezés keretében, részben pedig a mindmáig egységesen előírt tőkemegfelelési mutató számításának elvégzésekor.

A kis intézmények oly módon is megfelelhetnek a hazai szabályozás belső tőkeszükséglet számítási kötelezettségeinek, hogy megvizsgálják a jelen ajánlásban felsorolt kockázati típusoknak való kitettségüket és az azok fedezetül szolgáló tőke összegét. Felmerülhetnek azonban olyan kockázatok is, amelyek jelen anyagban nem szerepelnek, ebben az esetben az intézmény felelőssége, hogy a belső tőkeszükséglet számítás az ilyen kockázatok is figyelembe vegye. A pénzügyi intézményeknek azzal is tisztában kell lenniük, hogy a tőke a kockázatok fedezésének csak végső eszköze, amelynek mértékét a hatékonyabb kockázatkezelési és ellenőrző funkciók alkalmazása révén a kockázatok mértékének csökkentésével mérsékelni lehet.

Módszertan

A belső tőkeszükséglet-számítás módszerére nem csak egyetlen megközelítési lehetőség létezik. A kis intézmények például választhatnak olyan módszert, amely az 1. pillérben meghatározott tőkekövetelményből indul ki, és azt méri, hogy szükség van-e az 1. pillérben nem szereplő kockázati típus miatt többlet tőkekövetelményre.

Az az intézmény, amelyik ezt a módszert választja, annak az alábbiakat kell megbecsülnie:

- az 1. pillér szerint számított tőkekövetelmény megfelelően tükrözi-e a tényleges kockázatokat;
- mennyi tőkét kell allokálni a 2. pillér, valamint a külső tényezők miatti kockázatokra.

Ugyanígy a kis intézmények választhatják az építőköcka elven működő módszert, amely valamennyi kockázati típusra külön-külön kiszámított tőkekövetelményeket összegzi. A módszer választása során az intézménynek figyelembe kell vennie, hogy mennyire képes a módszer működtetéséhez szükséges információk összegyűjtésére, valamint rendelkezik-e a tőkekövetelmény számításához szükséges eszközökkel.

Az az intézmény, amelyik ezt a módszert választja, külön-külön méri fel valamennyi 1. és 2. pillér szerinti, valamint külső tényezőkből származó kockázatokat és összegzi a kockázati típusokra egyenként számított tőkekövetelményeket. Annak meghatározása, hogy egy kockázati típus relevánsnak minősül-e, érzékenység vizsgálati elemzésekkel történhet.

A belső tőkeszükséglet-számítás lépései

Bármelyik módszert is választja az intézmény mindenképpen szükséges, hogy annak eredményét összehasonlítsa a jelenlegi, valamint a jövőbeni várhatóan rendelkezésére álló tőkéjével. A tőketerv készítése kiemelt fontosságú. A belső tőkeszükséglet-számítás két részből áll, egyrészt a kockázati kitettségek meghatározásából, másrészt azok alapján a tőkekövetelmény számításából.

- Kockázatok azonosítása - az intézménynek első lépésben el kell készítenie a releváns kockázati típusok listáját. Ennek meghatározása során azt kell megvizsgálni, hogy a múltban elsősorban milyen okokból következtek be veszteségek, és mennyire

valószínű, hogy hasonló veszteségek újra be fognak következni. A lista összeállítása során a múltbeli információkon túl, a várható jövőbeli eseményeket is figyelembe kell venni.

- A tőkeszükséglet-számítás - valamennyi, a releváns kockázatok listáján szereplő kockázati típus esetén meg kell becsülni, hogy abból az intézménynek mekkora vesztesége származhat, amelyeket összegezve számítható az azok fedezetére számítható tőke összege.
- Tőketervezés - az intézménynek nem csak a jelen helyzetre, hanem a jövőre nézve is meg kell becsülnie, hogy várhatóan mennyi tőke fog a rendelkezésére állni, és hogy az összhangban van-e az üzleti tervéből valószínűsíthető jövőbeni tőkeszükségletére.
- Eredmény.

Az intézménynek a fentiek alapján az aktuális helyzetre és a várható jövőbeni eseményekre becsült eredmények alapján kell meghatározni a belső tőkeszükséglet összegét.

Kis hitelintézetek tipikus kockázatai

- koncentrációs kockázat (egyedi ügyfelek, földrajzi, szektorális),
- ellenőrzési/vezetési kockázat (internal governance),
- hitelkockázat,
- kamatláb-kockázat,
- likviditási kockázat,
- működési kockázat,
- stratégiai kockázat,
- külső tényezők kockázata.

VIII. Az ICAAP implementációs folyamat

Az ICAAP implementációja egy négy szakaszból álló folyamat során valósulhat meg.

Az intézménnyel szembeni elvárások (a célállapot) meghatározása

Első lépésként az intézménynek fel kell mérnie a vonatkozó felügyeleti elvárások és követelmények körét, különös tekintettel a 2006/48/EC és 2006/49/EC direktívák, a Validációs Kézikönyv, és a jelen útmutatóban foglaltakra. Második lépésként az általános követelményeket pontosítani és részletezni kell az intézmény sajátosságainak megfelelően. A belső értékelési eljárás során azonosítani kell a lényeges kockázatok körét, és ezekből kiindulva meg kell határozni az intézmény kockázati profilját. Az alkalmazott belső tőkeszükséglet számítási módszerre, eljárásokra, folyamatokra, szervezetre vonatkozó követelmények a kockázati profil ismeretében fogalmazhatóak meg, és összességük alkotja az elérni kívánt célállapotot.

Gap-analízis (a célállapot és a jelenlegi állapot összevetése)

A célállapot definiálása után az intézménynek elemeznie kell azokat a követelményeket, amelyeknek jelenleg nem, vagy csak részben felel meg. Ennek során át kell tekintenie belső kockázatkezelési rendszere módszereinek, folyamatainak és szervezeti struktúrájának aktuális állapotát. A célállapot és az aktuális állapot összehasonlításával meghatározhatók azok a rések, amelyeket az implementáció során át kell hidalni. Az aktuális állapot és az eltérések azonosítását és elemzését az érintett területek szakértőinek kell elvégezniük. Az eredményeket, beleértve az azonosított eltéréseket, azok jelentőségének és következményeinek értékelését, valamint a szükségesnek ítélt korrekciós intézkedéseket, részletesen dokumentálni kell.

Az implementáció megtervezése

A tervezés első lépéseként meg kell határozni a szükséges intézkedések prioritását, hogy az implementációhoz szükséges erőforrások megfelelően allokálhatóak legyenek. A következő lépésben az egyes intézkedéseket hozzá kell rendelni az azokat végrehajtó szervezeti egységhez, illetve meg kell jelölni, hogy ki lesz felelős az addig még nem kezelt témakörök feldolgozásáért. Végezetül meg kell határozni a folyamat minden egyes szakaszára vonatkozóan a határidőket és a felelősségi köröket.

Az implementáció

Az implementáció első szakaszában történhet meg a módszertani tervek kidolgozása vagy adaptálása. Ezt követően kerülhet sor a szervezeti és IT követelményeknek (pl. a kockázatmérés, limitrendszer) való megfelelést célzó intézkedések végrehajtására. Ezután meg kell határozni és dokumentálni kell a belső tőkeszükséglet számítási folyamatokra és eljárásokra vonatkozó követelményeit és felelősségi köreit (pl. kockázatok és a szükséges tőke összekapcsolása, limitek monitoringja, intézkedéshozatal). A belső tőkeszükséglet számítási rendszernek integrálódnia kell az intézmény stratégiai és működési kontroll mechanizmusába (pl. éves tervezés, költségvetés), integrált részét kell képezze az intézmény irányításának és döntéshozatali folyamatainak.

IX. Nyilvánosságra-hozatal és átláthatóság⁸³

A két pillér kiegészítéseként a 3. pillér a nyilvánosságra-hozatal követelményének való megfelelést célozza.⁸⁴

A nyilvánosságra hozatal célja, hogy a piaci szereplők is képet kapjanak arról, hogy az adott intézmény elegendő belső tőkével rendelkezik a jelenlegi és jövőbeni tevékenységének végzéséhez, azaz a nyilvánosság egyfajta szabályozóként legyen jelen az intézmények működése során. A nyilvánosság informálása ugyanis a leghatékonyabb módszer a fogyasztók bizalmának elnyerésére, fenntartására, valamint közvetett módon kényszeríti is az intézményt az ésszerű kockázatvállalási magatartásra. A 3. pillér jelentőségét mutatja az is, hogy az engedélyhez kötött fejlett módszereket az illetékes hatóságok akkor ismerik el, ha a hitelintézetek nyilvánosan közzéteszik az azokban megállapított információkat. A nyilvánosságra hozandó információk köre ennek megfelelően széles.⁸⁵

A nyilvánosságra hozatal alapkövetelményei:

- 1) Az intézményeknek - a piaci szereplők megfelelő információhoz jutása érdekében – nyilvánosságra kell hozniuk a kockázati profiljukat, kockázatkezelési eljárásaikat, tőkehelyzetüket.
- 2) A hitelintézetnek egyedi alapon, illetve összevont alapon is nyilvánosságra kell hoznia a meghatározott információkat a vonatkozó törvényi szabályozásnak megfelelően.
- 3) Az intézményeknek szabályzattal kell rendelkezniük a közzétételi követelményeknek való megfelelés céljából.
- 4) A nyilvánosságra hozatal legalább éves gyakoriságú.
- 5) Az intézményeknek értékelniük kell közzétételeik helyénvalóságát (ideértve azok gyakoriságát és az adatok ellenőrzését, illetve hogy közzétételeik átfogóan beszámolnak-e kockázati profiljukról a piaci szereplőknek.)
- 6) A nyilvánosságra hozatal keretében az intézmény az információkat a honlapján vagy a Felügyelet honlapján megjelenteti, ha a Felügyelet nyújt ilyen szolgáltatást jogszabály szerinti közzétételi kötelezettség teljesítése céljából.
- 7) A nyilvánosságra hozott információknak világosnak, pontosnak, aktuálisnak és lényeginek kell lenniük.

A nyilvánosságra hozatalnak - többek között - ki kell terjednie az alábbiakra:

- a) a belső tőkemegfelelés értékelési folyamatára vonatkozó elvek és stratégia (beleértve az egyes kockázatok kezelésére szolgáló stratégiákat és folyamatokat);
- b) a vonatkozó kockázatkezelési funkció vagy más megfelelő rendelkezések szerkezeti és szervezeti felépítése;
- c) a kockázatjelentési és mérési rendszerek érvényességi köre és jellege;

⁸³ CRD 5. fejezet

⁸⁴ 234/2007. (IX. 4.) Korm. rendelet. a hitelintézetek nyilvánosságra hozatali követelményének teljesítéséről; 164/2008. (VI. 27.) Korm. rendelet a befektetési vállalkozás kockázatvállalására és kockázatkezelésére vonatkozó információk nyilvánosságra hozataláról

⁸⁵ CRD XII. számú melléklete: Az átláthatóság és a nyilvánosságra hozatala technikai kritériumai

- d) a kockázat csökkentésére és fedezésére szolgáló eszközök hatékonyságának felügyeletére szolgáló stratégiák és folyamatok;
- e) az összes szavatoló tőkeelem és azok összetevőinek főbb jellemzői (megfelelnek-e a jogszabályi előírásoknak);
- f) összefoglaló az intézmény azon módszeréről, amely annak ellenőrzésére szolgál, hogy a belső tőke elégséges-e a jelenlegi és jövőbeni tevékenységekhez.

Nyilvánosságra hozatali követelmény a belső irányításra vonatkozóan⁸⁶

A belső irányításra vonatkozó transzparencia követelménye azt jelenti, hogy a piaci szereplők megfelelő információval rendelkezzenek annak megítéléséhez, hogy a vezető testületek hatékonyan töltik be szerepüket az intézmény irányításában. Ennek érdekében az intézményeknek közzé kell tennie a belső irányítást érintő lényeges és széleskörű információit.

Az intézményeknek az alábbiakat kell nyilvánosságra hozni a belső irányítás kapcsán:

- az irányítás szervezeti felépítését, politikáját (magában foglalva a célkitűzéseket), a vezető testületek struktúráját és szervezetét, az intézmény ösztönző és javadalmazási rendszerét;
- a leányvállalatokkal és a kapcsolt vállalkozásokkal folytatott tranzakciók célját, természetét, kiterjedését, gazdasági tartalmát és annak magyarázatát, hogy ez hogyan befolyásolja az intézményt;
- hogyan történik az üzleti és kockázati stratégia meghatározása, milyen tényezőket vesznek figyelembe;
- a belső ellenőrzés keretrendszerét és ezen kontroll funkciók szervezetét, főbb feladatait, illetve azt, hogy tevékenységüket hogyan monitorozza a vezetés.

⁸⁶ EBA Guidelines on Internal Governance (GL44)

X. Dokumentum-lista

A felügyeleti felülvizsgálatra az intézményeknek az általuk alkalmazott tőke megfelelés belső értékelési eljárást be kell mutatniuk. A Felügyeletnek átadott, hivatalos ICAAP-dokumentációnak minden esetben a már felső vezetői jóváhagyással bíró, implementált módszerek bemutatását kell tartalmaznia.

A megfelelő következtetések levonásához szükséges, hogy a dokumentációban beadott adatok a legfrissebb információkat tartalmazzák. Ellenkező esetben a Felügyelet kénytelen pótlólagos konzervativizmust érvényesíteni a tőkeellátottság megítélésakor, amennyiben nem fér hozzá az aktualizált számokhoz, módszertanokhoz.

Ez a fejezet csak javaslatot ad a beadandó anyag elkészítésénél megfontolandó témakörökkel kapcsolatban, de mind a forma, mind a tartalom az intézmények döntésére van bízva. A dokumentáció összeállításánál azonban szükséges figyelemmel lenni arra, hogy a tőkeszámítás módszereit és eredményét az intézménynek kell bemutatnia és meg kell védenie. A benyújtott anyaggal szemben felügyeleti elvárás, hogy az intézmény hozzon fel minden érvet a kalkulációi védelmére.

Összefoglaló

- Egyéni, illetve csoport szintű kockázati stratégia bemutatása önálló dokumentumként (Tartalmi elemeit részletesen a III.1. pont tartalmazza. A tőke megfelelés belső értékelési folyamatának dokumentálásánál többek között kellő hangsúlyt kell fektetni az intézmény kockázatkezelés szervezeti, irányítási és felvigyázói funkciójának, valamint a belső ellenőrzési mechanizmusainak bemutatására.).
- Az intézmény/csoport lényeges tevékenységeinek/üzletágainak rövid bemutatása. Csoport esetében kerüljön ismertetésre, hogy a tőke-megfelelőségi folyamat mely cégcsoport tagokat fedi le.
- Áttekintés az alkalmazott belső tőkeszükséglet számítási módszerekről, az alkalmazott módszer esetleges változtatásáról.
- Use teszt dokumentálása. Szükséges bemutatni, hogy milyen területeken használja fel a tőkeszámítás eredményét az intézmény, a bemutatás jelentősen befolyásolhatja a tőkeszámítások megbízhatóságának felügyeleti megítélését. A belső tőkeszükséglet számítás eredménye és a rendelkezésre álló tőke kapcsolata.
- Az intézmény kockázatkezelési módszerei megfelelőségének értékelése.
- Az intézményi belső önértékelések (GAP analízis) és ezek alapján megfogalmazott feladattervek ismertetése, ICAAP éves felülvizsgálatok eredményének bemutatása Az intézmény lényeges kockázatainak rövid értékelése, az előző értékeléshez képest bekövetkezett változások.
- A tőke-megfelelőségi vizsgálat ideje, mely cégcsoport-tagokra terjed ki, ki végezte és ki hagyta jóvá.

A jelenlegi és a tervezett pénzügyi és tőkehelyzet bemutatása

A tőketerv részletezése, ezen belül a tőkeigény-tőkefelhasználás, belső/külső források, osztalékpolitika.

Tőke megfelelési számítás részletes ismertetése

- a kockázatok (ezen belül az egyéb kockázatok) feltárására és kezelésére kialakított módszertan dokumentációja;
- a számítási módszer és eredmény részletes ismertetése, gazdasági tőkeszámítási módszer esetében a konfidencia-szint, feltételek megadása;
- a számítás időpontja és időhorizontja;
- a kockázatok (ezen belül az egyéb kockázatok) térképe, a kockázatok definíciója;
- a számítás során figyelembe vett lényeges kockázatok ismertetése, ahol szükséges összehasonlítás az 1. pillér számítás eredményével, az adott kockázatra vonatkozó intézményi kockázati étvággal (limittel) való összehasonlítás;
- a kockázatot csökkentő elemek;
- a módszertan és feltételezések ismertetése (a kockázatok mérésének módszere);
- az egyéb kockázatok belső tőkeallokáció folyamatában történő figyelembevétele;
- a stressz teszt és forgatókönyv-teszt eljárások feltevéseinek és eredményeinek ismertetése;
- az aggregálási eljárás ismertetése, a figyelembe vett korrelációs, diverzifikációs hatások és azok indoklása;
- az intézmény kockázatkezelési módszereinek és folyamatainak megfelelőségi értékelése (önértékelés: gyenge pontok, hiányosságok, cselekvési terv (action plans)).

A benyújtott dokumentációval kapcsolatosan követelmény, hogy az általános módszertani rész (elmélet, modellek, stb.), illetve a konkrét számszerű eredmények (tőkeszámok, modellparaméterek, stb.) ne váljanak el egymástól, mivel ez megnehezíti a számszerű eredmények megítélését, illetve a tőke megfelelés elégségességének vizsgálatát. Részletesen be kell mutatni, hogy a vonatkozó kockázattípus tőke követelménye milyen módon áll elő. A Felügyelet a vonatkozó kockázati tőke követelményt csak az alkalmazott modellek ismeretében és fényében tudja megítélni. Ennek hiányában kénytelen fenntartásokkal kezelni a számszerű eredményeket. Amennyiben az intézmény folyamatokkal (vagyis nem tőkével) fedez egy adott kockázati típust - tipikusan pl. stratégia, reputációs kockázatot - elvárás, hogy döntését meggyőző érvekkel támassza alá.

A belső tőkeszükséglet számítási módszertan beépülése a folyamatokba

- annak értékelése, bemutatása, hogy a belső tőke megfelelés folyamatai mennyire képezik a döntési folyamat integráns részét;
- ICAAP felülvizsgálat eredménye, főbb megállapítások;
- az ICAAP folyamatokban tervezett illetve folyamatban lévő változtatások.

Az ICAAP-et a Felügyelet a kockázati ciklushoz kapcsolódóan, a vizsgálati tervben meghatározottak szerint, annak keretében vizsgálja. Ezért a vonatkozó dokumentációt a Felügyelet kérésére kell benyújtani, kivéve, ha lényeges változások következnek be az ICAAP mechanizmusban. Ebben az esetben a jelentősebb változtatásokról a Felügyeletet tájékoztatni szükséges.

Mellékletek:

1. számú melléklet: Nemzetközi szervezetek anyagai
2. számú melléklet: PSZÁF kapcsolódó anyagai (ajánlások és módszertani útmutatók)
3. számú melléklete „A devizaárfolyam kockázat számítására alkalmazni kért belső modell”

1. sz. melléklet

Nemzetközi szervezetek anyagai

A hitelintézetek és befektetési vállalkozások új tőkekövetelmény szabályozása (Capital Requirements Directives, CRD) tartalmazó 2006/48/EK direktíva
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2006/l_177/l_17720060630hu00010200.pdf

Committee of European Banking Committee (CEBS)

„Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2” ,(25 January 2006,) CEBS GL 03 revised

<http://www.eba.europa.eu/getdoc/00ec6db3-bb41-467c-acb9-8e271f617675/GL03.aspx>

A CEBS irányelvei elérhetők a következő webcímen: <http://www.cebs.org/Publications/Standards-Guidelines.aspx>

“Technical aspects of the management of interest rate risk arising from non-trading activities under the supervisory review process „(3 October 2006) CP11

“Technical aspects of the management of concentration risk under the supervisory review process,, (14 December 2006) CP11 2nd part

“Guideline on outsourcing,, (14 December 2006), CEBS GL 02

„Guidelines on remuneration policies and practices” CP23

„CEBS Principles for Risk Management” CP 24

“CEBS Guidelines on the management of concentration risk under the supervisory review process ,, (2010. szeptember 2.) CP 31

“Guidelines for the operational functioning of colleges” CP34

„Guidelines on the Management of operational risk market-related activities” (CP35)

“Guidelines on Remuneration Policies and Practices” CP42

„Guidelines for Joint Assessment of the elements covered by the supervisory review and evaluation process (SREP) and the joint decision regarding the capital adequacy of cross border groups” CP 39

CEBS’s position paper on the recognition of diversification benefits under Pillar 2

„CEBS revised guideline on stress testing” CP 32

“Guidelines on liquidity buffers” CP28

“EBA Guidelines on Internal Governance”

[http://eba.europa.eu/cebs/media/Publications/Standards%20and%20Guidelines/2011/EBA-BS-2011-116-final-\(EBA-Guidelines-on-Internal-Governance\)-\(2\)_1.pdf](http://eba.europa.eu/cebs/media/Publications/Standards%20and%20Guidelines/2011/EBA-BS-2011-116-final-(EBA-Guidelines-on-Internal-Governance)-(2)_1.pdf)

„Paper on the Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) for Smaller Institutions,, (27 March 2006), CEBS Groupe de Contact

http://www.fsa.gov.uk/pubs/international/cebs_icaap.pdf

Basel Committee on Banking Supervision

„International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards - A Revised Framework (Updated November 2005)

<http://www.bis.org/publ/bcbs118.htm>

„Principles for the managing and Supervising of interest rate risk (July 2004)

<http://www.bis.org/publ/bcbs108.pdf>

„The management of liquidity risk in financial groups (May 2006)

<http://www.bis.org/publ/joint16.pdf>

„Studies on credit risk concentration – Working Paper No 15. (November 2006)

http://www.bis.org/publ/bcbs_wp15.pdf

„Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision (September 2008)

<http://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf>

2. sz. melléklet

PSZÁF kapcsolódó anyagai (ajánlások és módszertani útmutatók)

Ajánlás:

- 6/2012. (IV.17.) számú ajánlás a mögöttes kitétségeknek a nagykockázat-vállalási szabályok értelmezése keretében történő kezeléséről
- 1/2012. (I. 6.) számú ajánlása a kereskedési tevékenység során felmerülő működési kockázatok kezeléséről
- 3/2011. (VIII. 04.) számú ajánlása a javadalmazási politika alkalmazásáról
- 2/2011. (VII. 20.) számú ajánlása a felülvizsgált nagykockázat-vállalási szabályozás értelmezéséről
- 11/2006. (XII.14.) számú ajánlás a belső védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről
- 7/2006. (IX. 28.) számú ajánlás a hitelkockázat-kezelés hatékonyságának növeléséről
- 2/2006. (II.2.) számú ajánlás a befektetés-kezelési (vagyonkezelési) tevékenységet végzők befektetési döntéshozatalával, üzletkötéseikkel kapcsolatos elvárásokról, valamint a felmerülő kockázatok kezeléséről
- 10/2001. számú ajánlás a pénzügyi szervezetek működésének biztonsági feltételeiről
- 8/2001. számú ajánlás a hitelkockázat kezeléséről
- 3/2000. számú ajánlás a befektetési szolgáltatók kockázatkezelési rendszereiről
- 2/2000. számú ajánlás a hitelintézetek eszköz-forrás gazdálkodásáról és a piaci kockázatok kezeléséről

Módszertani útmutató:

- 6/2010. számú módszertani útmutató a likviditási kockázat méréséről és kezeléséről
- 5/2004. számú módszertani útmutatója a hitelintézetek kamatláb-kockázatának kezeléséről
- 3/2002. számú módszertani útmutató a pénzügyi csoportok összevont alapú irányításáról és kockázatkezeléséről